

R4-3
103

L. ZILE

7. Latvijas
Komunistiskā
partija - 80

L. Z I L E
Latvijas
Komunistiskajai
partijai — 80

L
KT

1. 27. 1918
Autoren
Kommissionen
Portugal — 80

L. 84-3
103

VALSTIS BĪBIOTEKA
48

L
3KT

LATVIJAS KP CK
PARTIJAS VESTURES INSTITŪTS —
PSKP CK MARKSISMA-ĻEŅINISMA
INSTITŪTA FILIĀLE

L. ZĪLE *Latvijas
Komunistiskajai
partijai - 80*

Vija Lāča Latv PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

~~84-33.732~~
87698978

66.61(2L)
Z1 470

Latvijas
Komunistiskā
partija - 80

Atbildīgais redaktors —
vēstures zinātņu doktors *P. Bondarevs*
Mākslinieks *K. Goldmanis*

Z 0902020000—431 43—84
M803(11)—84

© «Avots», 1984

Ievadam

Pagājušajā gadā mūsu partija un visa padomju tauta atzīmēja vēsturisku jubileju — 80. gadadienu kopš KSDSP otrā kongresa sanākšanas, kas lika pamatus jauna tipa proletariāta šķiras organizācijai — boļševiku partijai.

Boļševiku partijas nodibināšana bija likumsakarīgs sabiedriskās attīstības rezultāts. Šis notikums kļuva par vēsturisku robežliniju. «Vēstures arēnā,» kā atzīmēts PSKP CK lēmumā «Par KSDSP otrā kongresa 80. gadskārtu», «uznāca jauna tipa partija — strādnieku šķiras partija, zinātniskā komunisma partija, socialistiskās revolūcijas un komunistiskās jauncelsmes partija.»¹

Pārvarēdams oportūnisma un reformisma sivo pretošanos, V. I. Ļeņins zinātniski pierādīja patiesi revolucionāras partijas nepieciešamību un vadīja cīņu par tās izveidošanu. Radot boļševiku partiju, V. I. Ļeņins veidoja to kā strādnieku šķiras politisko vadītāju, kā kaujiniecisku organizāciju, kurai lemta vēsturiskā misija vadīt proletariāta revolucionāro cīņu, celt jaunu sabiedrisko iekārtu — komunismu. Viņš uzsvēra, ka šai partijai jābūt strādnieku šķiras avangardam, tās politiskās organizācijas augstākajai formai.

Partijas spēka avotu V. I. Ļeņins saskatīja tās idejiskajā un organizatoriskajā vienotībā, tās nesaraujamajā vienotībā ar strādnieku šķiru, ar visiem darbaļaudīm, tās rindu saliedētībā un tīrībā. Partijas uzbūves un darbības pamatā viņš lika demokrātiskā centrālisma principu.

¹ Cīņa, 1983, 5. apr.

V. I. Ļeņins izvirzīja stingras prasības partijai nesamierināmi izturēties pret jebkura veida frakcionārismu un nogrupēšanos, revizionisma, oportūnisma un dogmatisma izpausmēm. Viņš aicināja partiju kritiski analizēt savas revolucionārās pārveidojošās darbības, savas politikas rezultātus, pastāvīgi studēt, novērtēt un izmantot starptautiskās komunistiskās kustības uzkrāto pieredzi, konsekventi realizēt proletāriskā internacionālisma principus.

KSDSP II kongresā V. I. Ļeņina izstrādātie partijas dibināšanas principi guva uzvaru. Boļševisma rašanās nozīmēja radikālu pagriezieni starptautiskās strādnieku kustības, pasaules revolucionārās kustības tālākā attīstībā.

Tagad, kad atskatāmies atpakaļ, mēs kārtējo reizi varam teikt, ka vislielākās uzvaras, ko izcīnījusi mūsu partija šodien, ir tās uzvaras rezultāts, kuru izcīnīja Ļeņins otrajā kongresā, tās neatlaidīgās cīņas rezultāts par partijas rindu tīrību, par tās vienotību, ko tik principiāli realizē pati partija.

Boļševiku partijas nodibināšanai bija izšķiroša loma sociāldemokrātisko organizāciju un strādnieku kustības tālākā attīstībā arī Baltijas novadā — vienā no ekonomiski samērā augsti attīstītām cariskās Krievijas nacionālajām malienēm.

Latvijas Komunistiskā partija — viens no vecākajiem PŠKP cīņas pulkiem — 1984. gada jūnijā atzīmē savas pastāvēšanas 80 gadu jubileju. LKP veidojās un darbojās tiešā V. I. Ļeņina izstrādāto jauna tipa proletāriskas partijas politisko, ideoloģisko un organizatorisko principu ietekmē. Boļševiku partijas stratēģija un taktika jau no paša sākuma kļuva par Latvijas komunistu cīņas vadmotīvu. V. I. Ļeņins augstu vērtēja LKP revolucionāro darbību un vienmēr veltīja tai lielu uzmanību. Istenodams ideju apvienot sociāldemokrātiskos spēkus un izveidot jauna tipa proletariāta partiju, 1900. gada aprīlī V. I. Ļeņins nelegāli apmeklēja Rīgu, 1907. un 1914. gadā personiski piedalījās LSD II un IV kongresā, uzticēja Latvijas boļševikiem atbildīgus uzdevumus Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas sagatavošanas un norises gaitā, tās iekarojumu nosargāšanā, izvirzīja viņus atbildīgos posteņos dažādos sociālistiskās celt-

niecības darba iecirkņos. Ar V. I. Ļeņina vārdu nesaraujami saistīta Padomju Latvijas nodibināšana 1918. gada beigās — 1919. gada sākumā.

Latvijas Komunistiskā partija buržuāziskās diktatūras gados (1920—1940) atradās dziļā pagrīdē un darbojās kā Komunistiskās Internacionāles patstāvīga sekcija. Tā paš aizliedzīgi vadīja darbaļaužu masu cīņu par padomju varas atjaunošanu. 1940. gadā, kad Latvijas darbatauta LKP vadībā gāza fašistisko diktatūru, Padomju Latvija kļuva par līdztiesīgu locekli PSRS brālīgo republiku saimē, bet LKP iekļāvās VK(b)P sastāvā. Saņemdama Padomju zemes brālīgo republiku vispusīgu, nesavtīgu palīdzību, Latvijas darbatauta Latvijas Komunistiskās partijas vadībā stājās pie sociālisma celtniecības, kas šodien ir vainagojusies ar attīstīta sociālisma sabiedrības uzcelšanu, ar jauna — padomju cilvēka izaugsmi. Šie vēsturiskie sasniegumi pārliecinoši pierāda, ka sociālistiskajā sabiedrībā nav un nevar būt cita politiska spēka, kas spētu visu sabiedrības šķiru un sociālo grupu, visu nāciju un tautību, visu paaudžu intereses un vajadzības ievērot, savienot un koordinēt tik pilnīgi un konsekventi, kā to dara Komunistiskā partija.

«Atskatoties uz ceļu, ko sešdesmit gados nogājusi Padomju Sociālistisko Republiku Savienība,» atzīmēja, sakarā ar PSRS 60. gadadienu, J. Andropovs, «mēs skaidri redzam, ka visi mūsu sasniegumi un uzvaras ir nesaraujami saistīti ar Ļeņinskās komunistu partijas darbību. Tieši partija vienmēr bijusi un joprojām ir tas varens radošais, mobilizējošais spēks, kas nodrošina nepārtrauktu iešanu uz priekšu visos sabiedriskā progresa virzienos.

Savas ideoloģijas, sava sastāva un uzbūves ziņā mūsu partija ir dzīvs visu Padomju Savienības nāciju un tautību vienotības un saliedētības iemiesojums. Orientējot savu politiku uz nacionālo un internacionālo interešu harmonisku savienošanu, partija rada tādus sociālos apstākļus, kuros katras nācijas uzplaukums un vispusīga attīstība ir visas mūsu brālīgās savienības augšupejas un uzplaukuma priekšnoteikums.»¹

¹ *Andropovs J.* PSRS sešdesmit gadi. R., 1982, 24. lpp.

Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas nodibināšana (1900.—1904. g.)

XIX un XX gadsimta mijā, kad cilvēces gaišākie prāti meklēja reālu izeju no tā postošā strupceļa, kurā sabiedrību noveda kapitālisms, jautājuma atrisinājums sāka iezīmēties tā laika Krievijas notikumos. Sabiedrības sociālās pretrunas te vēl vairāk saasināja carisma radītais politiskais, garīgais un nacionālais jūgs. Tādējādi cariskajā Krievijā radās labvēlīgi apstākļi, lai izveidotos visu darbaļaužu grupu un sociālo slāņu revolucionārā savienība — savienība, kuras tā pietrūka XVIII un XIX gadsimta Rietumu revolūcijām. Tas arī noteica revolucionārās kustības centra pārvietošanos uz Krieviju.

Sacītais visnotaļ attiecas arī uz Baltijas novadu. Izdevīgais ģeogrāfiskais stāvoklis Baltijas jūras krastā sekmēja samērā strauju kapitālisma attīstību šajā cariskās Krievijas nomalē. XIX gs. otrajā pusē tika uzbūvētas dzelzceļa līnijas, kas savienoja Krievijas centrālo daļu ar ostas pilsētām Baltijā. Tas sekmēja tirdzniecības un rūpniecības attīstību. Rīga gadsimtu mijā kļuva par trešo lielāko rūpniecības pilsētu visā Krievijas impērijā, ierindojoties tūlīt pēc Pēterburgas un Maskavas. Tās iedzīvotāju skaits no 300 tūkst. cilvēku gadsimta sākumā pieauga līdz vairāk nekā 500 tūkst. pirmā imperiālistiskā pasaules kara priekšvakarā 1914. gadā. Latvijas proletariātam jau no paša sākuma bija

raksturīgs daudznacionāls sastāvs, augsta koncentrācijas pakāpe mašīnbūves un citās lielās rūpnīcās.

Latvijas laukos līdz pat Oktobra revolūcijai noteicošā vara piederēja vācu muižniekiem — krustnešu pēctečiem, kas XIII gs. bija kolonizējuši latviešu un igauņu cilšu apdzīvotās teritorijas Baltijas piekrastē. Vēl XX gs. sākumā muižniekiem piederēja apmēram puse no visas Baltijas novada zemju kopplatības.

Līdzās muižniekiem par otro ietekmīgāko sociālo spēku un lauku kapitālistiskās evolūcijas faktoru Latvijā gadsimta sākumā izvirzījās turīgie zemnieku māju īpašnieki. Lauksaimnieciskā ražošana tiklab muižās, kā arī turīgo zemnieku kapitālistiskajās saimniecībās balstījās galvenokārt uz lētā laukstrādnieku un bezzemnieku (nomnieku, graudnieku u. c. zemes sīklietotāju) — Latvijas lauku iedzīvotāju lielumā vairākuma darbaspēka nežēlīgu izmantošanu. Latvijas novads smaka divkāršā — vācu baronu un cara patvaldības jūgā.

Leņins bija pirmais, kas zinātniski pamatoja revolucionārās kustības centra pārvietošanos uz Krieviju. Viņa vadībā bolševiku partija izstrādāja tādu cīņas stratēģiju un taktiku, kas milzīgos apmēros veicināja triju Krievijas revolūciju politiskās armijas formēšanos un izveidošanu.

Latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku partija (LSDSP) jau no paša sākuma veidojās kā jauna tipa proletāriskā partija. Tās rašanos sagatavoja objektīvi priekšnoteikumi: strādnieku kustība un marksisma-leņinisma ideju izplatīšanās. Marksisma idejas Latvijā jau XIX gs. 90. gados sāka paust Jaunā strāva — latviešu progresīvās, demokrātiskās inteliģences kustība P. Stučkas vadībā. 90. gadu beigās Latvijā sāka veidoties pirmie sociāldemokrātiskie pulciņi. To skaitam pieaugot, radās vajadzība pēc pulciņu darbības apvienošanas. 1899. gadā Rīgas nelegālo sociāldemokrātisko pulciņu pārstāvju sapulce, kura reprezentēja ap 200 organizētu biedru, nodibināja Rīgas sociāldemokrātisko organizāciju. Laikā no 1901. līdz 1903. gadam nodibinājās Liepājas, Jelgavas, Ventspils un Talsu organizācija. 1902. gada aprīlī Rīgas, Liepājas, Ventspils un Talsu

sociāldemokrāti nodibināja Baltijas latviešu sociāldemokrātisko strādnieku organizāciju (BLSDSO). Par tās centrālo preses orgānu kļuva F. Roziņa vadībā ārzemēs izdots žurnāls «Sociāldemokrāts».

LSDSP izveidošanā izcila loma bija V. I. Ļeņinam un viņa darbos paustajām idejām. 1900. g. 2. aprīlī V. I. Ļeņins nelegāli ieradās Rīgā, kur ar bijušā Pēterburgas «Cīņas savienības» dalībnieka M. Siļvina starpniecību tikās ar latviešu sociāldemokrātu pārstāvjiem J. Ozolu un K. Zuti. V. I. Ļeņinu interesēja latviešu sociāldemokrātu teorētiskie uzskati, viņu darbība sociālisma propagandas pareizā saskaņošanā ar strādnieku kustības praktiskajām prasībām un Latvijas sociāldemokrātu iespējas piedalīties nelegālās avīzes «Iskra» transportēšanā uz Iekškrievijas guberņām caur Kurzemes un Vidzemes ostām. 1900. gada decembrī ārzemēs iznāca «Iskras» pirmais numurs, kas drīz vien iekļuva arī Latvijā. Tam sekoja jauni avīzes un citas nelegālās literatūras sūtījumi.

Strādnieku revolucionārās apziņas izkopšanā un viņu šķiras revolucionārās organizācijas veidošanā svarīga loma bija V. I. Ļeņina darbiem. No 1900. līdz 1904. gadam Latvijā kļuva pazīstami septiņi V. I. Ļeņina atsevišķos izdevumos publicēti darbi, to skaitā grāmatas «Kapitālisma attīstība Krievijā», «Ko darīt?», «Solis uz priekšu, divi soļi atpakaļ» u. c. Šajā pašā laikā sākās arī V. I. Ļeņina darbu tulkošana latviešu valodā.

1903. g. 30. jūlijā sanāca KSDSP II kongress, kas lika pamatus jauna tipa proletariāta šķiras politiskajai organizācijai — boļševiku partijai. Kongress pabeidza Krievijas revolucionāro marksistisko organizāciju apvienošanu uz V. I. Ļeņina izstrādāto idejisko, politisko un organizatorisko principu pamata. Ar V. I. Ļeņina visaktīvāko piedalīšanos izstrādātā boļševiku partijas programma un statūti kļuva par bagātu avotu ļeņinisko partijas celtniecības principu apgūšanai. Kongresa materiāli guva plašu izplatību arī Latvijā gan ar KSDSP Rīgas organizācijas, gan arī ar BLSDSO žurnāla «Sociāldemokrāts» starpniecību, kas par KSDSP programmu rakstīja, ka tā izstrādāta pēc «Iskras» projekta, kas «... tagad vieno

visus Krievijas proletāriešus vienā kopējā saimnieciskā un politiskā cīņā, kuru viņi vedis turpmāk nevis kā izkaisītas grupas, bet kā liela, stipra partija», un ka «programmas pieņemšana mums jāuzlūko kā lielākais XX gadu simteņa notikums Krievijas politiskā vēsturē»¹.

LSDSP I kongresa sanāksšanas priekšvakarā sociāldemokrātiskās organizācijas Vidzemē un Kurzemē bija izvērkušas plašu propagandu un agitāciju darbaļaužu masās kā pilsētās, tā arī laukos. Sociāldemokrātiskā literatūra, prese, uzsaukumi, cīņas lapas par aktuāliem politiskiem un strādnieku ekonomiskā stāvokļa jautājumiem, kuru kopējais metiens pirmskongresa gados sniedzās simtos tūkstošos eksemplāru, veicināja sociālisma ideju izplatīšanos visattālākajos Baltijas novada stūrīšos. 1904. gada martā sāka iznākt laikraksts «Cīņa», kas, būdams viens no vecākajiem marksistiskās periodikas izdevumiem pasaulē, arī šodien pilda LKP centrālorgāna funkcijas. Jau savā pirmajā numurā nelegālā «Cīņa» aicināja radīt Latvijā vienotu nelegālu strādnieku partiju.

1904. g., no 7. līdz 9. (no 20. līdz 22.) jūnijam, Rīgā nelegāli notika LSDSP pirmais kongress, kurā piedalījās 11 delegātu un vairāki viesi no Rīgas, Liepājas, Talsu, Ventspils un Jelgavas (Kurzemes) organizācijām. Kongress pārstāvēja 2500 partijas biedru.² Kongress noklausījās vietējo organizāciju ziņojumus, apsprieda LSDSP programmas projektu, pieņēma partijas statūtus, izskatīja jautājumus par attiecībām pret cittautu sociāldemokrātiskām organizācijām, ievēlēja Centrālo Komiteju 5 cilvēku sastāvā un izlēma vairākus citus organizatoriskus jautājumus.

Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas dibinātāju vidū bija ievērojamais marksisma-ļeņinisma teorētiķis un propagandists, viens no

¹ Sociāldemokrāts, 1905, № 30, 6., 7. lpp.

² Latvijas Komunistiskās partijas kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi (turpmāk: LKP kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi), 1. d. R., 1958, 7.—9. lpp.

V. I. Ļeņina līdzgaitniekiem P. Stučka, kā arī izcilie marksisma ideju paudēji, aktīvi partijas darbinieki F. Roziņš, J. Jansons (Brauns), J. Ozols, vietējo organizāciju vadītāji un pārstāvji A. Buševics, V. Dermanis, J. Kažmers, J. Lencmanis, J. Luters, J. Treimanis, E. Zandreiters u. c.

Partijas programmas projektā, ko BLSDSO uzdevumā izstrādāja J. Jansons (Brauns) un J. Ozols, bija ieteikts tās teorētisko ievadu (maksimālo programmu) ņemt no Vācijas sociāldemokrātijas Erfurtes programmas, kas gan pamatojās uz marksisma principu, ka šķiru cīņa neizbēgami noved pie kapitālistiskās iekārtas gāšanas un sociālistiskās sabiedrības nodibināšanas, bet neizvirzīja uzdevumu iekarot proletariāta diktatūru. Tas bija viens no galvenajiem programmas trūkumiem, ko neizdevās pārvarēt arī LSDSP II kongresam 1905. gadā, kas to pieņēma galīgā variantā.¹ Partija tāpat atturējās arī no konkrētu agrārpolitisko prasību formulēšanas savā programmā. Šis trūkums izskaidrojams galvenokārt ar to, ka, no vienas puses, Latvijas apstākļiem nebija piemērojama KSDSP programmas galvenā prasība par zemes nogriezumu atgriešanu zemniekiem (Latvijā šo nogriezumu nebija), bet, no otras puses, latviešu sociāldemokrāti pārvērtēja Latvijas lauku proletariāta pakāpi. Taču savai praktiskajai agrārpolitikai un tās īstenošanai LSDSP pievērsa lielu uzmanību, panākot vispārēju revolucionārās kustības pacēlumu laukos. LSDSP programmas minimālā daļa galvenokārt bija ņemta no KSDSP programmas. Kā savu tuvāko politisko uzdevumu latviešu sociāldemokrāti izvirzīja «gāzt cara patvaldību un nodibināt tās vietā demokrātisku republiku...»².

LSDSP I kongresā pieņemtajos un LSDSP II kongresā apstiprinātajos statūtos punkts par piederību partijai, kas KSDSP II kongresā izraisīja asu diskusiju un nīknus uzbrukumus V. I. Ļeņina priekšlikumam no meņševiku puses, tika pieņemts šādā formulējumā: «Par Latviešu sociāldemokrātiskās

¹ LKP kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi, 1. d., 11.—15. lpp.

² Turpat, 12. lpp.

strādnieku partijas biedru skaitās ikviens, kurš pieņem partijas programmu un taktiku, strādā kādā partijas organizācijā un pēc iespējas pabalsta partiju materiāliem līdzekļiem.»¹ Tātad šajā svarīgā jautājumā LSDSP vadījās pēc V. I. Ļeņina viedokļa, partijas uzbūves pamatā tika likts ļeņiniskais demokrātiskā centrālisma princips.

LSDSP I kongresa darbā svarīgu vietu ieņēma jautājums par attiecībām pret cittautu sociāldemokrātiskām organizācijām. Rezolūcijā par to kongress pareizi norādīja, ka Krievijas proletariātu bez tautību izšķirības visur vienādi nomāc kapitālisms, proletariāts vienādi cieš no patvaldības jūga un var sekmīgi cīnīties par atsvabināšanos, tikai pamatojoties uz kopēju programmu un taktiku. Tāpēc kongress atzina par ārkārtīgi vēlamu visu Krievijas revolucionāro sociāldemokrātisko organizāciju apvienošanu vienotā KSDS partijā. Taču kongresā nebija vienprātības par to, uz kādiem pamatiem jāapvienojas. Delegātu vairākums izsacījās par apvienošanu uz federatīviem pamatiem, kas bija pretrunā ar V. I. Ļeņina izstrādātajiem partijas organizatoriskajiem principiem. 1905. gada revolūcijas pieredze palīdzēja ātri vien no šī kļūdainā uzskata atteikties. Latviešu sociāldemokrātu federālisms bija īslaicīgs, pārejošs, tā pamatā galvenokārt bija valodas motīvs. Tāpēc to nedrīkst nostādīt vienā rindā ar principiālo, t. i., ar Bunda kultivēto nacionālistisko federālismu. V. I. Ļeņins, runājot par federālismu un tā parādīšanos latviešu sociāldemokrātu vidū, īpaši uzsver: «Latviešu s.-d. strādnieki vienmēr aizstāvējuši vienotību no apakšas, vienmēr bijuši par teritoriālu autonomiju, t. i., aizstāvējuši antiseparātisku, antinacionālistisku viedokli... Būtu briesmīga netaisnība sajaukt Bundu un latviešus.»²

LSDSP I kongress apstiprināja nelegālo avīzi «Ciņa» par partijas centrālo orgānu Latvijā, bet žurnālu «Sociāldemokrāts», kas šinī laikā iznāca Šveicē,

¹ LKP kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi, 1. d., 15. lpp.

² Ļeņins V. I. Par revolucionāro kustību Latvijā. Darbu izlase, R., 1969, 161., 162. lpp.

par partijas preses orgānu ārzemēs, uzdodams CK iecelt «Cīņas» un «Sociāldemokrāta» redaklējiju. Pilsētu un lauku sociāldemokrātisko organizāciju apkalpošanai un vadīšanai kongress nolēma pie CK organizēt atgūtu atbildīgu organizatoru un propagandistu — profesionālu revolucionāru grupu, tādējādi liekot pamatu nelegālās partijas aparātam.

Kongresa vēsturiskā nozīme bija tā, ka tajā apvienojās visas latviešu sociāldemokrātiskās organizācijas Vidzemē un Kurzemē, tika izveidota vienota organizācija, kas bija spējīga jaunus vēsturiskos apstākļos sekmīgi vadīt cīņu par strādnieku šķiras sociālo atbrīvošanu.

Revolutionäre eine Latvianische Partei
des Arbeiterverbandes, gegründet am 12.
Januar 1905 in Riga. Die Partei hat
ihre Wurzeln in der Arbeiterbewegung
der baltischen Provinzen. Sie hat
ihre Aufgabe darin gesehen, die
Arbeiter der baltischen Provinzen
zu einer einheitlichen Partei zu
vereinigen und sie für die
sozialdemokratische Bewegung
in der baltischen Provinz zu
aktivieren. Die Partei hat
ihre Aufgabe darin gesehen,
die Arbeiter der baltischen
Provinzen zu einer einheitlichen
Partei zu vereinigen und sie
für die sozialdemokratische
Bewegung in der baltischen
Provinz zu aktivieren.

10
KAROLIS STALS
84 33 732

*Partija cīņā
par carisma gāšanu
(1905. g.—1917. g.
februāris)*

Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija, izveidojusies 1904. gadā kā pirmā politiskā partija savā novadā, ātri kļuva par sabiedrisku spēku ar izcilu vēsturisku nozīmi. Tā pašai dziedīgi vadīja Latvijas pilsētu un lauku darbaļaužu cīņu Krievijas pirmajā buržuāziski demokrātiskajā revolūcijā.

Revolucionārā cīņa Latvijā iedegās tūlīt pēc Asiņainās svētdienas notikumiem Pēterburgā 1905. g. 9. janvārī, kad tur pēc cara pavēles karaspēks apšāva mierīgas demonstrācijas dalībniekus. 13. janvārī arī Rīgā tika apšauti darbaļaužu demonstrācijas dalībnieki, kas protestēja pret notikumiem Pēterburgā. Sniegā Daugavas krastmalā palika guļam vairāk nekā 70 nogalinātu cilvēku, kas bija gājuši demonstrantu pirmajās rindās, to skaitā 31 LSDSP biedrs. «Ar cauršautām krūtīm,» rakstīja «Cīņa», «tie krituši svētā brīvības cīņā, un par strādnieku šķiras taisnīgām prasībām tie gājuši nāvei pretim... Viņu piemiņa tiks slēgta mūsu sirdīs, kamēr vien plīvos sarkanais sociāldemokrātijas karogs, no viņu kapu kopiņām vēl nākamās paaudzes smelsies spēku un stiprumu. «Mūžam tie dzīvos, kaut smiltis tos klāj.»¹

Nokusa sniegš Pēterburgas un Rīgas ielās, bet palika un kļuva stiprāka asinīm. slacītā krievu, latviešu un citu tautību.

¹ Cīņa, 1905, janv., № 10.

strādnieku šķiras savienība. Pirmo nopietno rūdījumu guva visas daudznāciju Krievijas proletāriskais internacionālisms. Latviešu un krievu proletariāta kaujas savienībai, kas nodibinājās jau ar pirmajiem 1905. gada revolucionārajiem notikumiem, bija izšķiroša nozīme visā turpmākajā Latvijas strādnieku kustības vēsturē. Pēc partijas aicinājuma jau 1905. gada janvārī sākās plaša streiku kustība. Streiku laikā LSDSP organizācijas veica strādnieku vidū lielu organizēšanas un audzināšanas darbu, nodibinājās aizvien jauni partijas pulciņi un fabriku padomes. LSDSP autoritāte masās stipri pieauga.

Revolucionārie notikumi pilsētās ierosināja cīņai arī Latvijas laukstrādniekus un zemniekus. Jau februāra beigās notika vairākas lielas Rīgas apkaimes muižu sīkrentnieku sapulces, kurās pēc LSDSP organizāciju ieteikuma tika izvirzītas prasības: nemaksāt renti muižniekiem, represiju gadījumā pretoties visiem iespējamiem līdzekļiem. Martā Latvijā sākās laukstrādnieku streiki, kas jūlijā izvērsās lauku ģenerālstreikā, kurā pēc LSDSP CK aicinājuma piedalījās vairāk nekā 30 tūkst. dalībnieku. LSDSP izdevumos, presē, neskaitāmajos uzsaukumos tika konkrēti formulētas revolucionārās cīņas prasības.

Ipašā lapiņā «Zemnieki!»¹ 1905. gada martā LSDSP CK skaidri norādīja, ka visur tautas atbrīvošanās cīņai ir viens mērķis — nokratīt patvaldības un muižniecības jūgu. Šeit bija izteiktas arī dažas vispārdemokrātiskas, kā arī vairākas pret muižniekiem un viņu feodālajām privilēģijām vērstas prasības, izvirzīts lozungs «Nost ar muižniecību!». Lapiņā bija teikts, ka meži, upes, ezeri, mācītāju muižas un cara privātpašumi būtu pārvēršami valsts īpašumā. Tā aicināja zemniekus pārtraukt visus sakarus ar cara valdības iestādēm un cīnīties zem sociāldemokrātijas sarkanā karoga.

Uzsaukumos, kas bija adresēti laukstrādniekiem,² LSDSP un tās vietējās organizācijas spilgti rakstu-

¹ Latvijas sociāldemokrātisko organizāciju lapiņas Krievijas pirmās revolūcijas laikā. R., 1955, 47.—50. lpp.

² Turpat, 76., 90., 152. u. c. lpp.

roja laukstrādnieku grūto, beztiesīgo stāvokli, izvirzīja konkrētas cīņas prasības par darba algas paaugstināšanu, darbalaika saīsināšanu, sociālās nodrošināšanas un dzīvokļu apstākļu uzlabošanu. Vienlaicīgi partija aicināja zemniekus un laukstrādniekus būt gataviem cīnīties par savām interesēm pret patvaldību un muižniekiem ar ieročiem rokās.

1905. gada rudenī revolucionārā kustība Latvijā sasniedza savu kulmināciju. Strādnieki kaujinieki atbrūvoja policistus, Rīgā viņi sarīkoja sekmīgu uzbrukumu Centrālcietumam, atbrīvodami ieslodzītos biedrus. Apriņķu centros Tukumā un Talsos, kā arī Aizputē, Skrīveros u. c. vietās notika bruņotas sacelšanās. Gandrīz visos pagastos nodibinājās rīcības komitejas. Tie bijā revolucionāri varas orgāni. Rīcības komitejas organizēja tautas miliču vienības cīņai pret reakciju un pildīja arī vietējo pašvaldības orgānu funkcijas, uzsākot muižu zemes un īpašumu konfiskāciju un pasludinot to nacionalizāciju. Revolucionārie panākumi diendienā cēla partijas organizāciju autoritāti, un LSDSP biedru skaits 1905. gada rudenī pārsniedza 20 tūkstošus.

Novērtēdams 1905.—1907. gada revolūcijas rezultātus, V. I. Leņins uzsvēra, ka latviešu proletariāts «gāja bruņotās sacelšanās avangardā, viņš vairāk par visiem līdzēja pacelt kustību uz visaugstāko pakāpi... Viņš vairāk par visiem ievilka lielajā revolucionārajā cīņā pret carismu un pret muižniekiem latviešu lauku proletariātu un latviešu zemniecību»¹. Starp galvenajiem cēloņiem, ar kuriem izskaidrojami latviešu sociāldemokrātijas panākumi, V. I. Leņins atzīmēja šādus: «Augstāka kapitālisma attīstība tiklab pilsētā, kā uz laukiem, lielāka skaidrība un noteiktība šķiru pretrunās, to paasināšanās nacionālo spaidu dēļ, latviešu iedzīvotāju koncentrācija un augstāka kulturālās attīstības pakāpe.»²

Revolucionārās kustības attīstībā liela nozīme bija KSDSP trešajam kongresam [1905. g. 12.—27. aprīlis

¹ Leņins V. I. Raksti. Tulk. no 4. izd., 16. sēj., 231. lpp. Visās turpmākajās parindēs Leņina darbi norādīti pēc šī izdevuma.

² Turpat.

(25. aprīlis—10. maijs)], kurš noteica revolūcijas virzošos spēkus un uzdevumus, nosprauda partijas taktisko līniju, nosodot meņševiku šķeltniecisko darbību. Boļševiku revolucionārās taktikas teorētiskais pamatojums dziļu un vispusīgu atspoguļojumu guva V. I. Ļeņina darbā «Sociāldemokrātijas divas taktikas demokrātiskā revolūcijā» (1905. gada jūlijs). V. I. Ļeņins pierādīja, ka, neskatoties uz to, ka sāktajai revolūcijai ir buržuāzisks raksturs, tās galvenais virzošais spēks un hegemonis ir nevis buržuāzija (kā apgalvoja meņševiki), bet gan proletariāts. Sajā darbā V. I. Ļeņins attīstīja tālāk ideju par strādnieku šķiras un zemniecības savienību kā galveno līdzekli cīņā pret carismu un patvaldību, pamatoja bruņotās sacelšanās, proletariāta un zemniecības revolucionāri demokrātiskās diktatūras nodibināšanas nepieciešamību.

KSDSP III kongresa boļševistisko lēmumu ietekmē notika LSDSP II kongress [Rīgā, 1905. g. 11.—13. (24.—26.) jūnijs]. Kongresā pavisam bija 17 delegātu ar lēmēja balsstiesībām un 5 delegāti ar padomdevēja balsstiesībām, kuri pārstāvēja ap 10 tūkst. partijas biedru. Delegātu vidū bija P. Stučka, J. Treimanis, J. Jansons (Brauns), J. Lenčmanis, J. Ozols, O. Kārklīšs, E. Zandreiters, J. Luters un F. Grīniņš. F. Roziņš kongresā piedalījās kā LSDSP pārstāvis ārzemēs. Viesu vidū bija P. Dauge, kas ieradās no Maskavas. Piedalījās arī KSDSP Rīgas komitejas pārstāvis. Bez programmas un statūtu jautājumiem kongress apsprieda un pieņēma arī vairākas rezolūcijas par partijas taktiku, par karu, par ģenerālstreiku, par baznīcas demonstrācijām, par peticijām, par aģitāciju uz laukiem, par aģitāciju karaspēkā, par solītām valdības reformām, par cīņu cietumos, par izturēšanos nopratināšanas laikā, par attiecībām pret sociālistiem revolucionāriem un par attiecībām pret liberāļiem.¹ Kongresa nospraustā taktika 1905. gada revolūcijā visumā saskanēja ar KSDSP III kongresa boļševistisko taktiku, un tā deva latviešu revolucionārajiem sociāldemokrātiem iespēju izvērst

¹ LKP kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi, 1. d., 10.—23. lpp.

plašu revolucionāro darbību, par kuru vēlāk V. I. Ļeņins rakstīja: «Revolūcijas laikā latviešu proletariāts un latviešu sociāldemokrātija ieņēma vienu no vis-svarīgākajām, pirmajām vietām cīņā pret patvaldību un visiem vecās kārtības spēkiem.»¹

Pirmā buržuāziski demokrātiskā revolūcija tika sakauta tāpēc, ka nebija vēl ciešas strādnieku šķiras un zemniecības savienības, liberālā buržuāzija bija kontrevolucionāra un imperiālistiskās valstis sniedza carismam finansiālu palīdzību. Revolucionāri atkāpās ar kaujām, partijas vadībā vērsdami plašumā partizānu karu, kas Latvijas teritorijā ilga līdz 1906. gada rudenim. Cara valdība sūtīja uz Latviju soda ekspedīcijas, kas pēc vietējo baronu norādījumiem nežēlīgi izrēķinājās ar revolucionāriem, bez tiesas sprieduma un izmeklēšanas kārdamas, šaudamas, spīdzinādamas un slodzīdamas cietumos revolūcijas dalībniekus. Pāri par 10 tūkst. represēto, to skaitā vairāk nekā 3 tūkst. nogalināto, — tāda bija kontr-revolūcijas briesmu darbu bilance vienā pašā nelie-lajā Latvijas novadā. Taču patvaldības un muižnieku izvērstais terors vēl vairāk pastiprināja darbaļaužu apņēmību cīnīties līdz galīgai uzvarai.

Viena no svarīgākajām 1905. gada revolucionārās cīņas mācībām bija šāda: visām sociāldemokrātiskajām partijām un organizācijām Krievijā nepieciešams apvienoties vienotā centralizētā sociāldemokrātiskā partijā, kurai būtu kopīga programma un taktika. Taču šajā laikā, kad revolūcijas intereses prasīja visu proletariāta spēku saliedēšanu, KSDSP bija sašķelta, paralēli darbojās boļševiku un meņševiku vietējās organizācijas. Bez tam strādnieku kustībā savu darbu veica Bunds, Polijas un Lietuvas sociāldemokrātija, Latviešu SDSP un citas organizācijas. Jau KSDSP III kongress (1905. gada aprīlis—maijs) norādīja, ka bruņotās sacelšanās tuvošanās padara sevišķi nepieciešamu visu Krievijas nacionālo sociāldemokrātisko partiju apvienošanos. Nedaudz vēlāk arī LSDSP II kongress izteica vēlēšanos, lai nacionālās sociāldemokrātiskās partijas apvienotos ar KSDSP. LSDSP «Pavasara konference» (1906. gada

¹ Ļeņins V. I. Raksti, 16. sēj., 230. lpp.

marts) pieņēma lēmumu, ka visas sociāldemokrātiskās organizācijas, kas darbojās Latvijā, apvienojamas vienā teritoriālā organizācijā. KSDSP IV (Apvienošanās) kongress (1906. gada aprīlī Stokholmā) pieņēma «Nosacījumu projektu Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas apvienošanai ar KSDSP».

Jautājumu par LSDSP apvienošanos ar KSDSP galīgi izlēma LSDSP III kongress, kas notika Rīgā 1906. g., no 5. līdz 8. (no 18. līdz 21.) jūlijam. Kongresā piedalījās 37 delegāti ar lēmēja balsstiesībām, pārstāvēdami ap 11 000 partijas biedru. Delegātu vidū bija P. Stučka, F. Roziņš, J. Lencmanis, J. Daniševskis, J. Ozols, J. Kažmers, O. Kārkliņš, T. Kalniņš, E. Zandreiters. No kaujinieku vadītājiem piedalījās F. Grīniņš, J. Dubelšteins un J. Luters, bet no mežabrāļu vadītājiem — J. Gavēnis, P. Znotiņš un V. Barbāns. Viesu vidū bija P. Kobozevs kā KSDSP vietējās organizācijas pārstāvis un P. Dauge, kas bija ieradies no Maskavas. Kongresa sēdes vadīja P. Stučka. Jau sava darba sākumā kongress konstituējās kā LSD I kongress. Pēc kongresa visas sociāldemokrātiskās organizācijas Latvijā apvienojās vienotā teritoriālā organizācijā ar nosaukumu Latvijas Sociāldemokrātija (LSD), kas bija KSDSP autonoma teritoriāla organizācija. Līdz ar partiju apvienošanos arī KSDSP marksistiskā partijas programma, kuru bija pieņēmis KSDSP II kongress un kurā bija skaidri formulēta proletariāta diktatūras ideja, kļuva obligāta arī Latvijas Sociāldemokrātijai.

KSDSP V (Londonas) kongress [1907. g. 30. aprīlis—19. maijs (13. maijs—1. jūnijs)], kurā bolševikiem bija pārsvars, noslēdza ievērojamu cīņas posmu par partijas saliedēšanu uz leņinisma principu pamata. Šajā kongresā pirmo reizi ar lēmēja balsstiesībām piedalījās arī LSD delegāti. Turpat Londonā laikā no 21. līdz 25. maijam (no 3. līdz 7. jūnijam) notika LSD II kongress. Kongresā piedalījās 26 delegāti ar lēmēja balsstiesībām, 10 delegātu ar padomdevēja balsstiesībām, kā arī vairāki viesi. Starp delegātiem bija J. Tinis, F. Roziņš, J. Lencmanis, P. Doks, R. Pelše, E. Zvirbulis, J. Riekstiņš, J. Kronbergs, R. Endrups, J. Bērziņš (Ziemelis),

J. Daniševskis, J. Jansons (Brauns), T. Kalniņš, J. Kovaļevskis, E. Zandreiters u. c. Kongresa darbā piedalījās V. I. Ļeņins. Viņš nolasīja referātu «Par proletariāta uzdevumiem buržuāziski demokrātiskās revolūcijas tagadējā momentā». Šajā jautājumā bez debatēm tika pieņemta V. I. Ļeņina iesniegtā rezolūcija, kurā bija uzsvērts, «ka izvest līdz galam demokrātisku revolūciju spēj tikai proletariāts ar to noteikumu, ja viņš kā tagadējās sabiedrības vienīgā līdz galam revolucionārā šķira vedīs sev līdzī zemnieku masu uz nesaudzošu cīņu pret muižniecisko zemes īpašumu un dzimtbūtniecisko valsti»¹. Šī rezolūcija kļuva par pamatu Latvijas boļševiku turpmākajā darbībā. Kongress noklausījās un apsprieda LSD CK, revīzijas komisijas un vietējo organizāciju ziņojumus, apsprieda jautājumu par krīzēm, lokautiem un darba trūkumu, par aģitāciju armijā, par arodnieciskām biedrībām, par propagandu un aģitāciju, izskatīja vairākus organizatoriskus jautājumus. Kongresā norisinājās asa, principiāla cīņa pret samierinātajiem un meņševistiskajiem elementiem. Delegātu lielais vairākums aizstāvēja boļševistisku taktiku. LSD Centrālajā Komitejā kongress ievēlēja J. Lencmani, F. Roziņu, J. Tīni, R. Pelši, K. Sulcu, E. Zandreiteru, F. Tiesnieku, J. Kronbergu u. c. Revīzijas komisijā ievēlēja R. Endrupu, T. Kalniņu u. c. Kongresā ievēlētā CK publicēja manifestu «Visam Latvijas proletariātam!», kas bija sastādīts boļševistiskā garā.

Pēc revolūcijas sakāves, pastiprinoties Stolipina reakcijas spaidiem, boļševiki, kaut arī cieta smagus zaudējumus, organizēti atkāpās. Daļa no viņiem aizbrauca uz ārzemēm, kur izveidoja revolucionāro emigrantu sociāldemokrātiskās organizācijas. Tās izdeva revolucionāro literatūru, ko sūtīja uz dzimteni. Taču lielākā daļa partijas biedru, aizgājuši dziļā pagrīdē, pašreizējā turpināja cīņu, prasmīgi pārkārtojoties sekmīgam darbam kontrrevolūcijas laika apstākļos.

Meņševiki, zaudējuši ticību jauniem revolucionārās kustības uzplūdiem, atsacījās no partijas revolucionārās programmas, no tās revolucionārajiem lozun-

¹ LKP kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi, I. d., 44. lpp.

giem, ieteica likvidēt nelegālo partijas organizāciju, tādējādi cenšoties ievazāt strādnieku kustībā likvidatorisma idejas. Partijas rindās šajā laikā uzradās arī t. s. oțzovisti un ultimātisti, kuri, neņemdami vērā mainījušos politisko situāciju, uzskatīja par nepieciešamu atsaukt sociāldemokrātu deputātus no Valsts domes, uzstājās pret citu legālā darba formu izmantošanu.

Boļševiki V. I. Ļeņina vadībā izstrādāja elastīgu taktiku, lai saglabātu un sakopotu spēkus jaunām revolucionārām akcijām. Viņi veica plašu un mērķtiecīgu politiskās audzināšanas darbu, prasmīgi savienodami legālā un nelegālā darba formas. Boļševiki izveidoja nelegālās partijas grupas arodbiedrībās, strādnieku klubos, kultūras un izglītības biedrībās, kooperatīvos u. c. legālās organizācijās.

LSD, kas pēc sava sastāva bija proletāriska un cieši saistīta ar strādnieku masām, grūtajos Stolipina reakcijas apstākļos prata saglabāt savas nelegālās pilsētu un lauku (apgabalu) organizācijas — Rīgas, Jelgavas, Rīgas Jūrmalas, Liepājas, Ventspils, Talsu-Tukuma, Vidienas, Malienas, Madlienas-Gaismas organizāciju. 1908. gadā LSD rindās bija apmēram 5 tūkst. biedru, pastāvīgi darbojās līdz 50 rajonu organizāciju. Laikā no 1907. līdz 1910. gadam sanāca 6 LSD konferences. Tikai divos gados vien pēc LSD II kongresa partija izdeva 804 500 eks. nelegālo avīžu un uzsaukumu. Kopā ar boļševiku partiju Latvijas boļševiki sekmīgi izmantoja Valsts domes vēlēšanas carisma un buržuāzijas politikas atmaskošanai. Ar savu deputātu sociāldemokrātu J. Ozola un A. Priedkalna starpniecību LSD prata no Domes tribīnes pievērst plašu sabiedrības slāņu uzmanību aktuāliem politiskās un ekonomiskās dzīves jautājumiem. Šajā sakarā V. I. Ļeņins rakstīja: «Latviešu sociāldemokrātiskie strādnieki ir pratuši nostādīt darbību visvisādu legālu iespējamību — legālu savienību, visādu strādnieku biedrību, Domes tribīnes utt. izmantošanā...»¹

1908. gada oktobrī Helsingforsā (Helsinkos) sanāca LSD kārtējais, III kongress. Tajā piedalījās 14

¹ Ļeņins V. I. Raksti, 16. sēj., 231. lpp.

delegātu ar lēmēja balsstiesībām un 4 ar padomdevēja balsstiesībām — pārsvarā no partijas jaunās paaudzes, jo vecākie vadošie darbinieki sakarā ar represijām bija apcietināti vai arī izklaidēti. No vecākajiem biedriem kongresā piedalījās R. Pelše, E. Zvirbulis, E. Zandreiters, A. Sproģis. Delegātu vairākums bija boļševistiski noskaņoti. Kongress noklausījās CK un vietējo organizāciju ziņojumus, no kuriem izrietēja, ka LSD organizācijas, neraugoties uz traکوjošās kontrrevolūcijas represijām, pamazām sāk atspirt un atjaunot savu darbību. Apspriežot jautājumus «Par organizācijas nodrošināšanu», «Par strādnieku organizācijām», «Par propagandu un agitāciju», kongresa delegātu vairākums aizstāvēja uzskatu, ka Krievijā neizbēgama jauna buržuāziski demokrātiska revolūcija, jo palika spēkā visi faktori, kas radīja 1905.—1907. gada revolūciju. Tāpēc tika izvirzīts uzdevums stiprināt nelegālās partijas organizācijas, stingri ievērot konspirāciju, izvērst partijas darbu masās, izmantojot šim nolūkam strādnieku legālās biedrības (arodnieciskās, kultūras, kooperatīvās u. c.). Apskatot jautājumu par LSD agrāro programmu, kongress izteicās pret atsevišķas agrārās programmas nepieciešamību, tādējādi šinī jautājumā nostājoties LSDSP I kongresa nepareizajā pozīcijā. Taču partijas presē pēc P. Stučkas, F. Roziņa, J. Bērziņa (Ziemeļa) darbiem, kuri balstījās uz V. I. Leņina uzskatiem, izkristalizējās LSD praktiskā agrārā politika ar prasībām par muižnieku zemes konfiskāciju un šīs zemes nacionalizāciju. Kongress ievēlēja jaunu boļševistisku LSD CK. Starp tās locekļiem bija E. Zandreiters, F. Tiesnieks, R. Pelše. KSDSP vadošie orgāni uzmanīgi vēroja LSD kongresa gaitu. Boļševistiskās avīzes «Proletarij» un «Social-demokrat» ievietoja kongresa darba gaitas un pieņemto lēmumu atreferējumus. V. I. Leņins 1910. gadā norādīja, ka latviešu strādnieku partija, kas revolūcijas laikā bija viena no Krievijas sociāldemokrātijas priekšpulkiem, «izrādījās priekšgalā arī smagajā kontrrevolūcijas laikmetā»¹.

¹ Leņins V. I. Raksti, 16. sēj., 231. lpp.

Laikā starp abām buržuāziski demokrātiskajām revolūcijām LSD rindās saasinājās cīņa ar meņševikiem un likvidatoriem. Pēc vairāku vadošo Latvijas boļševiku apcietināšanas 1911. un 1912. gadā meņševikiem likvidatoriem uz neilgu laiku izdevās nostiprināties LSD vadošajos orgānos — CK un «Cīņas» redakcijā. Taču LSD biedru masas lielākajā vairākumā atbalstīja boļševistiskus uzskatus un uzstājās pret oportunistisko vadību. Sakarā ar to V. I. Leņins rakstīja, ka oportunistiskā LSD vadība faktiski nepārstāvēja partiju, tā bija tikai «latviešu revolucionārā proletariāta vidū vienas instances *novirzišanās no pareizā ceļa*»¹. Cīņai pret oportunistisko vadību 1912. gada jūnijā Rīgā nodibinājās LSD Boļševistiskais centrs, kurā darbojās R. Eihe, M. Novovs, K. Ozoliņš, J. Šilfs (Jaunzems) un E. Zvirbulis. Pretstatā likvidatoriskajai LSD Ārzemju komitejai tai pašā laikā nodibinājās LSD Ārzemju grupu birojs, kurā darbojās boļševiki J. Bērziņš (Ziemeļis), J. Ģipslis, J. Hermanis, K. Karlsons un F. Ozols.

Sivā cīņā pret likvidatoriem un samierinātajiem revolucionārās kustības uzplūdu gados latviešu boļševiki panāca LSD kārtējā, IV kongresa sasaukšanu. Kongress notika Briselē 1914. g., no 26. janvāra līdz 8. februārim. Tajā piedalījās 18 delegātu ar lēmēja balsstiesībām (to skaitā 8 boļševiki, 8 meņševiki un 2 «samierinātie»), 11 delegātu ar padomdevēja balsstiesībām un vairāki viesi. Pavisam kongresā piedalījās 35 cilvēki, kongress pārstāvēja 3500 partijas biedru. Kā boļševiku partijas CK pārstāvis kongresā piedalījās V. I. Leņins. Viņš sniedza lielu palīdzību Latvijas boļševikiem jau kongresa sagatavošanas gaitā, uzrakstot «Platformas projektu LSD IV kongresam», kur tika dotas atbildes uz visiem aktuālākajiem strādnieku kustības jautājumiem, izvirzīti sociāldemokrātu darbības revolucionārie uzdevumi. Kongress izskatīja 17 jautājumus, no kuriem svarīgākie bija attiecības pret KSDSP un Domes sociāldemokrātu frakciju, pašreizējais moments un LSD uzdevumi, ekonomiskā cīņa un arodbiedrības,

¹ Leņins V. I. Raksti, 43. sēj., 276. lpp.

attieksme pret buržuāziskajām partijām. Jau kongresa pirmajās sēdēs sākās asa cīņa, un tā dalībnieki sadalījās divās nometnēs — boļševiku nometnē ar V. I. Ļeņinu priekšgalā un meņševiku nometnē, ko atbalstīja daļa viesu. Samierinātāji ar J. Jansonu (Braunu) priekšgalā svārstījās un iesniedza vairākas kompromisa rezolūcijas. Apstākļi, ka boļševikiem kongresā nebija droša vairākuma, neizbēgami piešķīra atsevišķiem kongresa lēmumiem kompromisa raksturu. Sevišķi asa cīņa kongresā iedegās, kad apsprieda LSD attieksmi pret KSDSP un šķelšanos IV Valsts domes sociāldemokrātu frakcijā. Boļševiku partijas CK vārdā V. I. Ļeņins nolasīja kongresā plašu referātu par šo jautājumu. Viņš apgaismoja cīņu pret likvidatorismu Krievijā, atmaskoja likvidatoru un samierinātāju melīgos apgalvojumus un ar pareizu objektīvu datu palīdzību pierādīja, ka apmēram četras piektdaļas apzinīgo strādnieku Krievijā jau saliedējušies ap boļševikiem. Kongress gan noteikti nosodīja likvidatorismu kā buržuāzijas ietekmes izpausmi proletariātā un nolēma atsaukt LSD pārstāvi no likvidatoriskās Organizācijas komitejas, tomēr apstājās pusceļā, nolemjot pagaidām organizatoriski nesaistīties ne ar vienu no pastāvošajiem KSDSP centriem — ne ar boļševiku partijas CK, ne ar frakcionāro likvidatorisko OK. Kongresa pieņemtajā rezolūcijā par tagadējo momentu un partijas uzdevumiem tika dots pareizs, boļševistisks novērtējums un noraidīti likvidatoru mēģinājumi sašaurināt marksistiskās partijas programmas un taktikas uzdevumus un revolucionāros lozungus. LSD IV kongress visumā pieņēma boļševistiskus lēmumus arī par vairākiem citiem jautājumiem: par strādnieku apdrošināšanu, par arodnieciskām un kultūras biedrībām, par piedalīšanos vietējo pašvaldību vēlēšanās, par aģitāciju armijā, par legālo presi u. c. Viens no svarīgākajiem boļševiku panākumiem bija arī tas, ka LSD CK sastāvā kongress ievēlēja vienīgi boļševikus — E. Zvirbuli, J. Šilfu (Jaunzemu), R. Eihī, J. Lencmani, J. Bērziņu (Ziemeli), K. Pečaku, V. Zili u. c. Arī «Cīņas» redakcijā ievēlēja tikai boļševikus. LSD IV kongresam bija liela nozīme visā turpmākajā partijas darbībā. Būdamā no paša sākuma ide-

jiski saistīta ar boļševiku partiju, Latvijas Sociāldemokrātija 1914. gada augustā, pamatodamās uz savas X konferences lēmumu, vēl ciešāk saliedējās ar boļševiku partiju arī organizatoriski.

Ar pirmā imperiālistiskā pasaules kara (1914.—1918. g.) sākumu vairākums Rietumeiropas sociāldemokrātisko partiju apliecināja gatavību atbalstīt savu valstu imperiālistiskās valdības. II Internacionāles līderu nodevīgā attieksme pret sociālisma un proletāriskā internacionālisma idejām, viņu nostāšanās sociālšovinisma pozīcijās noveda pie II Internacionāles kraha. Tāpēc šajā laikā sevišķi lielu nozīmi ieguva pareizas pieejas izstrādāšana attiecībā uz kara un miera jautājumiem, nacionālo jautājumu, kā arī imperiālisma vēsturiskās vietas un lomas noteikšana. Visu šo jautājumu dziļu teorētisko pamatojumu deva V. I. Ļeņins. Viņa izstrādātajā un partijas CK pieņemtajā manifestā «Karš un Krievijas sociāldemokrātija» tika pamatota boļševiku politika un taktika, izvirzīti galvenie lozungi: imperiālistiskā kara pārvēršana pilsoņu karā un revolūcijā pret valdošajām šķirām; savas valdības sakāve imperiālistiskajā karā; sakaru saraušana ar oportūnistisko II Internacionāli; jaunas — III Internacionāles izveidošana.

Jau pirmā pasaules kara priekšvakarā boļševiki ar V. I. Ļeņinu priekšgalā daudz paveica, lai izstrādātu zinātniski pamatotu programmu nacionālajā jautājumā, kas tajā laikā kļuva sevišķi aktuāls. Boļševiki izvirzīja un pārliecināti pamatoja nāciju pašnoteikšanās tiesības, konsekventi aizstāvēja proletāriskā internacionālisma ideju. Šim jautājumam liela uzmanība tika veltīta arī kara gados.

Vispusīgi izpētījis imperiālisma rašanās un attīstības vēsturiskos apstākļus, V. I. Ļeņins grāmatā «Imperiālisms kā kapitālisma augstākā stadija» un citos darbos izstrādāja sociālistiskās revolūcijas teoriju un pierādīja, ka imperiālisms ir novedis cilvēci pie sociālistiskās revolūcijas sliekšņa. V. I. Ļeņins atklāja likumu, ka imperiālisma apstākļos kapitālisma ekonomiskā un politiskā attīstība kļūst sevišķi lēnieneidīga un katastrofiska. Pamatodamies uz šo likumu un konkretizēdams tālāk sociālistiskās revolūcijas teoriju, viņš secināja, ka «sociālisms nevar

uzvarēt vienlaicīgi *visās* zemēs. Tas sākumā uzvarēs vienā vai vairākās zemēs, kamēr pārējās kādu laiku paliks buržuāziskas vai pirmsburžuāziskas»¹. V. I. Ļeņins atzīmēja, ka imperiālisma ķēdi proletariāts pār-raus tās vājākajā posmā un, socialistiskai revolūcijai uzvarot, nodibinās savu diktatūru. Viņš formulēja arī revolucionārās situācijas galvenās pazīmes un uz-svēra, ka ne ikviena revolucionārā situācija pārvēr-šas revolūcijā, ka šajā jomā sevišķi liela loma piekrīt strādnieku šķiras partijai, kas stāv revolucionārā marksisma pozīcijās un sagatavo proletariātu sociā-listiskajai revolūcijai. Tādējādi Krievijas un visas pasaules proletariātam atklājās skaidra un noteikta cīņas perspektīva.

LSD vadošie darbinieki P. Stučka, F. Roziņš, J. Bērziņš (Ziemeļis) u. c. dziļi izprata V. I. Ļeņina izstrādāto socialistiskās revolūcijas teoriju un savos darbos to atbalstīja. 1917. gada septembrī rakstu krā-jumā «Sociāldemokrāts» P. Stučkas atstāstā pirmo reizi latviešu valodā nāca klajā V. I. Ļeņina darbs «Imperiālisms kā kapitālisma augstākā stadija». At-maskodami buržuāzijas kultivēto nacionālismu un šovinismu un II Internacionāles ideologu revizionis-tiskās un oportunistiskās teorijas, latviešu marksisti panāca to, ka šovinisma un buržuāziskā nacionā-lisma vilnis skāra tikai nelielu daļu Latvijas strād-nieku.

Pēc Kurzemes okupācijas 1915. gadā Latvija no-nāca karadarbības joslā. Līdz ar rūpniecības uzņē-mumu evakuāciju uz Iekškrievijas guberņām no Lat-vijas aizplūda lielas strādnieku masas, to skaitā arī daudz LSD biedru. Pavisam evakuācija skāra apmē-ram 760 tūkst. Latvijas iedzīvotāju. Partijas organi-zācijas Latvijā kļuva skaitliski mazākas, tomēr tur-pināja darboties. Partijas darbu padarīja grūtāku arī pastiprinātās represijas. Taču tas nespēja salauzt LSD spēkus, un kā boļševiku partijas vietējā organi-zācija tā droši un prasmīgi vadīja Latvijas proleta-riātu cauri visām kara vētrām.

Kara sākumā LSD bija viena no lielākajām boļše-

¹ Ļeņins V. I. Raksti, 23. sēj., 67. lpp.

viku partijas vietējām organizācijām. Tā apvienoja vairāk nekā 3 tūkst. biedru. Bez tam apmēram 2 tūkst. LSD biedru atradās ieslodzījumā, trimdā un emigrācijā. Partijas darbības degpunktā kara laikā izvirzījās politiskā aģitācija, kura izskaidroja boļševiku partijas taktiku un saliedēja masas cīņai par revolucionāru izeju no kara. Šajā virzienā aktīvi darbojās partijas pulciņi un propagandistu kolēģijas, regulāri notika pirmorganizāciju sanāksmes un rajonu organizāciju konferences. No kara sākuma līdz 1917. gada februāra revolūcijas uzvarai Rīgā sanāca trīs LSD konferences, notika arī trīs LSD lauku organizāciju konferences. Kara laikā Latvijā iznāca nelegāli LSD laikraksti «Biedrs» un «Ziņotājs», kā arī vairāki vietējo organizāciju periodiskie izdevumi. LSD kara gados izdeva vairāk nekā 90 dažādu nelegālu lapīņu, to kopējais eksemplāru skaits bija tuvu vienam miljonam. Ipašu uzmanību partija pievērsa savas darbības izvēršanai armijā.

Uz Iekšskrieviju evakuējušies LSD biedri pēc LSD CK ierosmes un saziņā ar boļševiku partijas CK dibināja latviešu sociāldemokrātu grupas (sekcijas), kas darbojās boļševiku partijas vietējo organizāciju sastāvā un to vadībā. Līdz 1917. gada februārim šajās nelegālajās grupās bija apmēram 900 LSD biedru. 1917. gada aprīlī LSD XIII konferencē bija pārstāvēti 2375 biedri no 27 grupām, kas darbojās pie KSDSP vietējām organizācijām. Bez tam kara gados Rietumeiropā turpināja darboties LSD Ārzemju komiteja un Ārzemju grupu birojs, kuri pārstāvēja pāri par 100 organizētu un boļševistiski noskaņotu partijas biedru. LSD pārstāvji ārzemēs ieņēma konsekventu pozīciju pret imperiālistisko karu. 1915. gada februārī Antantes valstu sociālistu Londonas konferencē LSD Ārzemju komitejas sekretārs J. Bērziņš (Ziemeļis) atbalstīja boļševiku partijas iesniegto pretkara deklarāciju. Starptautiskajā sociālistu konferencē Cimmervaldē viņš bija viens no tiem astoņiem konferences delegātiem, kas V. I. Ļeņina vadībā izveidoja konferences kreiso spārnu, kurā ietilpa konsekventie marksisti internacionālisti. Latvijas boļševiku internacionālistisko darbu kara gados V. I. Ļeņins novērtēja ļoti augstu.

Imperiālistiskais karš ārkārtīgi saasināja šķiru pretrunas un radīja Krievijā revolucionāru situāciju, kas 1917. gada februārī pārauga buržuāziski demokrātiskā revolūcijā. Cara patvaldība tika gāzta. Apspiestās masas modās rosīgai politiskai dzīvei. Valstī izveidojās divvaldība: buržuāziskā Pagaidu valdība un Strādnieku un kareivju deputātu padomes. Bolševiku partijai izvirzījās uzdevums cīnīties par visas varas pāreju Padomju rokās.

Latvijas boļševiki cīņā par Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvaru

Februāra buržuāziski demokrātiskās revolūcijas gaitā boļševiku partija legalizējās un atklāti nostājās strādnieku šķiras, visas darbatautas revolucionārās kustības vadībā. 1917. g. 3. aprīlī no emigrācijas Petrogradā atgriezās V. I. Ļeņins. Galvaspilsētas boļševiku organizācijas pārstāvji, strādnieki, kareivji, matroži un sarkanie gvardi Somijas stacijā sagaidīja savu vadoni. Sagaidītāju vidū bija arī vairāki simti latviešu strādnieku un kareivju ar Petrogradas boļševiku organizācijas latviešu «Prometeja» rajona biedriem priekšgalā. V. I. Ļeņins savā apsveikuma runā aicināja strādniekus un kareivjus attīstīt revolūciju tālāk un cīnīties par sociālistiskās revolūcijas uzvaru. 7. aprīlī «Pravda» publicēja V. I. Ļeņina ģeniālās Aprīļa tēzes «Par proletariāta uzdevumiem šinī revolūcijā». Jau divas dienas vēlāk — 9. aprīlī — «Cīņa» redakcijas rakstā «Proletariāta uzdevumi revolūcijā» deva Aprīļa tēžu pilnīgu atstāstījumu. V. I. Ļeņins savās Aprīļa tēzēs pamatoja buržuāziski demokrātiskās revolūcijas pāraugšanu sociālistiskajā, skaidri parādīja revolūcijas virzošos spēkus: proletariāta un trūcīgās zemniecības savienību cīņā pret pilsētu un lauku buržuāziju, neitralizējot svārstīgo vidējo zemniecību. Viņš atklāja jaunu sabiedrības politiskās organizācijas formu — Padomju republiku kā strādnieku šķiras

diktatūras iemiesojumu, izvirzīja lozungu «Visu varu Padomēm!», kas sākotnēji nozīmēja sociālistiskās revolūcijas mierīgu attīstību. KSDS(b)P Viskrievijas septītā (Aprīļa) konference (1917. g.) atbalstīja V. I. Ļeņina Aprīļa tēzes un orientēja partiju pārejai «no revolūcijas pirmā posma, kas ... devis varu buržuāzijai, — uz tās otro posmu, kam būs jānodod vara proletariāta un zemniecības trūcīgo slāņu rokās»¹. Vienlaicīgi partija operatīvi pārkārtoja savu iekšējo dzīvi uz demokrātiskā centrālisma principu pamata, strauji pārvērdamās no pagrīdes partijas par proletariāta masu politisko partiju.

V. I. Ļeņina ideju iedvesmoti, pašreizdzīgi revolūcijas interesēm kalpoja arī Latvijas boļševiki. Pēc Februāra revolūcijas uzvaras LSD iznāca no pagrīdes un sāka atklāti attīstīt savu darbību. Visā neokupētajā Latvijas teritorijā notika varenas darbaļaužu demonstrācijas. Lūk, ko savās atmiņās raksta K. Skranda — viens no 1917. g. 1. maija demonstrācijas dalībniekiem Rīgā: «Vēl nekad vecā Rīga savās ielās nebija redzējusi tik lielus ļaužu pūļus. Tie bija partijas organizāciju biedri, arodbiedrību un strādnieku organizācijas. Ar simtiem plīvojošu sarkanu karogu priekšgalā gājiens virzījās pa Petrogradas (tagadējo Vidzemes) šoseju ārā no pilsētas. (Vēlāk laikrakstos ziņoja, ka gājiena kolonna bijusi 10—12 kilometru gara.) Pretim saulei, pretim jaunai, brīvai dzīvei ar revolucionārām dziesmām plūda ļaužu jūra. Partijas runātāji boļševiki sauca masas uz cīņu pret buržuāzisko Pagaidu valdību, pret kapitālismu, par mieru ...»²

Marta sākumā neokupētajā Latvijas daļā bija tikai daži simti LSD biedru. Darbojās Rīgas, Vidienas un Malienas organizācija un vairāki pulciņi armijā. Pakāpeniski partijas darbā iesaistījās tie biedri, kas represiju un kara apstākļu dēļ bija zaudējuši sakarus ar partijas organizācijām. Sākās arī straujš jaunu biedru pieplūdums. Maija vidū tikai vienā pašā Rīgas organizācijā (ieskaitot apmēram 1000 biedru no lat-

¹ Ļeņins V. I. Raksti, 24. sēj., 4. lpp.

² 1917. gads Latvijā. Revolūcijas dalībnieku atmiņas. R., 1957, 14.—15. lpp.

viešu strēlnieku pulkiem, Ropažu rajonu, krievu un lietuviešu sekcijas) uzskaitē bija 2849 LSD biedri. Lauku organizācijās šajā laikā bija jau apmēram 1200 biedru. Darbojās pāri par 50 rajonu organizāciju.

Marta pirmajās dienās LSD CK no jauna apstiprināja savu internacionālistisko nostāju un apņēmību revolucionāriem līdzekļiem cīnīties par drīzāku kara izbeigšanu, kā arī norādīja uz savu organizatorisko saistību ar boļševiku partiju, apliecinot gatavību darboties saskaņā ar tās lēmumiem. Par saviem tuvākajiem uzdevumiem LSD CK uzlūkoja proletariāta organizēšanu, strādnieku milicijas dibināšanu, aģitācijas izvēršanu armijā un citus pasākumus, kas nostiprinātu gūtās uzvaras un palīdzētu revolūciju attīstīt tālāk. LSD CK kopā ar latviešu boļševiku Maskavas grupu jau 1917. gada 5. martā sāka izdot avīzi «Sociāldemokrāts», kuras organizēšanā liela loma bija P. Daugem. 7. martā Petrogradā atsāka iznākt laikraksts «Cīņa». Tā redakcijā aktīvi darbojās P. Stučka.

1917. g., no 19. līdz 22. aprīlim, Maskavā notika LSD XIII konference. Tajā piedalījās 60 delegātu, kas pārstāvēja 1837 LSD biedrus Latvijā un 2375 partijas biedrus no KSDSP latviešu grupām ārpus Latvijas. Visus lēmumus konference pieņēma, pamatojamās uz V. I. Leņina Aprīļa tēzēm. Konference atzina, ka nav pieļaujams atbalstīt buržuāzisko Pagaidu valdību, ka neatlaidīgi jāorganizē strādnieku un kareivju masas cīņai par visas varas pāreju Padomju rokās, par imperiālistiskā kara revolucionāru izbeigšanu. Pašvaldības (autonomijas) jautājumā konference aizstāvēja ciešu Latvijas apvienošanu ar revolucionāro Krieviju uz demokrātiskā centrālisma pamatiem. Konference aicināja uz nesamierināmu cīņu pret buržuāzijas un tās aģentu meņševiku un eseru nacionālsociālistisko politiku, kas centās atraut Latviju no revolucionārās Krievijas, kultivēja nacionālismu, notušēja šķiru pretrunas, centās pakļaut proletariātu buržuāzijas ideoloģijas un politikas ietekmei, bremzēt darbaļaužu masu cīņu par sociālismu. Agrārajā jautājumā konference izvirzīja prasību par muižnieku zemes konfiskāciju un tās

nacionalizāciju, par vietējās pašvaldības demokrati-
zēšanu, par laukstrādnieku algas paaugstināšanu, par
darba un dzīves apstākļu uzlabošanu. Konference no-
teica, ka LSD jādarbības visā Latvijas (Kurzemes,
Vidzemes, Latgales) teritorijā, jāapvieno šeit visu
tautību biedri un organizatoriski jābūt saistītai ar
boļševiku partiju.

Pēc 1917. gada jūlija notikumiem, kad kontrrevo-
lūcija pastiprināja uzbrukumu revolūcijas spēkiem
visā valstī, partijai bija jāmaina taktika un lozungi.
Šajos apstākļos proletariāts varēja iegūt varu tikai
ar bruņotas sacelšanās palīdzību. Lai rezumētu LSD
darbu revolūcijas attīstības iepriekšējā posmā un iz-
strādātu pasākumus Latvijas darbaļaužu tālākai sa-
liedēšanai cīņā par sociālistiskās revolūcijas uzvaru,
tika sasaukts LSD V kongress. Kongress notika Rīgā
no 9. līdz 19. jūlijam. Tajā piedalījās 120 delegātu
ar lēmēja balsstiesībām, pārstāvēdami 7672 partijas
biedrus, to skaitā 1826 biedrus latviešu strēlnieku
pulkos un 1700 biedru XII armijas krievu pulkos. Ar
padomdevēja balsstiesībām no 29 latviešu boļševiku
grupām Iekšējās guberņas piedalījās 33 delegāti,
kas pārstāvēja 6497 biedrus, kā arī vairāki viesi.¹

Kongress apsprieda jautājumus par politisko un
saimniecisko stāvokli valstī un proletariāta uzdevu-
miem, agrāro un pārtikas jautājumu, par Padomēm,
par Latvijas vietējo pašvaldību, kā arī vairākus partijas
iekšējās dzīves jautājumus.² Kongress norādīja,
ka tuvojas izšķirošā cīņa pret buržuāziju un tās Pa-
gaidu valdību un šajā cīņā proletariātam jāiekaro
valsts vara. Kongress savos lēmumos uzsvēra, ka
imperiālistisko karu var izbeigt vienīgi revolucionārā
cīņā pret Pagaidu valdību un meņševiku un eseru
«aizsardzībniecisko» politiku, pastiprinot pretkara
aģitāciju. Kongress izvirzīja prasību pārvērst Latvijā
izvietotās karaspēka vienības par bruņotu revolū-
cijas spēku, dibinot tajās partijas pulciņus un orga-
nizācijas, kas ietilptu vienotā LSD Kara organizā-

¹ Latvijas Komunistiskās partijas vēstures apce-
rējumi, 1. d. R., 1961, 312. lpp.

² LKP kongresu, konferenču un CK plēnumu re-
zolūcijas un lēmumi, 1. d., 131.—160. lpp.

cijā un ko vadītu LSD CK. Agrārajā jautājumā kongress visumā akceptēja LSD XIII konferencē pieņemto rezolūciju, papildus izvirzot prasību par visas zemes nacionalizāciju un nosakot vairākus konkrētus pasākumus trūcīgo zemnieku atbalstīšanai. Kongress tāpat arī akceptēja boļševiku ideju par vienotu demokrātisku Latviju kā demokrātiskās Krievijas sastāvdaļu. Kongress norādīja, ka partijas organizācijām jāveic plašs izskaidrošanas darbs zemnieku masās, atmaskojot buržuāziskās Latviešu zemnieku savienības, meņševiku un eseru kontrevolucionāros mērķus un rīcību, lai viņus izolētu no darbaļaužu masām un sakautu buržuāziju gaidāmajās pašvaldības vēlēšanās, kurās LSD guva spīdošu uzvaru. Skaitliski nelielā kongresa delegātu meņševiku internacionālistu grupa (F. Menders, P. Kalniņš, A. Petrevics, V. Bastjānis u. c.) idejiski tika atmaskota un sakauta. LSD kongress CK ievēlēja P. Stučku, J. Daniševski, J. Lencmani, R. Eihī, J. Bērziņu (Ziemeļi), J. Silfu (Jaunzemu), K. Kauliņu, K. Gaili, J. Bērziņu (Andersonu) u. c. LSD V kongresam bija liela nozīme revolūcijas spēku saliedēšanā Latvijā izšķirošām cīņām par sociālistiskās revolūcijas uzvaru.

Revolūcijas tālākā attīstībā LSD lielu uzmanību veltīja strādnieku, bezzemnieku un kareivju deputātu padomju izveidošanai un to iesaistīšanai cīņā par boļševiku partijas nosprausto uzdevumu īstenošanu.

Daudz pūļu LSD veltīja revolucionārā darba veikšanā latviešu strēlnieku pulkos (8 aktīvie pulki un 1 rezerves pulks), kuri bija iekļauti XII armijas sastāvā. Šim darbam bija labi panākumi. Strēlnieki, kas komplektējās galvenokārt no strādniekiem un lauku pusproletāriešiem, strauji revolucionizējās. Tas skaidri izpaudās jau latviešu strēlnieku pirmajā kongresā, kas notika Rīgā 1917. g., no 27. līdz 29. martam. Kongresa delegātu vairākums atbalstīja LSD priekšlikumus un pieņēma lēmumus, kas atbilda boļševiku partijas programmai un taktikai. Kongress ievēlēja Latviešu strēlnieku pulku apvienotās deputātu padomes Izpildkomiteju (Iskolastrelu). Apmēram puse Iskolastrela locekļu bija LSD biedri. Izšķiroša nozīme latviešu strēlnieku revolucionārajā

biogrāfijā bija to otrajam kongresam. Latviešu strēlnieku II kongress 1917. gada maijā, piedaloties P. Stučkam, J. Daniševskim un citiem LSD vadītājiem, gandrīz vienbalsīgi pieņēma vēsturisko 17. (30.) maija rezolūciju, kas atbalstīja boļševiku partijas lozungu «Visu varu strādnieku, zaldātu un zemnieku deputātu padomēm!», un nosūtīja apsveikuma telegrammu V. I. Ļeņinam ar vārdiem: «Mēs apsveicam Jūs kā Krievijas proletariāta lielāko taktiķi, revolucionārās cīņas patieso vadoni, mūsu domu izteicēju...» Kopā ar Sibīrijas strēlnieku pulkiem latviešu strēlnieki izveidoja XII armijas kreiso bloku, kas bija ievērojams revolūcijas spēks.

Reizē ar strādnieku un kareivju deputātu padomēm Latvijā tika dibinātas arī bezzemnieku padomes, kas pārstāvēja apmēram 70% lauku iedzīvotāju intereses un enerģiski cīnījās par LSD agrārās politikas īstenošanu.

Latvijas darbaļaužu apvienošanās ap LSD vadītājiem Padomēm pamatos bija noslēgusies jau 1917. gada jūlija beigās, kad uz pirmo sēdi sanāca Latvijas Strēlnieku, zaldātu un bezzemnieku deputātu padome, kas ievēlēja Padomes Izpildkomiteju (Iskolatu). Taču ņemt varu Latvijā Padome vēl nevarēja. Latvijas boļševiki saprata, ka sociālistiskās revolūcijas uzvaras jautājums risināms visas Krievijas mērogā, ka būtu utopija mazajā Latvijā nonākt pie sociālisma atrauti no pārējās Krievijas.

V. I. Ļeņins, analizēdams pārmaiņas šķiru spēku attiecībās Krievijā pēc 4. jūlija, kad meņševiku un eseru partijas nodeva revolūciju un atklāti nostājās kontrrevolūcijas pusē, izstrādāja un pamatoja jaunu partijas taktiku. Viņš ieteica uz laiku atcelt lozungu «Visu varu Padomēm!», lai atbrīvotos no meņševiku un eseru ietekmes tajās. Padomes kā revolucionārās cīņas orgāni konkrētā situācijā varēja rasties tikai jaunu revolūcijas uzplūdu apstākļos visā Krievijā. Brieda bruņotā sacelšanās, un kursu uz šo sacelšanos nosprauda KSDS(b)P VI kongress. Tas notika Petrogradā no 26. jūlija līdz 3. augustam. Boļševiku partijas VI kongresā piedalījās arī 14 LSD delegātu, to skaitā P. Stučka, D. Beika, J. Bērziņš (Ziemeļis), E. Eferts, K. Gailis, J. Lenčmanis, K. J. Rimša u. c.

Balstoties uz V. I. Ļeņina izstrādāto taktiku, kongress atzina, ka varas mierīga pāreja Padomju rokās vairs nav iespējama un ka proletariātam vara jāiegūst bruņotas sacelšanās ceļā. Manifestā visiem Krievijas darbaļaudīm — strādniekiem, kareivjiem un zemniekiem kongress aicināja gatavoties izšķirošajai kaujai pret buržuāziju. Kongress ievēlēja partijas CK ar V. I. Ļeņinu priekšgalā. No LSD darbiniekiem CK sastāvā ievēlēja J. Bērziņu (Ziemeļi).

LSD CK 11. augusta sēdē noklausījās boļševiku partijas VI kongresa delegātu ziņojumu par kongresa darbu un lēmumiem, vienprātīgi tos atbalstīja. «Cīņa» publicēja kongresa Manifestu. Visas LSD organizācijas un revolucionārās Padomes Latvijā aktīvi realizēja KSDS(b)P VI un LSD V kongresa pieņemtos lēmumus.

Augusta beigās Petrogradas revolucionārie strādnieki, kareivji un matroži boļševiku partijas vadībā sagrāva ģenerāļa Korņilova kontrevolucionāro dumpi. Šis savvērestības izjaukšanā ievērojama loma bija arī latviešu strēlniekiem. Korņiloviādes atmaskošana un sakāve pašos pamatos izmainīja politisko stāvokli Krievijā. Sākās Padomju masveidīga boļševizācija, kā rezultātā atkal aktuāls kļuva lozungs «Visu varu Padomēm!». Taču varas pāreja boļševistisko Padomju rokās tagad bija iespējama tikai bruņotas sacelšanās ceļā.

Sabiedriski politiskā krīze valstī saasinājās. Tas izpaudās arvien pieaugošā strādnieku šķiras revolucionārā kustībā, proletariāta gatavībā pārņemt valsts varu, zemnieku cīņā par zemi, kareivju un matrožu vairākuma pārejā revolūcijas pusē, apspiesto malieņu nacionālās atbrīvošanās kustības pieaugumā, plašu sabiedrības masu kopējā cīņā par taisnīgu mieru, tautas saimniecības sabrukumā, Pagaidu valdības nespējā izkļūt no nemitīgām krīzēm, sīkburžuāzisko partiju idejiskajā un organizatoriskajā degradācijā. Vienīgā politiskā partija, kuras autoritāte un ietekme masās dienu no dienas palielinājās, bija boļševiku partija. 1917. gada oktobrī savās rindās tā apvienoja jau apmēram 250 tūkst. biedru. Bija nobrieduši visi objektīvie priekšnoteikumi sociālistiskās revolūcijas uzvarai.

Gatavojot bruņoto sacelšanos, boļševiku partija ievēroja V. I. Ļeņina norādījumu, ka pret to jāizturas kā pret mākslu. V. I. Ļeņins izstrādāja sacelšanās plānu, noteica vispiemērotāko laiku tās sākumam un vadīja to. Partija izveidoja Sarkano gvardi, nodrošināja stratēģiski svarīgāko armijas daļu atbalstu, sacelšanās praktiskai vadībai izveidoja Kara revolucionāro centru, kas kļuva par vadošo kodolu Kara revolucionārajā komitejā — sacelšanās sagatavošanas legālajā štābā, ko nodibināja pie Petrogradas padomes. Boļševiku partijas CK vēsturiskajā 10. oktobra sēdē pieņēma V. I. Ļeņina rezolūciju, kas prasīja nekavējoties gatavot bruņotu sacelšanos.

LSD CK saņēma no boļševiku partijas CK praktiskus norādījumus par sacelšanās priekšdarbiem, par to, kā Latvijas revolucionārajiem spēkiem atbalstīt bruņoto sacelšanos Petrogradā. 16. oktobrī Valkā sanāca LSD Ārkārtējā konference. Tajā boļševiku partijas CK pilnvarotais V. Antonovs-Ovsejenko ziņoja par CK lēmumu nekavējoties sākt gatavot sacelšanos, ko konference vienprātīgi atbalstīja. Konference apņēmas visiem spēkiem atbalstīt Petrogradas proletariāta cīņu par valsts varu un nolēma tūlīt organizēt arī XII armijas rajona Kara revolucionāro komiteju. Konferences darba laikā LSD CK vadošie darbinieki kopā ar V. Antonovu-Ovsejenko izstrādāja konkrētu plānu, kā XII armijas revolucionārajām karaspēka daļām jāatbalsta bruņotā sacelšanās galvaspilsētā. Plāna realizēšana sākās nekavējoties. Naktī no 18. uz 19. oktobri LSD CK, Kara organizācijas, Iskolastrela, LSD Vidienas komitejas, Valmieras, Cēsu un Valkas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomju pārstāvji Valmierā nodibināja XII armijas rajona Kara revolucionāro komiteju un noteica tās uzdevumus. Kara revolucionārajā komitejā darbojās no LSD CK J. Krūmiņš (Pilāts), no Iskolata K. Gailis, no Kara organizācijas A. Vasiļjevs, no Kreisā bloka S. Nahimsons; bija arī pārstāvji no XII armijas Strādnieku deputātu padomes, Iskolastrela un Valmieras, Cēsu, Valkas un Tartu padomes. Kara revolucionārā komiteja, kas sāka darboties nelegāli Cēsīs, nodibināja sakarus ar visām revolucionārajiem karaspēka daļām, informēja tās par

notikumu gaitu un deva konkrētus operatīvus norādījumus. Arī visos latviešu strēlnieku pulkos, tāpat arī Valmierā, Valkā un vairākos pagastos nodibināja kara revolucionārās komitejas. Tās uzturēja sakarus ar XII armijas rajona Kara revolucionāro komiteju un organizēja bruņotās sacelšanās praktiskos priekšdarbus.

Strādnieku un kareivju bruņotā sacelšanās Petrogradā sākās 24. oktobrī, un jau 25. oktobra rītā buržuāziskā Pagaidu valdība bija gāzta. Tās pašas dienas vakarā atklāja Viskrievijas II Padomju kongresu. Kongress pieņēma vēsturiskos dekrētus par mieru, par zemi un izveidoja pirmo Padomju valdību — Tautas Komisāru Padomi ar V. I. Leņinu priekšgalā. Kongresā no Latvijas piedalījās 22 delegāti. P. Stučka bija kongresa prezidija loceklis. Latviešu strēlnieku pārstāvis K. Pētersons kongresā apļiecināja strēlnieku gatavību aizstāvēt sociālistisko revolūciju.

Boļševiku partijas vadītā Krievijas strādnieku un visu pārējo darbaļaužu kopējā ilggadīgā cīņa vainagojās ar Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvaru. Šī uzvara ievadīja jaunu laikmetu cilvēces vēsturē, tā iznīcināja nacionālās un sociālās apspiešanas un ekspluatācijas jūgu arī Latvijā.

*Latvijas boļševiki —
pirmo sociālistisko
pārveidojumu
organizētāji
(1917. g. novembris —
1920. g. janvāris)*

Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvara un proletariāta diktatūras nodibināšana Krievijā radīja svarīgas pārmaiņas arī latviešu tautas ekonomiskajā un politiskajā dzīvē. Sociālistiskās revolūcijas uzvaras rezultātā Latvijas proletariāts kļuva par valdošo šķiru, bet LSD — boļševiku partijas vietējā organizācija — par Latvijas darbaļaužu vadītāju cīņā par revolūcijas iekarojumu nosargāšanu un sociālisma celtniecību.

Tūlīt pēc bruņotās sacelšanās uzvaras Petrogradā LSD CK, pamatojoties uz Viskrievijas II Padomju kongresa lēmumiem, aicināja Latvijas darbaļaudis veidot sevišķu vērību jauno varas orgānu nostiprināšanai. Boļševistiskā Latvijas Strādnieku, zaldātu un bezzemnieku deputātu padome, kas izveidojās jau 1917. gada jūlija beigās, savā pirmajā sēdē pēc Oktobra revolūcijas uzvaras 8. un 9. novembrī Valkā deklarēja, ka neokupētajā Latvijas daļā¹ visa vara pāriet strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm, un pasludināja

¹ Padomju vara Latvijā 1917. gadā nodibinājās tikai tās ziemeļu un austrumu daļā, jo pārējā Latvijas teritorija bija imperiālistiskās Vācijas okupēta. 1917. g. 21. augustā (3. septembrī) vācu karaspēks bija ieņēmis arī Rīgu.

sevi par augstāko varas orgānu Latvijā. Nekavējoties tika uzsākta gāztās buržuāziskās Pagaidu valdības administrācijas vietējo iestāžu likvidēšana, veikti vairāki svarīgi ekonomiski un politiski pasākumi, lai nostiprinātu proletariāta diktatūru. Lai cīnītos pret uzbrūkošo kontrrevolūciju, novembra sākumā neokupētajās Latvijas pilsētās un laukos uzsāka Sarkanās gvardes formēšanu. Pamatodamies uz Viskrievijas II Padomju kongresa pieņemto dekrētu par zemi, Iskolats jau novembra vidū stājās pie muižnieku zemes konfiskācijas un tās nodošanas vietējo bezzemnieku padomju pārziņā. Viskrievijas TKP dekrēts par tautas tiesu nodibināšanu, kura projektu izstrādāja P. Stučka, kļuva par pamatu tiesu sistēmas revolucionārajai pārveidošanai arī Latvijā.

1917. g. 14. un 15. decembrī Valmierā notika LSD kārtējā, XV konference. Tajā piedalījās 68 delegāti ar lēmēja balsstiesībām, kas pārstāvēja 3745 partijas biedrus Latvijā. Konferencē vairāki delegāti piedalījās arī ar padomdevēja balsstiesībām no KSDS(b)P organizāciju latviešu grupām un no LSD CK Maskavas biroja. Boļševiku partijas organizāciju latviešu grupās tanī laikā bija apmēram 9500 biedru. Tā bija pirmā LSD konference pēc sociālistiskās revolūcijas uzvaras, un tai bija jānosprauž Latvijas boļševiku uzdevumi jaunajos vēsturiskajos apstākļos. Konference apsprieda jautājumu par pašreizējo momentu, agrāro jautājumu, par Latvijas autonomiju un Latvijas Satversmes sapulci, par revolucionāru karu. Konference atzina par nepieciešamu visenerģiskākajiem līdzekļiem apspiest kontrrevolūciju un neatlaidīgi turpināt valsts saimnieciskās dzīves pārveidošanu uz sociālistiskiem pamatiem.

LSD XV konferences lēmumus atbalstīja Latvijas strādnieku, zaldātu un bezzemnieku deputātu padomju kongress, kas notika Valmierā 1917. g., no 16. līdz 18. decembrim. Kongress konstituējās kā augstākais padomju varas orgāns Latvijā, apsveica proletariāta diktatūras nodibināšanos Krievijā un atzina, ka padomju varas uzdevums ir izveidot sociālistisko sabiedrisko iekārtu un nesaudzīgi apspiest buržuāzijas pretošanos. Kongress izteicās par

kapitālistisko uzņēmumu nacionalizāciju un strādnieku kontroles ievēšanu. Kongress deklarēja, ka visa zeme, meži, dabas un zemes dzīļu bagātības Latvijā pāriet tautas rokās. Kongresa darbība noritēja lielā vienotībā un nedalītā LSD vadībā. Kongress ievēlēja jaunu Iskolata sastāvu ar F. Roziņu priekšgalā. Iskolats darbojās visciešākā saskarē ar LSD CK, un tā rīcība pilnīgi saskanēja ar partijas politiku. Visos svarīgākajos un atbildīgākajos padomju varas orgānos vadošais un virzošais kodols bija LSD biedri.

Taču sociālistiskās revolūcijas tālāka attīstība uz laiku tika pārtraukta, jo 1918. gada februārī ķeizarkās Vācijas karaspēks okupēja visu Latvijas teritoriju. Ievērojama daļa LSD biedru evakuējās uz Padomju Krieviju. Latviešu strēlnieki iekļāvās jaundibinātās Sarkanās Armijas sastāvā. Daļa LSD biedru palika okupētajā Latvijā, dziļā pagrīdē saglabājot savas nelegālās organizācijas un izvēršot cīņu par padomju varas atjaunošanu. Šī cīņa bija tiešs sociālistiskās revolūcijas turpinājums.

Pēc 1918. gada novembra revolūcijas uzvaras Vācijā, kad Padomju Krievijas valdība anulēja ne taisno Brestas miera līgumu, radās labvēlīgi apstākļi revolucionāro spēku uzvarai arī Latvijā. Latvijas darbaļaudis gatavojās saņemt varu savās rokās bruņotas sacelšanās ceļā. Saskaņā ar LSD XVII (1918. g. novembris) konferences lēmumu tika nodibināta Latvijas revolucionārā kara komiteja bruņotās sacelšanās sagatavošanai. Latvijā legalizējās un atjaunoja savu darbu Padomes, aicinot un organizējot masas uz bruņotu cīņu. 1918. gada decembrī bruņotā sacelšanās Latvijā kļuva masveidīga. Strādniekiem, kas bija sākuši bruņoto cīņu ar vēl neizvesto vācu okupantu karaspēku un to buržuiskajiem līdzskrējējiem, no Padomju Krievijas palīgā steidzās latviešu strēlnieku un arī citas Sarkanās Armijas daļas. 1918. g. 4. decembrī tika izveidota Latvijas Padomju pagaidu valdība ar P. Stučku priekšgalā. 17. decembrī Padomju valdība publicēja manifestu, pasludinādama visas varas pāriešanu Padomju rokās. Vienlaikus manifestā tika paziņots, ka gāzta okupācijas vara un tās aizsegā 1918. g. 18. novembrī uz ātru roku izveidotā buržuāziskā marionešu val-

dība. 1918. g. 22. decembrī Padomju Krievijas valdība ar V. I. Ļeņina parakstīto dekrētu atzina Padomju Latvijas neatkarību un apņēmas sniegt tai maksimālu atbalstu. 1919. gada naktī no 2. uz 3. janvāri sākās Rīgas proletariāta bruņota sacelšanās. Jau 3. janvāra pēcpusdienā, neraugoties uz okupantu niknu pretošanos, Rīgas strādnieki bija uzvarējuši. 1919. gada janvārī bija atbrīvota gandrīz visa Latvijas teritorija, izņemot Liepāju un tās apkārtni, kur vācu okupantu un Antantes imperiālistu aizsardzībā patvērās buržuāziskā Pagaidu valdība.

1919. g., no 13. līdz 15. janvārim, Rīgā notika Apvienotās Latvijas strādnieku, bezzemnieku un strēlnieku deputātu padomju I kongress, kura darbā piedalījās 705 vēlēti delegāti, kas pārstāvēja visus Latvijas apriņķus. Par tā goda priekšsēdētāju vienprātīgi tika ievēlēts V. I. Ļeņins. Personiski apsveikt Latvijas darbatautas likumīgos pārstāvjus ar lielo uzvaru kongresā bija ieradies Viskrievijas Centrālās Izpildkomitejas priekšsēdētājs J. Sverdlovs. Savā apsveikuma runā viņš uzsvēra Padomju Krievijas un Padomju Latvijas ciešo cīņas savienību. Kongress apsprieda P. Stučkas referātu par Latvijas Padomju valdības darbību, pieņēma jaunās Padomju republikas Konstitūciju un ievēlēja Latvijas Padomju Centrālo Izpildkomiteju, kas izveidoja Latvijas Padomju valdību ar P. Stučku priekšgalā. Apvienotās Latvijas padomju I kongress un tā lēmumi kļuva par svarīgu pagrieziena punktu Latvijas tautas dzīvē. Ar to bija noslēdzies Padomju Latvijas kā sociālistiskas valsts tapšanas posms. 1919. g. 13. janvāris ir iegājis vēsturē kā Padomju Latvijas dzimšanas diena.

Jaunās Padomju Latvijas saimnieciskais stāvoklis bija vairāk nekā smags. P. Stučka tolaik to vērtēja tā: «Viss ir izpostīts, sagrauts vairāk kā jebkur citur Krievijā. Bet Latvijas proletariāts ir pārliecināts, ka viņš prātīs uzcelt jaunu brīvības ēku uz vecās vergu Latvijas. Saprotams — visciešākā vienībā ar krievu biedriem un visas pasaules komunistiem.»¹

¹ *Stučka P.* Par Padomju varu Latvijā. 1918—1920. Rakstu izlase. R., 1958, 108. lpp.

Par spīti sarežģītajam ārpolitiskajam stāvoklim, saimnieciskajam sabrukumam un gāzto šķiru niknai pretestībai, republikā partijas vadībā ar plašu vērienu sākās jaunās dzīves veidošana. Padomju vara nacionalizēja lielos rūpniecības uzņēmumus, bankas un transportu, izdarīja visas zemes nacionalizāciju un muižu konfiskāciju, vienlaikus veicot nozīmīgus revolucionārus pārkārtojumus zemes lietošanas un pārvaldīšanas sistēmā. Padomju vara darīja galu kārtu privilēģijām un feodālisma paliekām. Realizējot Padomju Latvijas valdības 1. marta dekrētu par zemi, līdz 1919. gada pavasarim 239 muižās¹, kurās bija pietiekami augsts agrotehniskais līmenis un nepieciešamā lauksaimnieciskās ražošanas materiāli tehniskā bāze, ierīkoja padomju saimniecības. Saimniecisko gadu pilnīgi varēja pabeigt 49 Latgalē izveidotās padomju saimniecības, jo padomju vara tur pastāvēja līdz 1920. gada sākumam. Ražošanas rezultāti tajās bija labi. Otru zemes lietotāju kategoriju veidoja bijušie saimnieki, rentnieki, graudnieki un kalpi, kuri pēc pašu vēlēšanās savās bijušajās saimniecībās vai arī konfiscētajās muižās saņēma zemi uz visiem vienādiem valsts nomas noteikumiem. Padomju vara daudz paveica kultūras un izglītības jomā: izveidoja jaunu vispārējās izglītības sistēmu, nodibināja pirmo padomju augstskolu — tagadējo P. Stučkas Latvijas Valsts universitāti, atcēla mācību maksu, baznīcu šķīra no valsts un skolu no baznīcas, Rīgā atklāja Padomju Latvijas Strādnieku teātri, operas teātri, mākslas muzeju, Mākslas akadēmiju un citas kultūras un izglītības iestādes. Rīgā tika izveidota politiskās literatūras izdevniecība «Cīņa», kura īsā laikā paspēja laist klajā latviešu valodā vairākus K. Marksa, F. Engelsa un V. I. Ļeņina darbus, kā arī sagatavot un izdot daudzus citus izdevumus.

Sociālistisko pārveidojumu īstenošanā 1919. gadā Padomju Latvijai brālīgu palīdzību sniedza citas padomju republikas. Ar V. I. Ļeņina personisko gādību Padomju Krievija grūtajos pilsoņu kara apstākļos palīdzēja Padomju Latvijai ar pārtiku, naftas produktiem, ogļēm, manufaktūru. Ešloni ar maizi un

¹ Pavisam Latvijā bija ap 1300 muižu.

citām precēm uz Latviju nāca arī no Padomju Ukrainas.

Vadošais un virzošais spēks Latvijas darbaļaužu cīņā par padomju iekārtas nostiprināšanu un sociālistisko pārveidojumu realizēšanu bija Komunistiskā partija. 1919. g., no 1. līdz 6. martam, Rīgā notika LKP VI kongress, kurā bija pārstāvēti vairāk nekā 7,5 tūkst. partijas biedru. Kongress rezumēja sociālisma celtniecības pirmos soļus, izvirzīja pamatuzdevumus šī darba tālākai izvēšanai un noteica ceļus to īstenošanai. Sakarā ar sarežģīto stāvokli frontēs kongress lielu uzmanību pievērsa jautājumiem, kas bija saistīti ar republikas aizsardzības spēju nostiprināšanu. Vispārējā vienprātībā delegāti nolēma mainīt partijas nosaukumu, pārdēvējot Latvijas Sociāldemokrātiju par Latvijas Komunistisko partiju atbilstoši tās galamērķim — komunistiskās sabiedrības uzcelšanai. Kongress pieņēma jaunus LKP Statūtus un nolēma Krievijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Programmu uzskatīt par LKP Programmu. Tādējādi kongress vēlreiz apliecināja LKP nesaraucamo organizatorisko un idejisko vienotību ar Krievijas Komunistisko (boļševiku) partiju. Kongress pabeidza Latgales partijas organizāciju iekļaušanu LKP sastāvā un nosprauda LKP praktiskos uzdevumus partijas organizatoriskajā un politiskajā darbā.

Kongress ievēlēja LKP vadošos orgānus — CK un Revīzijas komisiju. Par CK locekļiem ievēlēja P. Stučku, D. Beiku, J. Bērziņu (Ziemeli), J. Daniševski, O. Kārkliņu, K. Kauliņu, J. Krūmiņu (Pilātu), J. Lencmani, F. Roziņu, J. Šilfu (Jaunzemu) u. c. Tika ievēlēti arī delegāti uz KK(b)P VIII kongresu.

KK(b)P VIII kongress notika Maskavā 1919. g., no 18. līdz 23. martam; tajā bija pārstāvēti vairāk nekā 300 tūkst. partijas biedru. Kongress pieņēma jaunu partijas Programmu, kuras projektu bija izstrādājis V. I. Ļeņins. Programmā bija noteikti partijas uzdevumi visam pārejas periodam no kapitalisma uz sociālismu. Latvijas Komunistisko partiju KK(b)P VIII kongresā pārstāvēja P. Dauge, K. Gailis, J. Krūmiņš (Pilāts), J. Mežiņš, Ā. Zarkevičs u. c. Sakarā ar kritisko frontes stāvokli Latvijā vairākiem LKP delegātiem, to skaitā P. Stučkam, nebija

iespējams piedalīties kongresā. No KK(b)P latviešu sekcijām kongresā piedalījās vairāki delegāti ar padomdevēja balsstiesībām. P. Stučku kongress ievēlēja par KK(b)P CK locekli, J. Daniševski — par KK(b)P CK locekļa kandidātu.

Pildidama KK(b)P VIII un LKP VI kongresa lēmumus, LKP pievērsa lielu uzmanību partijas organizatoriskajam darbam, savu rindu nostiprināšanai un saliedēšanai. Strauji auga LKP biedru skaits. Tā, piemēram, Rīgas organizācijā 1919. gada janvārī bija 500 biedru, martā — 1866, bet maijā — 3450. Līdzīgs stāvoklis bija arī pārējās organizācijās. Partijas idejiski politiskajā audzināšanas darbā tika izmantotas dažādas masu pasākumu formas, sevišķi mītiņi un tautas sapulces, lai iepazīstinātu darbaļaudis ar Oktobra revolūcijas pasaulvēsturisko nozīmi, ar Padomju zemes tautu varonīgo cīņu pret ārvalstu militāro intervenci un iekšējo kontrrevolūciju, ar Rietumeiropas revolucionāro kustību. Partijas organizācijas veica lielu darbu, lai atmaskotu Antantes, vācu imperiālistu, nacionālistiskās buržuāzijas un tās izpalīgu — meņševiku plānus Latvijā, noskaidroja padomju varas uzdevumus un pasākumus.

Taču apvienotie starptautiskās kontrrevolūcijas spēki, izmantodami savu militāro pārsvaru, pārtrauca iesākto sociālisma jauncelsmes darbu Latvijā, okupēja to un nodeva valsts varu nacionālistiskās buržuāzijas rokās. 1919. g. 22. maijā Padomju Latvijas armijas daļas bija spiestas atstāt Rīgu, 1920. gada janvāra sākumā — arī Latgali. Pēc tam Latvijas Padomju valdība savu darbību izbeidza. Varu, ko Padomju valdība, pildot darbatautas gribu, likumīgi bija saņēmusi no Apvienotās Latvijas padomju I kongresa, tā nodeva LKP CK līdz tam brīdim, kad atkal būs iespējams sasaukt padomju kongresu.

Atkāpjoties ar kaujām un atstādami dzimteni, latviešu sarkanie strēlnieki saprata, ka cīņa par padomju varas atjaunošanu Latvijā ir cieši saistīta ar padomju varas nosargāšanu Krievijā. Tāpēc viņi boļševiku vadībā turpināja pašreizējīgi aizstāvēt Lielā Oktobra dzimteni. Viņi piedalījās uzvarām vainagotās kaujās pret baltgvardu spēkiem pie Orlas un

Kromiem, pie Kahovkas un Perekopa, iemantodami nevīstošu slavu. Izcilais padomju karavadonis S. Budjonnijs vēlāk par viņiem rakstīja: «Dienās, kad notika cīņa uz dzīvību un nāvi pret vispasaules un Krievijas kontrrevolūciju, pilsoņu kara nīknajās kaujās es vienmēr redzēju jūs cīņu priekšpostēnos, visatbildīgākajos un vissvarīgākajos cīņu sektoros, kur tika izšķirts proletāriskās revolūcijas liktenis. Ar vēsturē neredzētu drošsirdību, ar nesalaužamu dzelzs spēku jūs aizsargājāt Oktobra revolūcijas iekarojumus. Izpildot Strādnieku un zemnieku valdības un strādnieku šķiras vadones — Komunistiskās partijas uzdevumus, jūsu rindas nepazina svārstības.»¹

¹ Latvju revolucionārais strēlnieks, 1. d. M., 1934, 323. lpp.

*Latvijas
Komunistiskā partija
nacionālistiskās
buržuāzijas kundzības
laikā (1920. g.—
1940. g. jūnijs)*

Nacionālistiskās latviešu buržuāzijas valdīšana sākās ar neapvaldītu teroru. Visā interventu ieņemtajā un buržuāzijai uzdāvātajā Latvijā kopējais terora upuru skaits pārsniedza 10 tūkst. cilvēku. Ar tautas brīvības vārdiem uz lūpām buržuāzija bez žēlastības grāva strādnieku šķiras organizācijas, simtiem biedru ieslogot cietumos. Tā vajāja katru progresīvi noskaņotu cilvēku, izrēķinājās ar jebkādu politisku opozīciju. Gāja bojā daudz komunistu, to vidū LKP CK loceklis J. Ozols (Ziedonis), komjaunatnes CK loceklis J. Vintēns, Padomju Latvijas Valsts kontroles komisārs A. Sukuts u. c. Zvēriskā izrēķināšanās ar LKP darbiniekiem turpinājās arī vēlāk. Tā 1921. gadā tika nogalināti LKP CK locekļi J. Šilfs (Jaunzems) un A. Bērce (Arājs), 1922. gadā — M. Čučē. Daudzus komunistus ieslodzīja cietumos.

Buržuāziskās propagandas orgāni ne reizi vien pasludināja LKP par iznīcinātu, taču, darbaļaužu un vispirms strādnieku šķiras atbalstīta, LKP dzīvoja un nepārtraukti visus 20 buržuāziskās kundzības gadus vadīja cīņu par padomju varas atjaunošanu Latvijā. Reakcionāriem neizdevās salauzt komunistu cīņas sparū. LKP rindas arvien papildinājās no apzinīgāko

strādnieku un zemnieku vidus. Buržuāziskās pagrīdes laikā LKP biedru skaits caurmērā svārstījās ap 1000 biedriem, neskaitot cietumos ieslodzītos. Šajā laikā daudzi tūkstoši bijušo Latvijas komunistu dzīvoja Padomju Savienībā, sastāvēja VK(b)P rindās un aktīvi piedalījās sociālisma celtniecībā.

Visu buržuāziskās diktatūras laiku LKP cīnījās par strādnieku šķiras vairākuma iekarošanu un vienotu fronti uz marksisma-ļeņinisma pamatiem, par strādnieku šķiras un zemniecības savienību, dienā aizstāvēja darbaļaužu ekonomiskās un politiskās intereses, popularizēja Padomju Savienības sociālisma celtniecības sasniegumus, audzināja darbaļaudis proletāriskā internacionālisma garā, cīnījās pret buržuāzisko ideoloģiju, apkaroja sektantisma un oportūnisma izpausmes partijas biedru vidū.

Izcils notikums pasaules komunistiskās kustības vēsturē bija Komunistiskās Internacionāles II kongress, kas notika Maskavā 1920. gada vasarā. Uz šo kongresu LKP sūtīja trīs delegātus ar lēmēja balss tiesībām un divus ar padomdevēja balss tiesībām. Delegātu vidū bija J. Bērziņš (Andersons), D. Beika, K. Krastiņš (Viktors) un P. Stučka. LKP delegāti sniedza kongresam pārskatu par partijas organizāciju stāvokli un partijas nelegālās darbības pirmajiem panākumiem buržuāzijas diktatūras apstākļos. Viņi darbojās arī kongresa komisijās: P. Stučka piedalījās V. I. Ļeņina vadītajā komisijā, kas izstrādāja tēzes agrārajā jautājumā, bet D. Beika — arodkustības komisijā.

Komunistiskās Internacionāles II kongress, kā norādīja V. I. Ļeņins, saliedēja komunistus un parādīja, ka boļševiku karogs, boļševisma programma un boļševiku rīcības veids ir visu civilizēto zemju strādnieku un visu atpalikušo koloniālo zemju zemnieku glābšanās un cīņas karogs.¹

Nodibinoties buržuāzijas diktatūrai visā Latvijā, radikāli mainījās ne vien LKP darbības apstākļi, bet arī tās organizāciju uzbūve un stāvoklis. 1920. gada janvārī LKP CK pieņēma lēmumu par iestāšanos III — Komunistiskajā Internacionālē kā patstāvīga

¹ Ļeņins V. I. Raksti, 31. sēj., 287. lpp.

Komunistiskās Internacionāles sekcija. LKP CK izvirzīja uzdevumu nostiprināt nelegālās partijas pulciņus — pirmorganizācijas. Liela vērība tika veltīta arī partijas rajonu un apgabalu organizāciju nostiprināšanai. Buržuāziskās Latvijas pagrīdē LKP sastāvā darbojās Rīgas pilsētas organizācija un 7 apgabalu organizācijas (Daugavas, Latgales, Lejaskurzemes, Malienas, Ventspils, Vidienas, Zemgales). Rajonu organizāciju skaits svārstījās no 40 līdz 50 organizācijām. Rosīgi propagandējama komunistiskās idejas buržuāziskās Latvijas armijas kareivju vidū, LKP jau 1920. gada sākumā nodibināja Kara (armijas) organizāciju, kas aptvēra apmēram 200 partijas biedru. Kareivju — partijas biedru nelegālie pulciņi darbojās teritoriālo organizāciju ietvaros. Buržuāziskās pagrīdes laikā LKP bija izveidojusi sazarotu un elastīgu organizatorisko struktūru. Visu partijas darbu no pagrīdes vadīja Centrālā Komiteja. Sakarā ar biežiem arestiem un represijām nebija iespējams nodrošināt, lai partijas vadošajos orgānos vienmēr darbotos tikai vēlēti biedri, nereti tos vajadzēja kooptēt.

Lielu palīdzību Latvijas komunistiem pagrīdes darbā sniedza LKP CK Ārzemju birojs, kas darbojās no 1920. līdz 1936. gadam. Tas atradās Padomju Krievijā — sākumā Pleskavā, vēlāk Maskavā. Ārzemju birojs uzturēja ciešus sakarus ar Komunistiskās Internacionāles Izpildkomiteju (KIHK), palīdzēja nelegālajai LKP izlemt taktikas un organizatoriskos jautājumus. LKP CK Ārzemju biroja izdevniecība «Spartaks» 16 pastāvēšanas gados laida klajā vairākus simtus grāmatu un brošūru, kam bija liela loma partijas ideoloģiskā un organizatoriskā darba izvēšanā. Ārzemju birojā aktīvi darbojās P. Stučka, K. Krastiņš (Viktors), J. Daniševskis, J. Lencmanis, O. Dzenis, R. Salna u. c.

Partijas vadībā pagrīdē darbojās Latvijas Komunistiskās jaunatnes savienība un Sarkanā palīdzība. Kopā ar šīm organizācijām LKP veidoja Latvijas revolucionāro spēku kodolu, ap kuru saliedējās plašs bezpartejisko aktīvs no progresīvajām arodbiedrībām, kooperatīviem, kultūras un izglītības iestādēm. Visu buržuāziskās kundzības laiku pagrīdē Rīgā turpināja

iznākt LKP centrālorgāns laikraksts «Cīņa» un desmitiem citu partijas, komjaunatnes un Sarkanās palīdzības preses izdevumu, simtiem uzsaukumu un revolucionāro lapiņu. Partijas rīcībā nepārtraukti atradās vairākas nelegālās tipogrāfijas, kuru iekārtošanā lieli nopelni bija pašai izlēdzigajam komunistam E. Zandreiteram.

Kominternes Izpildkomiteja 1929. gadā, sveikdama, «Cīņu» tās iznākšanas 25. gadadienā, atzīmēja, ka šī laikraksta izdošana «ir spilgts paraugs citām Kominternes sekcijām, kā vajag strādāt pagrīdē, kā ierīkot nelegālās tipogrāfijas, kad buržuāzija revolucionārajam proletariātam atņēmusi tiesības izdot savas avīzes...»¹.

1920.—1934. gadā, kad Latvijā pastāvēja ierobežotas buržuāziski demokrātiskās brīvības, LKP neatlaidīgi cīnījās par legālā darba iespēju izmantošanu saimā, vietējās pašvaldības orgānos un strādnieku biedrībās, prasmīgi savienojot nelegālā un legālā darba iespējas un metodes.

Nacionālistiskās buržuāzijas valdīšanas pirmajos gados (1920—1923) LKP vadībā plaši izvērās streiku cīņa. 1921. gadā Latvijā reģistrēti 127 streiki ar 8500 dalībniekiem, 1922. gadā — 41 streiks ar 2500 dalībniekiem, bet 1923. gadā — 199 streiki, kuros piedalījās 13 500 strādnieku. Aicinot pilsētu un lauku proletariātu attīstīt ekonomisko cīņu, LKP reizē organizēja arī darbaļaužu politisko cīņu. Spilgtu izpausmi tā guva politiskās demonstrācijās un citos masu pasākumos. 1. Maija svētkos, Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas gadadienā, godinot 1905. gada un buržuāziskā terora upurus, Parīzes Komūnas atceres dienā un citās revolucionāro svētku un notikumu piemiņas reizēs LKP un LKJS organizācija biedri dažādās Latvijas vietās uzvilka sarkanos cīņas karogus, rakstīja uzsaukumus, izplatīja cīņas lapiņas. 1921. g. 1. maijā Latvijā plīvoja vairākas simtsarkano karogu. LKP vadībā kreisās arodbiedrības darbaļaužu revolucionāro svētku dienās organizēja mītiņus, koncertmītiņus un citus sarīkojumus. Tajos runāja Komunistiskās partijas biedri, kas

¹ Cīņa, 1929. g. jūnijs—augusts, № 100 (520).

darbojās strādnieku legālajās biedrībās, revolucionārie rakstnieki un kultūras darbinieki, kā arī kreisie arodnieki.

1920. gadā LKP iekaroja vadību Rīgas Arodbiedrību Centrālbirojā, kura apvienotajās arodbiedrībās 1921. gadā bija 18 tūkst. biedru, Kurzemes Arodbiedrību Centrālbirojā (apmēram 3 tūkst. biedru), kā arī Jelgavas, Valmieras, Daugavpils, Ventspils, Cēsu u. c. pilsētu strādnieku arodbiedrībās un dažās Laukstrādnieku savienības nodaļās. Komunisti nostiprināja savas pozīcijas vairākos strādnieku kooperatīvos, slimokasēs, studentu organizācijās un Tautas augstskolā. 1920. gadā izdevās noorganizēt legālu izdevniecību «Daile un Darbs». LKP guva panākumus vietējo pašvaldību orgānu vēlēšanās (Rīgas pilsētas domē 1922. gadā no kreiso arodbiedrību saraksta ievēlēja 13 domniekus).

1923. g., no 16. līdz 23. februārim, Maskavā notika LKP VII kongress. Tajā piedalījās 18 delegātu ar lēmēja balsstiesībām un 11 delegātu ar padomdevēja balsstiesībām, kas pārstāvēja 845 partijas biedrus. Kongresā bija ieradušies arī Komunistiskās Internacionāles IK un KK(b)P pārstāvji. Kongress noklausījās un apsprieda partijas CK darbības pārskatu, ziņojumu par Komunistiskās Internacionāles darbību, referātus par partijas programmu, Latvijas saimniecisko un politisko stāvokli un partijas taktiku, par legālo darbību, par agrāro, nacionālo un dažiem citiem jautājumiem.¹ Kongress apsprieda un apstiprināja arī jaunus partijas statūtus, kas bija piemēroti jaunajiem darbības apstākļiem. Pēc partijas programmas jautājuma apspriešanas kongress iecēla komisiju programmas izstrādāšanai un speciālā rezolūcijā deva norādījumus par tās sastādīšanas kārtību.

Kongresa rezolūcijās uzsvērts, ka partijai jāturpina cīņa par strādnieku vienoto fronti, par arodkustības vienotību, par legālās darbības paplašināšanu. Kongress izskatīja un noteica revolucionārā proletariāta attieksmi pret dažādiem zemniecības slāņiem,

¹ LKP kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi, 1. d., 270.—291. lpp.

to skaitā pret vidējo zemniecību. Rezolūcijā par agrāro jautājumu norādīts, ka nākotnē sociālistiskās revolūcijas uzvaras rezultātā par padomju un kooperatīvajām saimniecībām pārvēršamas tikai tās lielsaimniecības, kurām ir pietiekošs inventārs un kurās paši kalpi izteikušies par šādu lielsaimniecību iekārtošanu. Vienlaicīgi tika uzsvērts, ka zemi nepieciešams sadalīt, it sevišķi Latgalē.

Kongress kritizēja partijas pieļautās kļūdas pilnīgākā legālo iespēju izmantošanā, nosodot revolucionāro strādnieku pārstāvju aiziešanu no Latvijas arodbiedrību I kongresa 1921. gadā. Tas atmaskoja un nosodīja komjaunatnes rindās, it sevišķi Rīgas organizācijā, ieviesušās avangardisma tendences — nostāties pret partijas vadību un tās politisko līniju. Kongress nosūtīja apsveikuma telegrammu V. I. Ļeņinam, kurā izteica gatavību vadīt proletariātu cīņā par padomju varas atjaunošanu Latvijā. Kongresa lēmumi orientēja partiju uz ilgstošu cīņu, nelegālā un legālā darba savienošanu kā darbaļaužu vairākuma iekarošanas un sociālistiskās revolūcijas uzvaras ķīlu. Tie kļuva par partijas darbības pamatu vairākiem gadiem. Kongress ievēlēja LKP CK sastāvā 10 locekļus un 6 kandidātus. Par CK locekļiem ievēlēja P. Stučku, E. Zandreiteru, J. Bērziņu (Andersonu), O. Dzeni, R. Salnu, A. Samsonu u. c. Par CK locekļu kandidātiem ievēlēja J. Krūmiņu (Pilātu), J. Larozi, E. Ozoliņu u. c.

Kapitālisma daļējās stabilizācijas perioda (1924.—1929. g.) sākumu Latvijā, tāpat kā citās kapitālistiskajās zemēs, raksturoja revolucionārās kustības atplūdi, samazinājās arī LKP biedru skaits. Taču 20. gadu otrajā pusē no jauna saasinājās šķiru cīņa, partijas biedru skaits pieauga. Tāpat sāka palielināties arī kreiso arodbiedrību biedru skaits, un 1928. gadā tas sasniedza apmēram 10 tūkstošus. Partijas vadībā rosīgu darbu izvērsa šo arodbiedrību prese. Nostiprinājās LKP ietekme arī sociāldemokrātu vadītajās reformistiskajās arodbiedrībās, kur izveidojās revolucionārā opozīcija (vairāk nekā 7 tūkst. biedru). Ar 1927. gadu sākās spēcīgs streiku cīņas kāpinājums, kas ilga līdz 1929. gadam. Sakarā ar buržuāziskās valdības lēmumu apturēt 19 kreiso arodbied-

rību un citu revolucionāro organizāciju darbību 1928. g. 22. augustā notika plašs politisks streiks, kurā piedalījās pāri par 23 tūkst. strādnieku. Kreisās arodbiedrības tika slēgtas, taču vēlāk tās ar citiem nosaukumiem izdevās daļēji atjaunot. 1928. gadā neilgu laiku pastāvēja Latvijas Neatkarīgo sociālistu partija, kurā LKP izvērsa legālu politisku darbību. Izcils LKP panākums bija tas, ka 1928. gada saeimas vēlēšanās izdevās izvirzīt revolucionāro deputātu kandidātu sarakstu, par ko tika nodots 75 tūkst. balsu, un saeimā pirmo reizi izveidojās strādnieku un zemnieku frakcija (6 deputāti)), kura darbojās LKP vadībā. 1931. gada saeimas vēlēšanās strādnieku un zemnieku frakcijā ievēlēja 7 deputātus. Frakcija veica ievērojamu darbu streiku un demonstrāciju organizēšanā. Frakcijas priekšsēdētāji bija L. Laicens, E. Sudmalis un O. Gulbis. Nostiprinājās un paplašinājās revolucionārās frakcijas pilsētu domēs.

1929. gadā buržuāzija sāka uzbrukumu strādnieku slimokasēm, mēģinot tur likvidēt strādnieku pašvaldību. LKP organizēja strādnieku masas cīņā par to interešu aizstāvēšanu. Ar partijas izvirzītajiem lozungiem un prasībām notika 1929. g. 18. oktobra vispārējais protesta streiks. Sakarā ar bezdarba pieaugumu un darbaļaužu dzīves līmeņa pazemināšanos, kas sevišķi spilgti izpaudās kapitālisma pasaules ekonomiskās krīzes laikā, šķiru cīņa vēl vairāk saasinājās. Turpināja augt LKP biedru skaits un partijas ietekme masās. LKP koncentrēja uzmanību uz cīņu pret buržuāzijas uzbrukumu darbaļaužu dzīves līmenim, pret fašisma un kara draudu pieaugumu.

1931. g., no 7. janvāra līdz 6. februārim, Maskavā notika LKP VIII kongress. Tajā piedalījās 29 delegāti, kas pārstāvēja apmēram 1000 partijas biedru. Kongresā piedalījās arī vairāk nekā 100 viesu. Kongress noklausījās un apsprieda LKP CK darbības pārskatu, KIIK pārstāvja ziņojumu, kā arī referātus par LKP programmu un agrāro jautājumu, partijas organizatorisko stāvokli, streiku cīņu un arodbiedrībām.¹ Īpašās komisijās apsprieda jautājumu par cīņu

¹ LKP kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi, 1. d., 472.—547. lpp.

pret kara draudiem, kā arī par partijas darbu Latgalē, kur vajadzēja ņemt vērā dažas vietējās īpatnības — trūcīgo zemnieku lielo īpatsvaru un katoļu baznīcas stipro ietekmi.

Kongress atzina CK politisko līniju un praktisko darbību pārskata periodā visumā par pareizu. Izvirzīdams partijas uzmanības centrā cīņu pret fašistiskā apvērsuma un kara draudiem, kongress vienlaikus norādīja uz izcili svarīgo nozīmi, kādu iegūst ekonomiskā cīņa par strādnieku ikdienas prasību apmierināšanu, atzīmējot, ka bez tās nav iespējams iekārot strādnieku šķiras vairākumu. Kongress atmaskoja un asi kritizēja sociāldemokrātiskās partijas līderu oportūnismu un šķeltniecisko darbību cīņā par vienotas frontes izveidošanu, taču pieļāva kļūdu, vērtēdams sociāldemokrātus kā «fašisma aģentūru strādnieku kustībā». Kongress asi uzstājās arī pret labējā oportūnisma un kreisā sektantisma atsevišķām izpausmēm LKP rindās.

Asas domstarpības LKP VIII kongresā izpaudās, apspriežot agrāro jautājumu. Objektīvi radušos nepieciešamību pēc lietišķas domu apmaiņas par partijas agrārās politikas svarīgākajām problēmām atsevišķi idejiski neizturēti LKP darbinieki ar K. Kaufmani (Somu) priekšgalā centās pārvērst par anti-partejisku diskusiju. Taču kongress agrārajā jautājumā pieņēma P. Stučkas iesniegto rezolūcijas projektu, kas stingri pamatojās uz marksisma-ļeņinisma atziņām. Šai rezolūcijai kongress piešķīra partijas agrārās programmas statusu. Tajā izteiktās tēzes tika ietvertas kongresa manifestā un plaši izklāstītas laukstrādnieku, trūcīgo un vidējo zemnieku cīņas programmās, ko sakarā ar Komunistiskās Internacionāles vadošo orgānu ierosinājumu izstrādāja drīz pēc kongresa. Kongress atlika LKP programmas pieņemšanu, atzīdams, ka P. Stučkas izstrādātais programmas projekts pilnveidojams, ņemot vērā kongresa materiālus.

LKP VIII kongress ievēlēja partijas CK 13 locekļu un 12 locekļu kandidātu sastāvā. Viņu vidū bija E. Ameriks, A. Briņķis, F. Deglavs, R. Neilands, M. Ozols, P. Stučka, A. Štroms u. c. Kongress uzdeva jaunievēlētajai CK izstrādāt VIII kongresa

manifestu Latvijas darbaļaudīm, ko publicēja 1931. gada maijā īpašā nelegālās «Cīņas» numurā.

Manifestā norādīts, ka Latvijas buržuāzija izeju no ekonomiskās krīzes meklē vēl negantākā uzbrukumā darbaļaudīm, bet glābiņu no augošās revolucionārās kustības — fašistiskajā diktatūrā un intervences karā pret PSRS. Turpretim proletariāts izeju no krīzes rod sociālistiskajā revolūcijā. Tajā paskaidrots, ka Latvijā pēc proletariāta diktatūras nodibināšanās nacionalizēs lielrūpniecības uzņēmumus, pāries uz plānveidīgu saimniecību, noteiks septiņu stundu darbadienu, realizēs strādājošiem pilnīgu sociālo apdrošināšanu, ievieš bezmaksas izglītību, nodrošinās darbaļaudīm sapulču, preses, biedrošanās un citas politiskās brīvības. Liela uzmanība manifestā veltīta agrārājam jautājumam. Pēc padomju varas atjaunošanas Latvijā, teikts manifestā, strādnieku un zemnieku valdība atņems lielsaimniekiem inventāru un zemi, nodos to laukstrādniekiem, rentniekiem, graudniekiem un sīkiem zemes īpašniekiem bezmaksas lietošanā, atlaidīs trūcīgajiem un vidējiem zemniekiem parādus un nodokļus. Manifestā norādīts uz padomju un kolektīvo saimniecību lielām priekšrocībām, līdz ar to uzsverot, ka zemnieku apvienošanās kolektīvās saimniecībās notiks tikai pilnīgi brīvprātīgi, kad zemnieki paši būs pārliecinājušies par kolektīvā un mašinizētā darba priekšrocībām. Manifests aicināja atmaskot sociāldemokrātu līderu izlīgšanas politiku, bet sociāldemokrātiskos strādniekus — pievienoties revolucionārajai kustībai. Tas aicināja nostiprināt kreisās arodbiedrības, cīnīties pret karu un intervences draudiem pret PSRS. LKP VIII kongresa manifests kļuva partijai par vadošo programmas dokumentu turpmākajā darbā. Partijas biedri rūpīgi izskaidroja darbaļaužu masām manifesta saturu, palīdzdami tām izprast Komunistiskās partijas mērķus un darbaļaužu uzdevumus cīņā par šo mērķu īstenošanu.

1931.—1933. gadā Latvijā iezīmējās jauns, spēcīgs streiku kustības kāpinājums. Visus lielākos streikus, to skaitā apavrūpniecības strādnieku (1933. g. marts—aprīlis) un Latvijas tirdzniecības flotes jūrnieku (1933. g. jūnijs—augusts) streiku, vadīja Lat-

vijas Komunistiskā partija. 1932.—1933. gadā notika plašas bezdarbnieku demonstrācijas. LKP vadīja vairākas lielas politiskas demonstrācijas (1933. un 1934. g. 1. maijā, politpārvaldes nogalinātā komjaunieša F. Gaiļa bērēs 1933. gada janvārī u. c.), kurās ar komunistiem solidarizējās arī sociāldemokrātiskie strādnieki. LKP neatlaidīgi cīnījās par strādnieku šķiras vienoto fronti cīņā pret fašistiskā apvērsuma draudiem, taču sociāldemokrātu līderi noraidīja visus LKP priekšlikumus izveidot šādu fronti. Vienotās frontes izveidošanu apgrūtināja arī dažas LKP darbā pieļautās kļūdas. Gatavodamies nodibināt fašistisko diktatūru, buržuāzijas varas iestādes 1933.—1934. gadā slēdza daudzas strādnieku organizācijas, 1933. gada novembrī apcietināja saeimas strādnieku un zemnieku frakcijas deputātus, 1934. gada martā izsekoja un arestēja ievērojamu daļu aktīvāko LKP biedru.

1934. gada maijā grupa visreakcionārāko buržuāzijas pārstāvju, balstoties uz bruņoto aizsargu organizāciju, izdarīja fašistisko valsts apvērsumu. Tika aizliegtas visas politiskās partijas, padzīta saeima, likvidēti vēlētie vietējās pašvaldības orgāni. Visi valsts ierēdņi, sākot ar ministriem un beidzot ar pagastu vecākajiem, tika iecelti.

Sakarā ar strādnieku organizāciju slēgšanu un demokrātisko brīvību likvidēšanu Komunistiskajai partijai zuda jebkādas legālā darba iespējas. Taču LKP turpināja cīņu. Dziļi pagrīdē darbojās nelegālās partijas organizācijas, regulāri iznāca partijas nelegālie laikraksti un lapiņas. No LKP CK locekļiem 1934.—1935. g. pagrīdē darbojās E. Apīne, M. Krūms, A. Ozoliņš, M. Ozols, F. Pauzers u. c. No fašistiskā apvērsuma laikā slēgtajām partijām tikai daļa Sociāldemokrātiskās partijas biedru, kas bija izpratuši nepieciešamību atteikties no reformistiskās ideoloģijas, turpināja politisko darbību un izveidoja nelegālu Latvijas Sociālistisko strādnieku un zemnieku partiju. LKP 1934. gada novembrī noslēdza ar šo partiju vienotās frontes līgumu pret fašismu, kā arī panāca (1936. g.) komjaunatnes un sociālistiskās jaunatnes apvienošanos Latvijas Darba jaunatnes savienībā. Tā lielā mērā tika pārvarēta Latvijas

strādnieku šķiras sašķeltība. Ap komunistiem saliedējās Latvijas antifašistiskie spēki. Veidojās antifašistiskā tautas fronte. Nelegālajā presē LKP aicināja Latvijas darbaļaudis gatavoties cīņai pret fašismu, pret draudošo hitlerisko agresiju, aicināja stiprināt solidaritāti ar visas pasaules antifašistiskajiem spēkiem un pirmām kārtām ar to galveno balstu — Padomju Savienību.

30. gadu otrajā pusē LKP nācās pārvarēt arī ievērojamas organizatoriskas grūtības. Personības kulta ietekmē 1936. gadā tika atlaista LKP CK, likvidēts tās Ārzemju birojs, notika partijas rindu plaša tīrīšana. Taču partija ar šīm grūtībām sekmīgi tika galā. LKP organizāciju atjaunošanu un nostiprināšanu vadīja LKP Pagaidu sekretariāts. 1939. gada februārī LKP XXVI konference ievēlēja jaunu Centrālo Komiteju (O. Auguste, F. Deglavs, J. Kalnbērziņš, J. Salnis u. c.). Balstīdamās uz Komunistiskās Internacionāles VII kongresa (1935. g. jūlijs—augusts) lēmumiem, LKP uzmanības centrā izvirzīja antifašistiskās tautas frontes izveidošanu, kurā izšķirošie panākumi tika gūti 1938.—1939. gadā, kad bija atjaunojušas darbu partijas organizācijas un tautā strauji auga neapmierinātība ar fašistiskās valdības iekšējo un ārējo politiku.

1939.—1940. gadā Latvijā nobrieda revolucionārā situācija. Arvien plašāki darbaļaužu slāņi apvienojās ap LKP izstrādāto antifašistiskās tautas frontes platformu, prasīja nodibināt Tautas valdību, kas atjaunotu demokrātiskās brīvības, nodrošinātu Latvijas un PSRS 1939. gada oktobrī noslēgtā savstarpējās palīdzības līguma godīgu pildīšanu. Plašā masu revolucionārā uzstāšanās LKP vadībā piespieda fašistisko kliķi atkāpties. 1940. g. 20. jūnijā Latvijā tika gāzta fašistiskā diktatūra un izveidota Latvijas Tautas valdība ar pazīstamo zinātnieku Augustu Kirhenšteinu priekšgalā. Valdības sastāvā bija progresīvi kultūras un sabiedriskie darbinieki V. Lācis, P. Blaus, J. Lācis, V. Latkovskis, J. Jagars u. c. Nākamajās dienās valdību papildināja ar vairākiem jauniem ministriem, to vidū ar komunistiem K. Karlsonu, A. Tabaku un J. Vanagu. Šie notikumi ievadīja 1940. gada sociālistisko revolūciju Latvijā.

*Latvijas
Komunistiskā partija
sociālistiskās revolūcijas
un pirmo sociālistisko
pārveidojumu laikā
(1940. g. jūnijs —
1941. g. jūnijs)*

Līdz ar buržuāziskā režīma krišanu LKP radās iespējas darboties legāli. Pēc 20 gadiem — 1940. g. 22. jūnijā Rīgā legāli sāka iznākt LKP centrālorgāns «Cīņa» un citi partijas preses izdevumi. Sakarā ar fašistiskās diktatūras gāšanu Latvijā LKP vadībā notika plašas politiskas demonstrācijas un mītiņi. 21. jūnijā no Rīgas cietumiem atbrīvoja daudzus ievērojamus partijas darbiniekus un revolucionārās kustības dalībniekus: J. Kalnbērziņu, Z. Spuri, R. Neilandu, P. Plēsumu, R. Lapiņu, O. Augusti, E. Ankupi, A. Jablonski, L. Jablonsku, A. Tabaku, G. Petersi, L. Zaļkalni u. c. — pavisam 253 politieslodzītos. No cietumiem šajā dienā iznāca brīvībā arī vairāki 1939. gada februārī LKP XXVI konferencē ievēlētās CK locekļi. Jau 21. jūnija vakarā notika LKP CK sēde. Tajā ievēlēja CK Sekretariātu. Par CK pirmo sekretāru ievēlēja J. Kalnbērziņu, par otro — Z. Spuri, par trešo sekretāru un «Cīņas» redaktoru — A. Jablonski, par CK Sekretariāta locekli ievēlēja O. Augusti.

Izpildot LKP prasības, kas pauda darba-
tautas gribu, isā laikā — jūnija beigās un
jūlija pirmajā pusē — Tautas valdība

veica lielu valsts demokratizācijas darbu. Šajā laikā partija galveno uzmanību veltīja demokrātiskiem anti-fašistiska rakstura pārkārtojumiem.

Valsts un sabiedriskās dzīves mērķtiecīga demokrātizēšana veicināja sociālistiskās revolūcijas mierīgu attīstību, radīja priekšnoteikumus Latvijas politiskās iekārtas jautājuma galīgai izlemšanai demokrātisku vēlēšanu ceļā. Šādos apstākļos LKP CK Sekretariāts 2. jūlijā pieņēma lēmumu par Tautas saeimas vēlēšanām. Uz šī lēmuma pamata Tautas valdība izstrādāja un 5. jūlijā izsludināja likumu par Tautas saeimas vēlēšanām 14. un 15. jūlijā. Vēlēšanu kampaņas laikā visi Latvijas progresīvie spēki saliedējās ap Komunistisko partiju vienotā Latvijas Darbatautas blokā, kura vēlēšanu platforma pauda darbaļaužu intereses un par kura kandidātiem nobalsoja 97,8% vēlētāju. Reakcijas mēģinājumi izjaukt vēlēšanas cieta neveiksmi.

Salauzuši fašistisko diktatūru un revolūcijas mierīgas attīstības apstākļos atņēmuši buržuāzījai politisko varu, LKP vadīti, Latvijas darbaļaudis prasīja, lai jaunā Tautas saeima pasludinātu padomju varu un lai Padomju Latvija kļūtu par PSRS sastāvdaļu. Ņemot vērā Latvijas darbatautas prasības, Saeima 21. jūlijā pasludināja Latvijā padomju varu. Saeimas pieņemtajā «Deklarācijā par valsts varu Latvijā» teikts: «Padomju Savienības piemērs rāda, ka tikai padomju vara var nodrošināt mieru, darbu, maizi un brīvību Latvijas pilsētu un lauku darbaļaudīm, atbrīvojot tautu no ekspluatācijas, trūkuma un beztiesības. Tikai padomju vara nodrošina mums politisku, saimniecisku un kultūras uzplaukumu. Tikai padomju vara var nodrošināt un patiesi pilnīgi nodrošinās Latvijai brīvu nacionālu attīstību, nacionālās kultūras varenu pieaugumu un uzplaukumu, brīvu un varenu visu Latvijas tautas radošo spēku attīstību.

Izpaužot visas brīvās Latvijas darba tautas gribu, Saeima svinīgi pasludina padomju varas nodibināšanu uz visas Latvijas teritorijas.»¹

¹ Sociālistiskās revolūcijas uzvara Latvijā 1940. gadā. Dokumenti un materiāli. R., 1963, 295.—296. lpp.

5. augustā Padomju Latvija tika uzņemta PSRS sastāvā kā līdztiesīga savienotā republika. Ar šiem vēsturiskajiem lēmumiem tika fiksēta sociālistiskās revolūcijas uzvara un pirms 20 gadiem imperiālistu varmācīgi apspiestās padomju varas atjaunošana Latvijā.

Pēc padomju varas atjaunošanas par LKP galveno uzdevumu no jauna kļuva sociālisma celtniecības organizēšana Latvijā. Objektīvie apstākļi bija izveidojušies tā, ka vairāki labvēlīgi faktori ļāva paātrināt sociālisma celtniecību Padomju Latvijā. Galvenais faktors bija tas, ka jaunā republika varēja balstīties uz visas Padomju zemes nesavtīgo palīdzību un brālīgajās padomju republikās uzkrāto sociālisma celtniecības pieredzi. Tas noteica sociālistisko pārveidojumu plašo vērienu un straujos tempus jau pirmajos mēnešos pēc padomju varas atjaunošanas republikā.

Tā 1940. gadā tika veikta lielo rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumu nacionalizācija. Rūpniecības produkcijas ražošana republikā salīdzinājumā ar 1939. gadu palielinājās par 21 procentu. Tika plānots 1941. gadā šo rādītāju palielināt līdz 37 procentiem. Tik straujš rūpniecības produkcijas ražošanas pieaugums nekad agrāk Latvijas vēsturē nebija pieredzēts.

Istenojot 1940. gada 29. jūlijā pieņemto Latvijas PSR valdības likumu par zemi, tika realizēta visas zemes nacionalizācija, izveidots (galvenokārt uz atgriezumu rēķina no kulaku saimniecībām) ap 961 tūkst. ha liels zemes fonds, kas nodrošināja 52 tūkst. jauno darba zemnieku saimniecību izveidošanu un zemes piegriezumus 23 tūkst. trūcīgo zemnieku saimniecību. Padomju vara pilnīgi atcēla vecos nodokļus un zemes izpirkšanas maksājumus, kā arī parādus trūcīgo un vidējo zemnieku saimniecībām, kuru kopsumma sniedzās pāri par 350 milj. latu. Laukos tika izveidots saimniecības sociālistiskais sektors, kuru 1941. gada pavasarī pārstāvēja 50 MTS, 33 padomju saimniecības, 3 kolhozi un pāri par 500 mašīnu un zirgu iznomāšanas punktu (MZIP).

Tādējādi Padomju Latvijas darbaļaudis Komunistiskās partijas vadībā sekmīgi īstenoja V. I. Ļeņina norādījumu, ka «pēc tam, kad proletariāts iekarojis

valsts varu, viņa pati galvenā un pati svarīgākā rūpe ir palielināt produktu daudzumu, milzu apmēros celt sabiedrības ražošanas spēkus»¹.

1940. gada septembrī notika LKP organizatoriskās struktūras kardināla pārkārtošana, pieskaņojot to LPSR administratīvajam iedalījumam, — rajonu un apgabalu komiteju vietā izveidoja 19 apriņķu un 4 pilsētu komitejas. 8. oktobrī LKP tika uzņemta VK(b)P sastāvā un sāka darboties kā tās vietējā republikāniskā organizācija, iekļaujoties VK(b)P Programmā nosprausto uzdevumu īstenošanā.

Svarīgs notikums LK(b)P dzīvē bija tās IX kongress, kas notika 1940. g., no 17. līdz 19. decembrim. Tas bija pirmais kongress pēc Padomju Latvijas atjaunošanas un LKP iekļaušanās VK(b)P sastāvā, kongress, kurš izvirzīja konkrētus uzdevumus sociālistiska celtniecībai republikā. Kongresā piedalījās 165 delegāti ar lēmēja balsstiesībām un 53 delegāti ar padomdevēja balsstiesībām, kas pārstāvēja kopā pāri par 2800 komunistu.

LK(b)P IX kongress izanalizēja un rezumēja pirmo sociālistisko pārkārtojumu rezultātus. Sociālistiskā sektora uzņēmumi tolaik deva jau 84% no visas rūpniecības produkcijas republikā. Zemes nacionalizācija, zemes reforma un sociālistiskā sektora radīšana lauksaimniecībā stiprināja strādnieku šķiras un darba zemniecības savienību. Kongress konkrētizēja turpmākos uzdevumus sociālistiskās ekonomikas un kultūras attīstīšanā un aicināja visus darbaļaudis plaši iesaistīties cīņā par šo uzdevumu izpildi. Kongress norādīja, ka republikas partijas organizācijai arī turpmāk organizatoriski un idejiski jāsaliedē savas rindas, vēl ciešāk jānostiprina saites ar darbaļaužu masām, jāuzlabo vietējo padomju, arodbiedrību, komjaunatnes un citu sabiedrisko organizāciju darba vadīšana.

Kongress ievēlēja LK(b)P CK 35 locekļu un 11 locekļa kandidātu sastāvā, kā arī Revīzijas komisiju 5 cilvēku sastāvā. LK(b)P CK 21. decembra plēnums ievēlēja CK biroju. Par tā locekļiem ievēlēja O. Augusti, F. Deglavu, J. Kalnbērziņu, V. Lāci, R. Nei-

¹ *Leņins V. I. Raksti*, 42. sēj., 315. lpp.

landu, A. Noviku, P. Plēsumu, Ž. Spuri, F. Šamaņinu; par locekļa kandidātiem D. Ļestjevu un K. Pugo. LK(b)P Sekretariāts tika ievēlēts šādā sastāvā: pirmais sekretārs J. Kalnbērziņš, otrais sekretārs R. Neilands, sekretāri Ž. Spure un O. Auguste.

1941. gada pirmajā pusē sociālisma tālāka celtniecība republikā sekmīgi attīstījās tiešā VK(b)P XVIII Vissavienības konferences (1941. g. februāris) un LK(b)P IX kongresa lēmumu ietekmē. Organizēdama un iedvesmodama sociālisma celtniecību republikā, LK(b)P reizē arī pati nostiprinājās un auga. Ik dienas saņemdama atbalstu un palīdzību no VK(b)P CK, republikas partijas organizācija īsā laikā pabeidza partijas aparāta reorganizāciju un tā organizatoriskās struktūras pārkārtošanu saskaņā ar VK(b)P XVIII kongresā pieņemtajiem partijas statūtiem. 1941. gada jūnija sākumā LK(b)P rindās bija jau 5057 komunisti. Tādējādi LK(b)P no samērā nelielas revolucionāro cīnītāju triecienvienības, kāda tā bija buržuāziskās Latvijas pagrīdē, kļuva par Latvijas strādnieku šķiras, darba zemniecības un inteliģences labāko pārstāvju masu organizāciju, kas parādīja apbrīnojamas spējas un vitalitāti sabiedrības sociālistiskās pārveidošanas darba vadīšanā.

Jau pirmajā gadā pēc padomju varas atjaunošanas Latvijas darbaļaudis Komunistiskās partijas vadībā veica radikālus politiskos un sociāli ekonomiskos pārkārtojumus. Tā rezultātā Latvija kļuva ekonomiski un politiski neatkarīga no Rietumu imperiālistiskajām valstīm un, iekļāvusies padomju tautu brālīgajā saimē, stājās pie sabiedrības dzīves pārveidošanas uz jauniem pamatiem.

Pēc 20 nacionālistiskās buržuāzijas uzurpētās varas gadiem Latvija atgriezās uz sociālisma celtniecības ceļa, ko tā bija izvēlējusies jau 1917. gada Oktobra vēsturiskā lūzuma dienās.

Latvijas komunisti Padomju Savienības Lielā Tēvijas kara laikā (1941. g. jūnijs — 1945. g. maijs)

Padomju cilvēku mierīgo darbu 1941. g. 22. jūnijā pārtrauca hitleriskās Vācijas nodevīgais uzbrukums Padomju Savienībai.

Komunistiskā partija un Padomju valdība visiem spēkiem centās novērst karu, bet, kad karš sākās, darīja visu, lai atvairītu uzbrukumu un sagrautu ienaidnieku.

Saskaņā ar VK(b)P CK Politbiroja 30. jūnija lēmumu tika izveidota Valsts aizsardzības komiteja ar J. Staļinu priekšgalā. Tā saņēma ārkārtējas pilnvaras un koncentrēja savās rokās visu augstāko politisko, militāro un saimniecisko varu valstī.

Atbilstoši kara apstākļu prasībām tika pārkārtots arī viss partijas darbs, pārgrupēti partijas spēki. Jau 1941. gada beigās komunistu skaits Sarkanajā Armijā salīdzinājumā ar kara sākumu palielinājās vairāk nekā divas reizes un sasniedza 1 milj. 234 tūkst. cilvēku.¹

Latvijas Komunistiskā partija veica lielu organizatorisko, politisko un ideoloģisko darbu, mobilizējama republikas darbaļaudis cīņai ar vācu fašistiskajiem iebrucējiem. Jau no paša sākuma bruņotā cīņā ar okupantiem stājās pāri par 2 tūkst. Latvi-

¹ История Коммунистической партии Советского Союза, т. 5, кн. 1. М., 1970, с. 175.

jas komunistu jeb apmēram 40% no visa republikas organizācijas biedru kopskaita. Turpretī latviešu nacionālistiskā buržuāzija pilnīgi nodeva savas tautas intereses un visu okupācijas laiku paklausīgi kalpoja iebrucējiem.

Vienu no pirmajiem triecieniem fašistiskie agresori deva Liepājai. Kaujās par Liepāju Sarkanās Armijas karavīri un pilsētas strādnieku vienības parādīja bezgalīgas varonības un pašizliedzības piemēru.

Latvijas Komunistiskās partijas CK pirmais sekretārs A. Voss, runādams Liepājas darbaļaužu svinīgajā sēdē, kas bija veltīta pilsētas apbalvošanai ar Oktobra Revolūcijas ordeni, sacīja: «Kad sākās Lielais Tēvijas karš, Liepājas darbaļaudis kopā ar visu padomju tautu saliedēti cēlās cīņai par savas sociālistiskās Tēvzemes aizstāvēšanu. Plecu pie pleca ar krieviem, ukraiņiem un baltkrieviem, visu mūsu daudz nacionālās Dzimtenes tautu dēliem viņi veselu nedēļu uz dzīvību un nāvi cīnījās pie pilsētas sienām, parādīdami mūsu padomju tautai raksturīgo nepieredzēto izturību un varonību.»¹

Jau pirmajās kara dienās Latvijas Komunistiskās partijas vadībā tika formēti strādnieku gvardu bataljoni, kas palīdzēja regulārajām Padomju Armijas karaspēka daļām Rīgas un citu Padomju Latvijas teritoriju aizsardzībā. 1941. gada jūlijā Latvijas Komunistiskās partijas CK un Padomju Latvijas valdība Igaunijas PSR teritorijā saformēja divus latviešu strādnieku brīvprātīgo pulkus, kas piedalījās daudzās kaujās Igaunijā un pie Ļeņingradas.

1941. gada augustā tika nodibināta 201. latviešu strēlnieku divīzija. 1942. gada oktobrī divīzijai par vīrišķību un varonību kaujās ar fašistiskajiem iebrucējiem piešķīra gvardes divīzijas nosaukumu un turpmāk to sauca par 43. gvardes latviešu strēlnieku divīziju.

1943. gada oktobrī cīņā pret ienaidniekiem iesaistījās 1. latviešu bumbvedēju aviācijas pulks. 1944. gada vasarā tika izveidota 308. latviešu strēlnieku divīzija, kas kopā ar 43. gvardes divīziju veidoja 130. latviešu strēlnieku korpusu.

¹ Cīņa, 1978, 21. jūl.

Latviešu vienības Padomju Armijas rindās piedalījās kaujās pie Maskavas, Staraja Rusas rajonā un citur. Pašai izlēdzīgi cīnīdamies Lielā Tēvijas kara frontēs, latviešu karavīri pierādīja savu uzticību Komunistiskajai partijai un sociālisma idejām, ar to iemantodami visu Padomju zemes tautu mīlestību un cieņu.

Neskatoties uz sistemātiskām smagām cīņām un dzīvā spēka zaudējumiem, komunistu skaits latviešu nacionālajās Sarkanās Armijas vienībās kara laikā palielinājās no apmēram 1000 cilvēkiem 1941. gada decembrī līdz 2 tūkst. cilvēku 1945. gada maijā.

Okupētajā Latvijas teritorijā hitlerieši izvērta asiņainu teroru. Pirmajās 10 okupācijas dienās vien Rīgā tika apcietināti un zvēriski iznīcināti vairāk nekā 9 tūkst. cilvēku. Visu ekonomiku okupanti pakārtoja hitleriskās Vācijas karamašinas vajadzībām. Par vismazāko nepakļāvību okupācijas varai draudēja ieslodzījums cietumā vai nošaušana. Okupācijas laikā hitlerieši Latvijā iznīcināja kopā vairāk nekā 600 tūkst. mierīgo iedzīvotāju un padomju karagūstekņu, to skaitā vairāk nekā 100 tūkst. Latvijas PSR pilsoņu. Turklāt apmēram 280 tūkst. Latvijas iedzīvotāju hitleriskie okupanti ar varu aizveda uz Vācijas spaidu darbos.

Taču Latvijas tauta nepakļāvās fašistiskajiem iebrucējiem. Jau ar pirmajām okupācijas dienām komunistu vadībā sākās tautas pretošanās kustība, izvērsās plaša partizānu kustība, pilsētās un laukos dibinājās antifāšistiskās pagrīdes grupas. Sevišķi aktīvi bija Rīgas pagrīdnieki antifāšisti. Okupētajā Padomju Latvijas teritorijā pagrīdē darbojās Komunistiskās partijas 3 apgabalu un 8 apriņķu komitejas.

1944. gada vasarā Latvijas teritorijā varonīgi cīnījās trīs partizānu brigādes un vairākas partizānu vienības. Tās vadīja 1943. gada janvārī izveidotais Latvijas partizānu kustības štābs, kas darbojās Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas vadībā. Partizāni piesaistīja sev prāvus ienaidnieka spēkus. Viņi nolaida no sliedēm 350 kara ešelonus, saspridzināja vairāk nekā 100 dzelzceļa un šoseju tiltu, iznīcināja vairāk nekā 40 tūkst. ienaidnieka kareivju un policistu. Bruņotā cīņā pret fašistiska-

jiem iebrucējiem plecu pie pleca ar brālīgo padomju republiku tautām aktīvi piedalījās apmēram 125 tūkst. Latvijas PSR pilsoņu.

Republikas teritorijas atbrīvošanu Sarkanā Armija sāka 1944. gada vasarā. 13. oktobrī atbrīvoja republikas galvaspilsētu Rīgu. Cīņas t. s. «Kurzemes katlā» ilga līdz 1945. gada maijam. Savu dzīvību par Latvijas atbrīvošanu atdeva vairāk nekā 150 tūkst. padomju karavīru.

Savu ieguldījumu ienaidnieka sakāvē deva arī tūkstošiem Padomju Latvijas darbaļaužu, kas bija evakuējušies uz Padomju Savienības aizmuguri. Viņi, tāpat kā visi padomju ļaudis, strādāja divkārt enerģiski, ar devīzi «Visu fronte! Visu ienaidnieka sakāvei!».

Ar partijas un Padomju valdības atbalstu Latvijas komunisti jau kara gados veica vairākus pasākumus un sagatavošanās darbus karā sagrautās saimniecības atjaunošanai pēc vācu okupantu padzišanas no republikas teritorijas.

Sevišķa vērība tika pievērsta kadru sagatavošanas darbam atbrīvotajā teritorijā. Ar VK(b)P CK un brālīgo republiku partijas un padomju orgānu palīdzību un atbalstu jau līdz 1943. gada beigām Latvijas republikas vajadzībām tika sagatavoti apmēram divi tūkstoši dažādu specialitāšu darbinieku. Sākoties Latvijas PSR teritorijas atbrīvošanas kaujām, Latvijas K(b)P CK un Padomju Latvijas valdība nosūtīja uz piefrontes rajoniem operatīvās grupas. Tādā veidā līdz 1944. gada vasarai, t. i., līdz republikas teritorijas atbrīvošanas sākumam, jau bija noorganizētas visu republikānisko partijas un padomju orgānu, pilsētu un apriņķu iestāžu, kā arī daudzu citu iestāžu un resoru darbinieku operatīvās grupas.

1944. gada jūlija beigās atbrīvotajā Latvijas teritorijā ieradās Latvijas K(b)P CK, Tautas Komisāru Padome un citas republikas centrālās iestādes.

Latvijas K(b)P CK un visu Padomju Latvijas komunistu veiktais organizatoriskais un ideoloģiskais darbs sekmēja partijas vadošās lomas palielināšanos republikā, partijas ietekmes pastiprināšanos darbaļaužu masās, palīdzēja sekmīgi risināt šā perioda

galveno uzdevumu — cīnīties par ienaidnieka ātru un pilnīgu sakāvi, atjaunot karā izpostīto republikas saimniecību.

Nepārtraukti augs un nostiprinājās partijas rindas. Uz 1945. g. 1. janvāri Latvijas K(b)P uzskaitē bija 3592 komunisti. Viņi darbojās 236 partijas pirmorganizācijās, 19 partijas kandidātu un 11 partijas-komjaunatnes grupās. Uz 1945. g. 1. maiju republikas partijas organizācija skaitliskā sastāva ziņā jau pārsniedza pirmskara līmeni — tajā darbojās 5223 komunisti.

Lielā Tēvijas kara laikā sevišķi spilgti izpaudās PSRS tautu nesatricināmā brālīgā draudzība, savstarpējā palīdzība un morāli politiskā vienotība. Šī lielā draudzība norūdījās sīvās kaujās pret hitleriskajiem iebrucējiem, to stiprināja cīņa par kopīgo lietu — savas dzimtenes neatkarību, mierīgu darbu, komunisma ideālu triumfu, to stiprināja kopīgi lietās asinis.

Latvijas Komunistiskā (boļševiku) partija bija izpildījusi savu nacionālo un internacionālo pienākumu — mobilizējusi latviešu tautu karam pret iebrucējiem un devusi savu ieguldījumu kopīgajā padomju tautu cīņā par uzvaru. Padomju valdība augstu novērtēja latviešu karavīru un partizānu varoņību. Apmēram 20 tūkstoši cīnītāju tika apbalvoti ar PSRS ordeņiem un medaļām, 28 Latvijas dēli saņēma visaugstāko apbalvojumu — Padomju Savienības Varoņa nosaukumu. Viņu vidū Otomārs Oškals, Vilis Samsons, Imants Sudmalis, Jānis Reinbergs, Mihails Orlovs, Ivans Krūmiņš, Jānis Fogelis, Jānis Bērziņš, Aleksandrs Gruzdiņš, Pāvels Puriņš, Jānis Vilhelms un citi.

**Latvijas
Komunistiskā (boļševiku)
partija cīņā par tautas
saimniecības atjaunošanu
un sociālistiskās
sabiedrības uzcelšanu
republikā
(1945.—1953. g.)**

Lielā Tēvijas kara beigu posmā LK(b)P veica milzīgu darbu, mobilizējot republikas darbaļaudis, lai padzītu ienaidnieku no Padomju zemes, tādējādi tuvinot tā galīgo sagrāvi.

Karš un okupācija nodarīja Padomju Latvijas tautas saimniecībai milzīgus zaudējumus. Okupanti sagrāva 5790 rūpnieciskās ražošanas ēkas, jūras ostas, uzspriecināja gandrīz visus lielākos tiltus un elektrostacijas, sabojāja tūkstošiem kilometru dzelzceļa. Jelgava, Daugavpils, Rēzekne un Valmiera gulēja drupās. Bija nodedzinātas daudzas zemnieku mājas.

1943. g. 21. augustā PSRS Tautas Komisāru Padomes un VK(b)P Centrālās Komitejas pieņemtais lēmums «Par neatliekamiem pasākumiem saimniecības atjaunošanai no vācu okupācijas atbrīvotajos rajonos» kļuva par republikas partijas organizācijas darbības programmu. Vispirms bija jālikvidē okupācijas sekas, jāvada fašistu izpostītās tautas saimniecības un padomju kultūras iestāžu atjaunošana, jānostiprina partijas organizācijas rindas, jāpastiprina partijas ietekme visās sabiedrības dzīves jomās.

1945. g. 1. janvārī republikā jau darbojās 13 Latvijas K(b)P apriņķu un 3 pilsētu organizācijas. Rīgā tika atjaunotas 6 partijas rajonu organizācijas. VK(b)P CK Politbirojs 1944. gadā nodibināja īpašus pagaidu orgānus — VK(b)P CK Lietuvas, Latvijas un Igaunijas birojus. Ar VK(b)P CK Latvijas biroja starpniecību VK(b)P Centrālā Komiteja palīdzēja republikas partijas organizācijai pārvarēt atjaunošanas perioda grūtības, veikt vitāli svarīgus uzdevumus. VK(b)P CK pilnveidoja partijas orgānu struktūru. Lai panāktu lielāku operativitāti, paplašināja un nostiprināja Latvijas K(b)P CK aparātu — nodibināja vairākas jaunas nodaļas, bet kadru nodaļā un propagandas un agitācijas nodaļā izveidoja sektorus, nodibināja lektoru grupu. Līdzīgi tika pilnveidota arī partijas aparāta vidējā posma struktūra.

Ludzā 1944. g. 25. un 26. augustā notika Latvijas K(b)P CK plēnums. Plēnums apsprieda partijas organizācijas uzdevumus vācu fašistisko okupantu sagrautās republikas tautas saimniecības atjaunošanā un okupācijas seku likvidēšanā.

Lielu palīdzību Latvijas partijas organizācijai šajā laikā sniedza VK(b)P CK un brālīgo republiku partijas orgāni. Pēc LK(b)P CK lūguma VK(b)P atsūtīja uz republiku vairākus simtus pieredzējušu komunistu. Sevišķi liela nozīme bija VK(b)P CK norādījumiem par Latvijas PSR partijas organizācijas uzdevumiem politiskajā darbā. VK(b)P CK 1944. gada novembrī noklausījās pārskatu par partijas politisko darbu Latvijas PSR iedzīvotāju vidū. Pieņemtajā lēmumā tika paredzēti konkrēti republikas partijas organizācijas pasākumi zemes reformas tālākā īstenošanā, cīņā pret padomju varas ienaidniekiem, kā arī masu idejiskajā audzināšanā. VK(b)P CK prasīja uzlabot darbu partijas celtniecībā, nostiprināt pastāvošās un dibināt jaunas partijas organizācijas, it īpaši rūpniecības uzņēmumos un pagastos.

VK(b)P CK norādījumi un Latvijas K(b)P CK 1944. g. novembra plēnuma lēmumi ievadīja pavērsieni uz vēl intensīvāku, aptverošāku un auglīgāku republikas partijas organizācijas darbību. Latvijas K(b)P CK novembra plēnuma lēmumā noteikto darba vadlīniju un praktisko uzdevumu mērķis bija celt

republikas partijas organizācijas vadošo lomu un paplašināt tās ietekmi darbaļaužu masās.

Viens no aktuālākajiem un neatliekamajiem uzdevumiem bija padomju aparāta komplektēšana un nostiprināšana. Darbā padomju orgānos partijas organizācijas sūtīja pirmām kārtām bijušos frontiniekus, partizānus, antifašistiskās pagrīdes dalībniekus un lauku darbaļaudis — jaunus darba zemniekus. Partijas organizāciju vadībā darbu atsāka arodbiedrības. Latvijas K(b)P šajā laikā veica darbu, lai atjaunotu un paplašinātu Latvijas Ļeņina Komunistiskās Jaunatnes Savienības organizācijas. Latvijas K(b)P birojs 1944. g. 13. novembrī pieņēma lēmumu «Par komjaunatnes organizāciju darbu un uzdevumiem no vācu okupācijas atbrīvotajā Latvijas PSR teritorijas daļā». Latvijas K(b)P CK daudz uzmanības veltīja partijas, padomju, komjaunatnes un citu kadru sagatavošanai un viņu kvalifikācijas celšanai.

Pēc Latvijas teritorijas pilnīgas atbrīvošanas no fašistiskajiem okupantiem viens no galvenajiem partijas darba uzdevumiem bija pabeigt partijas orgānu un organizāciju veidošanu un pilnīgāk realizēt demokrātiskā centrālisma principus partijas celtniecības praksē. Līdz 1945. gada beigām visās republikas partijas pirmorganizācijās bija notikušas pārskata un vēlēšanu sapulces. Pēc tam notika pilsētu, apriņķu un Rīgas rajonu partijas organizāciju konferences un kopsapulces. Līdz ar to paplašinājās un nostiprinājās partijas vēlēto orgānu sastāvs un tika pabeigta republikas partijas orgānu sistēmas atjaunošana.

Pirmajos gados pēc kara LK(b)P rindas palielināja, ne tikai uzņemot jaunus biedrus, bet lielā mērā tās papildināja arī komunisti — demobilizētie karavīri un kvalificētie kadri, ko brālīgās republikas sūtīja uz Latviju palīdzības sniegšanai.

LK(b)P īpašu uzmanību veltīja partorgu darbībai. Par partorgiem uz pagastiem, uzņēmumiem un iestādēm sūtīja pieredzējušus komunistus, galvenokārt revolucionāro pagrīdes cīņu un Lielā Tēvijas kara dalībniekus. Partorgi šajā laikā veidoja vienu no svarīgākajiem partijas aparāta posmiem. Saliedēdami un audzinādami bezpartejiskos aktivistus, sagatavodami labākos no tiem uzņemšanai partijā, viņi nodrošināja

jaunu partijas pirmorganizāciju, kandidātu un partijas un komjaunatnes grupu izveidošanu. Ar VK(b)P atbalstu Padomju Latvijas mašīnu un traktoru stacijās un padomju saimniecībās nodibināja direktora vietnieka posteni politiskajā darbā.

Lai lauku partijas pirmorganizāciju darbu uzlabotu un padarītu konkrētāku, tuvinātu partijas vadību darba zemniecības masām, kā arī nodrošinātu strauju lauksaimniecības atjaunošanu, tālāku attīstību un pakāpenisku sociālistisku pārveidošanu, LK(b)P CK pieņēma lēmumu izveidot pagastos, kur strādāja desmit un vairāk partijas biedru, partijas komitejas. 1949. gada beigās republikā bija izveidotas 236 partijas pagastu komitejas. 1950. gada sākumā pagastu komiteju vadībā ciemu padomēs, mašīnu un traktoru stacijās, padomju saimniecībās, kolhozos un lauku rajonu iestādēs darbojās 638 partijas pirmorganizācijas. Pēc VK(b)P CK norādījuma 1950. gadā republikā nodibināja MTS politiskās nodaļas. Latvijas K(b)P CK komandēja no Rīgas un citām republikas pilsētām pastāvīgā darbā uz laukiem vairāk nekā 2 tūkst. partijas biedru.

Svarīgs republikas partijas organizācijas darba sektors bija darbs ar vadošajiem kadriem — to izraudzīšana, izvietošana un audzināšana.

Pēc VK(b)P CK norādījuma 1945. gadā Rīgā noorganizēja viengadīgo Republikānisko partijas skolu. 1946. gadā skolu reorganizēja par divgadīgo Latvijas K(b)P CK Republikānisko partijas skolu. Šī skola gatavoja kadrus partijas pilsētu un apriņķu organizācijām. Partijas aparāta vidējā un zemākā posma darbinieki cēla kvalifikāciju arī dažādosursos un semināros. Lai sagatavotu partijas un citus vadošos republikas kadrus, Latvijas partijas organizācija sūtīja komunistus uz VK(b)P CK Augstāko partijas skolu, tās neklātienes nodaļu un uz VK(b)P CK Sabiedrisko zinātņu akadēmiju. 1947. gada aprīlī VK(b)P CK Orgbirojs noklausījās LK(b)P CK ziņojumu par kadru politiku Latvijas partijas organizācijā. VK(b)P CK norādījumus apsprieda Latvijas K(b)P CK birojā, bet vēlāk — 1947. gada maija plēnumā. Plēnuma lēmums uzdeva republikas partijas organizācijai rūpīgi izraudzīt un laikus apstiprināt

vadošos darbiniekus, nepieļaut kadru nepamatotu no-
mainīšanu un administrēšanu, ierosināja drošāk iz-
virzīt vadošajos amatos padomju varai uzticīgus
strādniekus, darba zemniekus, sievietes un jaunatni.
Īpaša uzmanība tika veltīta vietējo kadru izvirzīša-
nai darbā partijas un padomju aparātā.

Partijas ideoloģiskā darba pamatvirzienus un mēr-
ķus pēckara posmā noteica VK(b)P Centrālā Komi-
teja vairākos lēmumos par ideoloģiskajiem jautāju-
miem. LK(b)P CK deva republikas partijas
organizāciju darbam ievirzi — noskaidrot pārejas
perioda būtību, izmantot visus idejiski politiskās
ietekmēšanas līdzekļus un metodes cīņā par marksis-
tiski ļeņinskās ideoloģijas nostiprināšanu darba-
laužu apziņā.¹

Šajā nolūkā tika izveidota nepieciešamā zinātniski
teorētiskā un metodiskā bāze. Pēc VK(b)P Centrālās
Komitejas lēmuma Padomju Latvijā nodibināja
VK(b)P CK Marksa-Engelsa-Ļeņina institūta filiāli —
Latvijas K(b)P CK Partijas vēstures insti-
tūtu, kas kļuva par 1922. gadā Maskavā izveidotās
LKP Vēstures komisijas aizsāktā darba turpinātāju.
Institūts galveno uzmanību pievērsa K. Marksa,
F. Engelsa un V. I. Ļeņina darbu tulkošanai lat-
viešu valodā. Līdz 1951. gadam latviešu valodā bija
izdoti 170 marksisma-ļeņinisma klasiķu darbi ar ko-
pējo tirāžu ap 3 milj. eksemplāru. 1947. g. 11. martā
Latvijas K(b)P CK birojs pieņēma lēmumu par
V. I. Ļeņina Rakstu izdošanu latviešu valodā. No
1948. līdz 1951. gadam pēc 4. izdevuma tika pārtul-
koti un nāca klajā V. I. Ļeņina Rakstu 35 sējumi.

Latvijas K(b)P ļoti svarīgu nozīmi piešķīra par-
tijas mācībām. Latvijas K(b)P Centrālā Komiteja
veica pasākumus, lai izveidotu propagandistu saga-
tavošanas sistēmu. LK(b)P CK, pilsētu un apriņķu
komitejas organizēja propagandistiem speciālus se-
minārus. Lekciju lasīšanā, darbā ar propagandistiem
iesaistīja vadošos partijas darbiniekus, CK, pilsētu,
apriņķu un rajonu komiteju lektoru grupu lektorus,
augstskolu pasniedzējus un zinātniekus. Komunis-

¹ Sk.: Latvijas Komunistiskās partijas vēstures
apcerējumi, III d. R., 1981, 239.—261. lpp.

tiem, kas patstāvīgi studēja marksisma-ļeņinisma teoriju, sniedza palīdzību vairāk nekā tūkstoš konsultantu. Ar jautājumiem par propagandistu kvalifikācijas celšanu, labākās pieredzes apkopošanu un darba kontroli nodarbojās partijas pilsētu un apriņķu komiteju politiskās izglītības kabineti un jo sevišķi 1946. gadā nodibinātais LK(b)P Rīgas pilsētas komitejas Partijas izglītības nams. Līdz 1946. gada sākumam partijas komitejas bija noorganizējušas republikas uzņēmumos, iestādēs un pagastos partijas izglītības skolu un pulciņu tīklu, kas aptvēra vairāk nekā 7 tūkst. komunistu un bezpartejisko aktivistu. Politisko klausītāji apguva politisko zināšanu pamatus. Plaši bija izplatītas patstāvīgās mācības. Partijas izglītības augstākā forma bija marksisma-ļeņinisma universitātes ar divgadīgu programmu. Tajās klausītāji ieguva iemaņas patstāvīgi studēt marksisma-ļeņinisma klasiķu darbus, dziļi apgūt teoriju.

Apstākļos, kad notika pāreja no kapitālisma uz sociālismu, sevišķi svarīgs uzdevums bija politiski pāraudzināt iedzīvotāju sīkburžuāziskos slāņus un pārvarēt zemnieku sīkburžuāzisko, privātīpašniecisko psiholoģiju. Masveida propagandas un agitācijas pamatsaturs bija izskaidrot sociālistiskās sistēmas pārākumu pār kapitālistisko sistēmu, padomju demokrātijas pārākumu pār buržuāzisko demokrātiju un kolhozu iekārtas priekšrocības. Vislielākā uzmanība tika veltīta ļeņiniskās PSRS tautu draudzības un savstarpējās palīdzības idejas propagandēšanai.

Svarīgu nozīmi LK(b)P piešķīra politiskajai agitācijai kā aktīvai formai saikņu nostiprināšanā ar masām un masu saliedēšanā ap partiju.

Lielu nozīmi darbaļaužu marksistiski ļeņiniskā pasaules uzskata, sociālistiskās apziņas veidošanā, personības sociāli aktīvu īpašību izveidošanā Latvijas K(b)P ierādīja lekciju propagandai. Jau 1944. gadā tika nodibināts Republikas lekciju birojs, bet 1947. gadā — Politisko zināšanu un zinātņu popularizēšanas biedrība. Īpašas rūpes Latvijas K(b)P Centrālā Komiteja veltīja lekciju propagandas organizēšanai laukos. Galveno vietu ieņēma lekcijas par lauksaimniecības sociālistisko pārveidošanu un par kolhozu iekārtas priekšrocībām. Latvijas K(b)P sekmīgi iz-

mantoja presi un radio, lai īstenotu sociālisma pārveidojumu programmu un veidotu darbaļaudīm sociālistisku apziņu.

Plaši izvērstais Latvijas komunistu organizatoriskais un ideoloģiskais darbs tiešā Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas vadībā labvēlīgi ietekmēja republikas tautas saimniecības atjaunošanu un sabiedrības dzīves sociālistisku pārkārtošanu.

Jau 1945. g. 6. novembrī tika nodota ekspluatācijā pirmā atjaunotās Ķeguma HES turbīna. 1945. gadā tika atjaunotas republikas jūras ostas un Latvijas rūpniecības flagmanis — Valsts elektrotehniskā rūpnīca VEF.

Republikas Komunistiskās partijas Centrālā Komiteja visnotaļ rūpējās, lai attīstītu Padomju Latvijas sociālistisko industrializāciju, ko bija pārtraucis karš.

Ar brālīgo padomju tautu un vispirms lielās krievu tautas vispusīgu palīdzību Latvijas PSR jau četrdesmito gadu otrajā pusē krietni pārsniedza pirmskara līmeni rūpnieciskās ražošanas apjomā. Republikas industrija sāka attīstīties straujos tempos.

Rūpniecības produkcijas ikgadējais vidējais pieaugums republikā no 1946. līdz 1950. gadam bija 45%, bet metālapstrādē — 55 procenti. Rūpnieciskās ražošanas apjoms 1955. gadā salīdzinājumā ar 1940. gadu pieauga vairāk nekā 4,5 reizes. Mainījās rūpniecības struktūra — noteicošo nozīmi ieguva metālapstrāde un mašīnbūve, elektrotehnikas un ķīmijas nozares. Tādējādi ar visas mūsu valsts palīdzību Latvijas PSR no agrāras zemes pārvērtās par rūpniecības ziņā attīstītu republiku. Reizē 50. gadu sākumā partija kā galveno uzdevumu izvirzīja rūpniecības rekonstrukciju un apgādāšanu ar jaunu tehniku, republikas tālāku industrializāciju.

Lauksaimniecībā Latvijas Komunistiskā partija īstenoja leņinisko agrāro politiku. 1944.—1945. gadā ne tikai atjaunoja 1940. gadā noteiktās zemes lietošanas robežas, bet arī realizēja jaunu zemes reformu, kurā palika spēkā 1940. gada zemes reformas vispārējie mērķi un principi. Pirmām kārtām zemi saņēma kalpi un bezzemnieki. Uz 1946. gada sākumu izveidoja

48 873 jaunas zemnieku saimniecības. To lietošanā nodeva 606 tūkst. hektāru zemes. Apmēram 90 tūkst. hektāru piešķīra 20 897 trūcīgo zemnieku saimniecībām. 1945. gada beigās bija atjaunotas visas 50 MTS un 495 MZIP, kas sniedza darba zemniekiem jūtamu palīdzību.

Straujie republikas sociālistiskās rūpniecības attīstības tempi un sociālisma celtniecības uzdevumi noteica nepieciešamību likvidēt lauksaimniecības atpalicību un aizstāt preču sīkražošanu laukos ar sociālistisko lielražošanu.

Ievērodama šo objektīvo nepieciešamību, Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālā Komiteja rīkojās saskaņā ar V. I. Leņina kooperatīvo plānu, viņa norādījumiem par savrupo zemnieku sīksaimniecību pakāpenisku brīvprātīgu apvienošanos sabiedriskajās saimniecībās.

1946. gada beigās un 1947. gada sākumā republikā noorganizējās pirmie četri kolhozi: «Nākotne» Jelgavas apriņķī, «Sēlija» Jēkabpils, «Uzvara» Valkas un «Dzirkstele» Daugavpils apriņķī. Drīz vien tādas kolektīvas saimniecības radās arī citur.

Pirmo kolhozu darba pieredze uzskatāmi parādīja kolektīvās saimniekošanas priekšrocības un tādējādi veicināja kolhozu skaita palielināšanos Padomju Latvijā. Partijas organizācijas vērigi pētīja un propagandēja šo pieredzi.

Nostiprinājusies politiski un organizatoriski, LK(b)P gatavojās kārtējam, X kongresam. Kongress notika 1949. g., no 24. līdz 27. janvārim. Republikas partijas organizāciju, kurā uz šo laiku bija apvienoti pāri par 31 tūkst. komunistu, pārstāvēja 580 delegātu — 478 ar lēmēja un 102 ar padomdevēja balsstiesībām. Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālās Komitejas pārskata referātā, kuru nolāsīja CK pirmais sekretārs J. Kalnbērziņš, bija uzsvērts, ka visi Latvijas PSR panākumi gūti, saņemot ļoti lielu palīdzību no VK(b)P CK, Padomju valdības un visām brālīgajām republikām. Pārskata referātā tika dziļi analizēta un vispusīgi raksturota tautas saimniecības un partijas organizācijas attīstība pēckara gados. Latvijas K(b)P X kongress noteica

republikas tautas saimniecības un kultūras tālākas attīstības pamatvirzienus.

Kongresa delegāti ievēlēja Latvijas K(b)P Centrālo Komiteju. LK(b)P Centrālās Komitejas plēnums par LK(b)P CK pirmo sekretāru ievēlēja J. Kalnbērziņu.

Sevišķu uzmanību partijas X kongress veltīja lauksaimniecības sociālistiskās pārveidošanas jautājumiem. Līdz kongresa sanākšanai republikā bija kolektivizēts 23 500 jeb 12% zemnieku saimniecību. Kongresā tika norādīts, ka «... pirmo kolhozu darba pozitīvā pieredze, to autoritātes pieaugums darba zemnieku vidū, trūcīgo un vidējo zemnieku aizvien stiprāka tiekšanās iestāties lauksaimniecības arteļos, jaunu mašīnu un traktoru staciju organizēšana, to apgāde ar jaunāko lauksaimniecības tehniku rada visas iespējas republikas lauksaimniecības sociālistiskās pārveidošanas procesa paātrināšanai»¹.

Lauksaimniecības sociālistiskās pārveidošanas sagatavošanas laikā svarīga loma bija lauksaimniecības kooperācijai, kuras attīstība konsekvēnti tika virzīta no tās vienkāršākajām formām līdz augstākajām, t. i., līdz sabiedriskās ražošanas formām. 1948. gadā visos lauksaimniecības kooperācijas veidos bija iesaistīti apmēram 70% zemnieku saimniecību.

Latvijas Komunistiskā (boļševiku) partija, ar lauksaimniecības kooperācijas palīdzību nodrošinādama zemnieku pamatmasas ar mašīnām un lauksaimniecības inventāru un nostiprinādama kooperatīvus: pirmkārt, ekonomiski izolēja kulakus un vājināja to ietekmi uz trūcīgajiem zemniekiem; otrkārt, attīstot preču sīkražošanas ekonomiku, vienlaikus pakāpeniski panāca atsevišķu zemnieku saimnieciskās darbības sfēru sabiedriskošanu; treškārt, gatavoja zemnieku masas pārejai uz sociālistiskajām saimniecības formām.

Latvijas lauksaimniecības kooperācijas attīstībā uzskatāmi parādās tas, kā republikas komunisti jaunajos vēsturiskajos apstākļos radoši prata lietot V. I. Ļeņina izstrādātās jaunās ekonomiskās politikas

¹ Latvijas KP CK Partijas vēstures institūta Partijas arhīvs, 101. f., 12. apr., 2. l., 253. lp.

(NEP) principus, kuru galvenais mērķis bija nostiprināt saikni starp pilsētu un laukiem, saimniecības sociālistisko sektoru un preču sīkražošanu, padarīt ciešāku strādnieku šķiras un darba zemniecības savienību.

1949. gads kļuva par lūzuma gadu Latvijas lauku sociālistiskajā pārveidošanā. Kolektivizācija kļuva masveidīga un ieguva vienlaidus raksturu. Vidējais zemnieks — centrālā figūra laukos — noteikti nostājās sociālisma pusē. 1950. gadā Latvijā kolhozos bija apvienojušies 90% zemnieku sētu. Kolektivizācijas procesā tika likvidēti kulaki kā šķira — pēdējais un skaitā vislielākais ekspluatatoru sociālais spēks.

1951. g., no 27. līdz 29. decembrim, notika LK(b)P XI kongress. 472 delegāti ar lēmēja balsstiesībām un 116 delegāti ar padomdevēja balsstiesībām kongresā pārstāvēja 39 950 republikas komunistus — 32 045 partijas biedrus un 7905 partijas biedra kandidātus. XI kongress apsprieda Latvijas K(b)P CK un revīzijas komisijas pārskata referātus un rezumēja pirmā pēckara piegādu plāna izpildes rezultātus.

LK(b)P Centrālās Komitejas pārskata referātā, ko nolasīja CK pirmais sekretārs J. Kalnbērziņš, tika konstatēts, ka Latvijas K(b)P darbības svarīgākais rezultāts ir ceturrtā piegādu plāna pirmstermiņa izpilde. Kongress lielu uzmanību veltīja Latvijas K(b)P rindu pieaugumam un tās sociālā sastāva regulēšanai, kā arī kadru izraudzīšanai un izvietošanai, viņu idejiskā rūdījuma pastiprināšanai un profesionālās kvalifikācijas celšanai.

Latvijas K(b)P XI kongress konstatēja kolhozu iekārtas uzvaru. Taču uzreiz tā vēl nevarēja pilnīgi realizēt visas priekšrocības un iespējas. Kolhozu iekārtas veidošanās grūtības bija saistītas ar to, ka trūka kolektīvās saimniekošanas pieredzes, kolhozu organizatoriskā un saimnieciskā nostiprināšanās kolektivizācijas periodā atpalika no tās tempiem, buržuāziski nacionālistiskā pagrīde izrādīja niknu pretestību, izvēršot kaitniecību un sabotāžu.

1951.—1953. gadā, kad pārejas periods no kapitalisma uz sociālismu bija ievirzījies nobeiguma posmā, Latvijas K(b)P CK orientēja partijas un saimniecisko orgānu pūliņus uz sociālistisko ražo-

šanas attiecību un sociālistiskās lauku lielražošanas materiāli tehniskās bāzes nostiprināšanu.

VK(b)P XIX kongresa priekšvakarā, no 1952. g. 20. līdz 22. septembrim, notika LK(b)P XII kongress. 503 delegāti ar lēmēja balsstiesībām un 121 delegāts ar padomdevēja balsstiesībām pārstāvēja tajā 42 030 republikas komunistus, to skaitā 34 103 partijas biedrus un 7927 partijas biedra kandidātus.

Latvijas K(b)P XII kongress apsprieda direktīvas VK(b)P XIX kongresam par PSRS tautas saimniecības attīstības piektās piecgades plānu 1951.—1955. gadam un grozīto partijas Statūtu teksta projektu. LK(b)P Centrālās Komitejas pārskata referātu kongresā nolasīja CK pirmais sekretārs J. Kalnbērziņš.

Latvijas K(b)P XII kongress ievēlēja LK(b)P vadošos orgānus, kā arī delegātus uz VK(b)P XIX kongresu. LK(b)P CK plēnumā par CK pirmo sekretāru ievēlēja J. Kalnbērziņu.

1952. g., no 5. līdz 14. oktobrim, Maskavā notika VK(b)P XIX kongress. Šā partijas kongresa darbā pirmoreiz pēc atkalapvienošanās ar VK(b)P 1940. gadā piedalījās arī Latvijas K(b)P delegācija — 12 komunistu. To vidū bija LK(b)P CK pirmais sekretārs J. Kalnbērziņš, Latvijas PSR Ministru Padomes priekšsēdētājs V. Lācis, Baltijas kara apgabala karaspēka pavēlnieks I. Bagramjans, LKP(b)P CK otrais sekretārs V. Jeršovs un citi.

Partijas XIX kongress vienprātīgi atzina par pareizu Centrālās Komitejas politisko līniju un praktisko darbību, noteica partijas ārpolitikas un iekšpolitikas uzdevumus jaunajā vēstures posmā un apstiprināja direktīvas par PSRS tautas saimniecības attīstības piekto piecgadu plānu 1951.—1955. gadam. XIX kongress izdarīja grozījumus partijas Statūtos un pārdēvēja Vissavienības Komunistisko (boļševiku) partiju — VK(b)P — par Padomju Savienības Komunistisko partiju — PSKP.

Kongress ievēlēja vadošos orgānus. No Latvijas partijas organizācijas par PSKP CK locekli ievēlēja J. Kalnbērziņu, par PSKP CK locekļa kandidātiem — I. Bagramjanu un V. Lāci.

PSKP XIX kongresa rezultātu apspriešana Padomju Latvijā notika lielā pacilātībā. Latvijas Ko-

munistiskā partija centās nostiprināt komunistu aktivitātes jauno kāpinājumu, radīt visās partijas organizācijās augsta prasīguma, partejiskas principialitātes, biedriskas kritikas un paškritikas atmosfēru, celt vadošo kadru atbildību par partijas politikas īstenošanu.

Partija lielu uzmanību veltīja latviešu tautas jaunās, sociālistiskās kultūras celtniecībai. Republikas partijas organizācija sevišķi lielu nozīmi piešķīra tautas izglītības attīstībai. Latvijas K(b)P CK nemitīgi rūpējās par skolu materiālās bāzes nostiprināšanu. Tika veikts liels darbs kvalificētu pedagoģisko kadru sagatavošanā. Latvijas K(b)P CK birojs 1944. gada rudenī pieņēma lēmumu par komjaunatnes un pionieru organizāciju atjaunošanu. 1945. gadā republikas pilsētu un rajonu tautas izglītības nodaļās un skolās sāka dibināt partijas organizācijas. 1952./53. mācību gadā jau bija 129 tādas partijas organizācijas. Skolās, tautas izglītības orgānos un pedagoģiskajās mācību iestādēs strādāja 1050 partijas biedru un kandidātu.

LK(b)P darīja visu nepieciešamo, lai atjaunotu un pārkārtotu augstāko un vidējo speciālo mācību iestāžu darbu. Republikas augstskolu pārkārtošanas un nostiprināšanas programma tika noteikta LK(b)P CK un Latvijas PSR Tautas Komisāru Padomes 1945. g. 19. aprīļa lēmumā «Par pasākumiem augstskolu darba uzlabošanai Latvijas PSR». Pēc LK(b)P CK un Latvijas PSR TKP priekšlikuma PSRS Tautas Komisāru Padome 1945. gada novembrī apstiprināja lēmumu par Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas nodibināšanu. LK(b)P CK un partijas pilsētu komitejas sniedza palīdzību radošo savienību organizēšanā un to darba paplašināšanā, vadīja mākslas iestāžu atjaunošanu un to darbības uzlabošanu. LK(b)P balstījās uz V. I. Leņina izstrādāto kultūras revolūcijas teoriju un VK(b)P bagāto praktisko pieredzi tās īstenošanā.

Tā vienlaikus ar sociālisma uzcelšanu pamatos republikā notika kardinālas pārmaiņas cilvēku dzīves veidā, to apziņā un rīcībā. Pamazām tika salauzts privātīpašnieciskās psiholoģijas galvenais balsts — privātīpašums uz ražošanas līdzekļiem, līdz ar to

sāka izgaist vecie un veidoties jaunie priekšstati un ieradumi. Sociālisma celtniecības procesā pakāpeniski sāka izzust nacionālie un reliģiskie aizspriedumi, attīstījās biedriskuma, savstarpējās palīdzības un kolektīvisma gars. Marksistiski leņiniskais pasaules uzskats kļuva par valdošo uzskatu.

Latvijā pārejas periods no kapitālisma uz sociālismu nebija tik ilgstošs kā vecākajās republikās, jo Latvijas PSR saņēma vispusīgu politisko, ekonomisko un morālo atbalstu un palīdzību no visām Padomju zemes brālīgajām tautām. Tas ļāva daudz ļoti sarežģītus uzdevumus atrisināt daudz īsākā laika posmā. Republika pamatvilcienos bija sasniegusi Vissavienības līmeni visu galveno tautas saimniecības nozaru attīstībā, tās ekonomika bija kļuvusi par organisku visas Padomju zemes ekonomikas sastāvdaļu. Saimniecības sociālistiskā sistēma no valdošās bija kļuvusi par vienīgo sistēmu. Latvijas Komunistiskā partija — viens no PSKP pulkiem — bija izaugusi organizatoriski un idejiski, iegūdamā bagātīgu sociālisma celtniecības pieredzi.

Līdz ar pārejas perioda nobeigumu piektās piecgades (1951.—1955. g.) vidū Padomju Latvijā iestājās jauns vēsturisks periods — sociālisma tālāka vispusīga attīstība jau uz savas — sociālistiskās bāzes.

*Latvijas
Komunistiskā partija
sociālistiskās
sabiedrības
nostiprināšanās
un attīstības periodā
republikā
(1954.—1961. g.)*

Panākusi, ka republikā pamatos tika uzcelta sociālistiskā sabiedrība, Latvijas Komunistiskā partija sāka risināt jaunu uzdevumu — nostiprināt un attīstīt sociālismu. Latvijas republikas partijas organizācija, būdama PSKP sastāvdaļa, risināja vienotos, visai partijai un valstij veicamos uzdevumus.

Svarīga loma jaunā posma uzdevumu noteikšanā bija LKP XIII kongresam. Tas notika 1954. g., no 9. līdz 11. februārim. Kongresa darbā piedalījās 551 delegāts ar lēmēja balsstiesībām un 86 delegāti ar padomdevēja balsstiesībām. Delegāti pārstāvēja 39 433 partijas biedrus un 3580 partijas biedra kandidātus.

Kongress rezumēja republikas Komunistiskās partijas darbu pēc PSKP XIX kongresa un LK(b)P XII kongresa. Balstīdamies uz partijas XIX kongresa un PSKP CK 1953. gada septembra plēnuma lēmumiem, LKP XIII kongress izstrādāja republikas partijas organizācijas uzdevumus turpmākajam laika posmam. Par republikas komunistu, visu tās darbaļaužu galveno uzdevumu kongress izvirzīja cīņu par piektās piecgades plāna sekmīgu iz-

pildi, sevišķi akcentēja partijas vadības līmeņa celšanu lauksaimniecībā.

Kongress ievēlēja Latvijas KP Centrālo Komiteju. Par Centrālās Komitejas pirmo sekretāru tika ievēlēts J. Kalnbērziņš.

Liela loma Latvijas PSR, tāpat kā visas mūsu zemes, industriālās ražošanas attīstībā un pilnveidošanā bija lēmumiem, ko pieņēma PSKP CK 1955. gada jūlija plēnums. Partijas kursu — paātrināt zinātnes un tehnikas progresu visās tautas saimniecības nozarēs — ar pacilātību atbalstīja republikas partijas organizācija.

Jaunas tehnikas un tehnoloģijas ieviešana ražošanā, iekārtu modernizācija, ražošanas organizācijas būtiska uzlabošana, plaši izvērstā sociālistiskā sacensība — tas viss palīdzēja sekmīgi izpildīt uzdevumus, kādi Latvijas PSR rūpniecībai bija noteikti PSKP XIX kongresa direktīvās. Republikas rūpniecība piektās piegades uzdevumus izpildīja līdz 1955. g. 1. novembrim. Salīdzinājumā ar 1950. gadu rūpniecības produkcijas apjoms piecgadē palielinājās vairāk nekā par 90 procentiem. Turklāt produkcijas izlaide smagās rūpniecības nozarēs palielinājās vairāk nekā divas reizes, mašīnbūvē — 2,7 reizes. Elektroenerģiju saražoja par 90% vairāk. Rīgas TEC pirmās kārtas nodošana ekspluatācijā ļāva radīt zināmas energojaudu rezerves, lai nodrošinātu Latvijas lielāko pilsētu un to apkārtējo rajonu tautas saimniecības normālu attīstību.

Piektajā piecgadē Padomju Latvijā uzcēla 73 jaunus uzņēmumus, to skaitā — Rīgas dīzeļu rūpnīcu, Jelgavas mašīnbūves rūpnīcu, Daugavpils elektroinstrumentu rūpnīcu un daudzus citus uzņēmumus.

Partijas un valdības rūpes par Latvijas PSR lauksaimniecības attīstību no jauna apliecināja PSKP CK un PSRS Ministru Padomes 1955. gadā pieņemtais lēmums «Par pasākumiem Latvijas PSR lauksaimniecības kāpināšanai». Tajā izvirzītie republikas lauksaimniecības kāpināšanas pasākumi kļuva par konkrētu, detalizēti izstrādātu Latvijas Komunistiskās partijas darbības programmu turpmākajiem gadiem.

Lauksaimniecības darbinieku mobilizēšanā partijas izvirzīto uzdevumu risināšanai un labākās pieredzes

apmaiņai svarīga nozīme bija Vissavienības, starp-republiku, kā arī republiku lauksaimnieciskās ražošanas pirmrindnieku apspriedēm. Latvijas PSR lauksaimniecības vadības uzlabošanā nozīmīga bija pēc PSKP CK ierosinājuma sasauktā Baltijas republiku lauksaimniecības darbinieku apspriede, kas notika Rīgā 1955. gadā.

Padomju Latvijas lauksaimniecības darbinieku entuziasmu vairoja neskarto zemju apgūšana, kas tika uzsākta pēc PSKP CK 1954. gada februāra—marta plēnuma lēmuma. Sekodami Maskavas komjauniešu iniciatīvai, daudzi Latvijas jaunieši un jaunietes izteica vēlēšanos doties uz Kazahijas, Sibīrijas un Pievolgas rajoniem, lai personiski piedalītos neskarto zemju apgūšanā. Pavisam 1954. un 1955. gadā no Latvijas PSR apgūt neskartās zemes aizbrauca vairāk nekā tūkstoš komjauniešu. Kazahijas vecainēs no viņiem sakomplektēja strādnieku kadrus četrām graudkopības padomju saimniecībām. Neskartajās zemēs ar milzīgu spēku izpaudās padomju cilvēku atsaucei partijas aicinājumam, pašizliedzība un lielā tautu draudzība. Neskarto zemju apgūšana vēlreiz apliecināja visai pasaulei padomju cilvēku cildenās morālās īpašības, tā kļuva par dižu sociālistiskā laikmeta sasniegumu.

Jau sociālisma nostiprināšanas un attīstības perioda sākuma stadijā Latvijas Komunistiskā partija panāca, ka tika stipri uzlabotas ekonomikas vadīšanas formas un metodes. Ar PSKP CK, Padomju valdības un visu brālīgo republiku pastāvīgu palīdzību Padomju Latvijā nostiprinājās un paplašinājās sociālisma materiāli tehniskā bāze, pilnveidojās sociālistiskās ražošanas attiecības.

Svarīgs posms republikas partijas organizācijas dzīvē, gatavojoties PSKP XX kongresam, bija LKP XIV kongress, kas notika 1956. g., no 17. līdz 19. janvārim. Latvijas KP XIV kongresā piedalījās 575 delegāti ar lēmēja balsstiesībām un 87 delegāti ar padomdevēja balsstiesībām. Viņi pārstāvēja 48 548 republikas komunistus — 44 041 partijas biedru un 4507 partijas biedra kandidātus. Kongress noklausījās Latvijas KP centrālo orgānu pārskatus, apsprieda un vienprātīgi atbalstīja PSKP XX kongresa direk-

tīvu projektu par PSRS tautas saimniecības attīstības sesto piec gadu plānu 1956.—1960. gadam. XIV kongress ievēlēja Latvijas KP Centrālo Komiteju, revīzijas komisiju un PSKP XX kongresa delegātus.

Latvijas KP CK plēnumā par Centrālās Komitejas pirmo sekretāru ievēlēja J. Kalnbērziņu.

PSKP XX kongress notika 1956. g., no 14. līdz 25. februārim. No Latvijas partijas organizācijas kongresa darbā piedalījās 13 delegātu. Kongress noklausījās un apsprieda PSKP Centrālās Komitejas un PSKP Centrālās revīzijas komisijas pārskata referātus, rezumēja piektās piecgades rezultātus, pieņēma «Direktīvas par PSRS tautas saimniecības attīstības sesto piec gadu plānu 1956.—1960. gadam». Kongresā vispusīgi izanalizēja PSRS starptautisko un iekšpolitisko stāvokli, rezumēja partijas darba rezultātus pēc XIX kongresa, aplūkoja pasaules revolūcionārās kustības kardinālās problēmas, partijas, valsts, saimnieciskās un kultūras celtniecības jautājumus. PSKP XX kongress lielu uzmanību veltīja partijas iekšējās dzīves jautājumiem, partijas organizatoriskā un ideoloģiskā darba tālākai uzlabošanai. Uz partijas celtniecības prakses pamata kongress daļēji grozīja PSKP Statūtus.

PSKP XX kongress ievēlēja partijas centrālos orgānus. No republikas partijas organizācijas par PSKP CK locekli ievēlēja J. Kalnbērziņu, par PSKP CK locekļa kandidātiem A. Gorbatovu un V. Lāci. PSKP CK 1957. gada jūnija plēnumā ievēlēja Latvijas KP CK pirmo sekretāru J. Kalnbērziņu par PSKP CK Prezidija locekļa kandidātu.

Mobilizējama plašas darbaļaužu masas sestās piecgades uzdevumu izpildei, Latvijas KP veica lielu organizatorisko un audzināšanas darbu, lai attīstītu komunistu un visu saimniecisko darbinieku darba aktivitāti. Republikas partijas organizācija plaši izmantoja sociālistisko sacensību. Latvijas KP CK plēnumos, CK biroja sēdēs, partijas pilsētu un rajonu komitejās un partijas pirmorganizācijās regulāri apsprieda saistību izpildes gaitu, pirmrindas pieredzes propagandas jautājumus. 1956. gada martā Latvijas KP CK sasauca partijas pilsētu un rajonu komiteju vadošo darbinieku semināru, kurā apsprieda

pasākumus, kā sistemātiski celt kadru ekonomiskās izglītības līmeni.

Saskaņā ar PSKP CK 1957. gada februāra plēnuma lēmumu Latvijas ekonomiski administratīvajā rajonā nodibināja Tautas saimniecības padomi. Partijas organizācija sniedza Tautas saimniecības padomei visāda veida palīdzību.

Pildidama partijas XX kongresa un PSKP CK 1955. gada jūlija plēnuma lēmumus, republikas partijas organizācija lielu uzmanību veltīja zinātnes un tehnikas progresam, ražošanas kompleksajai mehanizācijai un automatizācijai. Saskaņā ar PSKP XX kongresa lēmumiem republikas partijas organizācija sāka pastiprināti rūpēties par celtniecības industrializāciju.

PSKP XX kongress izvirzīja uzdevumu ar neatslābstošu enerģiju turpināt lauksaimniecības kāpināšanas darbu. LKP CK 1956. gada jūnija plēnuma apsprieda jautājumu «Par kolhozu, MTS un padomju saimniecību partijas pirmorganizāciju nostiprināšanu un to darba uzlabošanu». Saskaņā ar plēnuma lēmumu uz svarīgākajiem lauksaimnieciskās ražošanas iecirkņiem nosūtīja tūkstošiem komunistu un komjauniešu. LKP pastiprināja politisko un organizatorisko darbu laukos.

Republikas partijas organizācijas darbību sestās piecgades pirmajos gados, PSKP XX kongresa lēmumu izpildes gaitu vispusīgi izanalizēja LKP XV kongress, kas notika 1958. g., no 23. līdz 25. janvārim. LKP XV kongresa darbā piedalījās 659 delegāti ar lēmēja balsstiesībām un 91 delegāts ar padomdevēja balsstiesībām, viņi pārstāvēja 57 305 republikas komunistus (52 167 partijas biedrus un 5138 partijas biedra kandidātus). Pārskatu par Latvijas KP Centrālās Komitejas darbu kongresā nolasīja CK pirmais sekretārs J. Kalnbērziņš. Kongress rezumēja sestās piecgades pirmo divu gadu uzdevumu izpildes rezultātus republikā. Kongress uzdeva partijas komitejām paaugstināt visu saimnieciskās un kultūras celtniecības iecirkņu vadības līmeni, galveno uzmanību pievērst partijas pirmorganizāciju tālākai nostiprināšanai, to darba satura uzlabošanai, partijas spēku pareizai izvietojumam svarīgākajos ražošanas

iecirķņos. Latvijas Komunistiskās partijas kongress atbalstīja PSKP Centrālās Komitejas pasākumus ārpolitikā un iekšpolitikā, partijas rindu vienotības un saliedētības nostiprināšanā.

Kongress ievēlēja Latvijas KP Centrālo Komiteju jaunā sastāvā un Latvijas KP revīzijas komisiju. Par Latvijas KP CK pirmo sekretāru ievēlēja J. Kalnbērziņu.

Istenodami sava XV kongresa lēmumus, Latvijas komunisti nemitīgi rūpējās par republikas ekonomikas un kultūras tālāku attīstību. Laika posmā pēc Latvijas KP XV kongresa republikas partijas organizācija arvien lielāku uzmanību sāka veltīt ķīmiskajai rūpniecībai. Risinādama Latvijas KP XV kongresā noteiktos lauksaimniecības tālākas kāpināšanas uzdevumus, republikas partijas organizācija īpašu vērību pievērsa partijas lauku rajonu komiteju darba uzlabošanai, partijas kolhozu un padomju saimniecību pirmorganizāciju lomas palielināšanai.

Partija un valdība veica vairākus svarīgus pasākumus, lai uz sociālistiskās ražošanas vispusīgas attīstības pamata apmierinātu augošās padomju cilvēku vajadzības, celtu tautas labklājību. Latvijas PSR strādnieku un kalpotāju reālā darba alga no 1951. līdz 1958. gadam vidēji uz vienu strādājošo palielinājās 1,5 reizes, kolhoznieku kopējais ienākums (vidēji uz vienu kolhoznieka ģimeni) laikā no 1953. līdz 1958. gadam palielinājās 1,6 reizes. Pieauga iedzīvotāju papildienākumi no sabiedriskajiem patēriņa fondiem. PSRS Augstākās Padomes 1956. gada jūlijā pieņemtais likums par valsts pensijām uzlaboja darbaļaužu nodrošināšanu ar pensijām. Jūtami palielinājās dzīvokļu celtniecība. Lieli panākumi bija gūti veselības aizsardzībā.

Latvijas PSR vispārīzglītojošajās skolās, profesionālajās skolās, tehnikumos, augstskolās un dažādos kursos 1958./59. mācību gadā mācījās 434 tūkst. cilvēku. Laikā no 1945. līdz 1958. gadam par centralizētajiem līdzekļiem bija uzceltas 106 skolas 48 tūkst. skolēnu, bet par vietējo budžetu līdzekļiem — vairāk nekā 70 skolas ēkas 12 tūkst. skolēnu. Republikā arvien pieauga vakarskolu un augstskolu neklātienes nodaļu skaits. Paplašinājās skolu internātu tīkls. Paātrinā-

tos tempos attīstījās ārpuskolas bērnu iestāžu tīkls. Studentu skaits Padomju Latvijas augstskolās palielinājās no 14 tūkst. 1953./54. mācību gadā līdz 18,3 tūkst. 1958./59. mācību gadā. Tālāk attīstījās Padomju Latvijas zinātne. Laikā no 1954. līdz 1959. gadam zinātnisko iestāžu skaits republikā palielinājās no 67 līdz 78 iestādēm.

Latvijas Komunistiskās partijas Centrālā Komiteja lielu uzmanību veltīja literatūras un mākslas attīstībai, to idejiskajai ievirzei. LKP Centrālā Komiteja veica pasākumus, lai paplašinātu izdevniecību darbu republikā. 1954. gadā tika izdotas 1433, bet 1959. gadā — 1977 grāmatas, kuru metiens palielinājās no 10,01 milj. līdz 12,8 milj. eksemplāru. Piecdesmitajos gados Latvijā darbojās 11 teātru. Tālāk attīstījās kinomāksla. LKP CK birojs 1958. gada novembrī apsprieda jautājumu «Par Padomju mākslinieku savienības partijas pirmorganizācijas darbu». 1959. gadā Latvijā bija 1083 klubi un kultūras nami, 1913 masu bibliotēkas ar vairāk nekā 10 milj. eksemplāru lielu grāmatu fondu. 1955. gada decembrī Maskavā notika Latvijas PSR literatūras un mākslas dekāde, kas uzskatāmi parādīja latviešu profesionālās un pašdarbības mākslas līmeņa ievērojamo izaugsmi un republikas radošo organizāciju darba uzplaukumu sociālisma apstākļos.

1959. g. 12. un 13. janvārī notika LKP Ārkārtējais, XVI kongress. Tajā piedalījās 538 delegāti ar lēmēja balsstiesībām un 76 delegāti ar padomdevēja balsstiesībām, kuri pārstāvēja 61414 komunistus. Kongress noklausījās un apsprieda PSKP CK Prezidija locekļa kandidāta, LKP CK pirmā sekretāra J. Kalnbērziņa referātu par tēžu projektu «PSRS tautas saimniecības attīstības kontrolskaitļi 1959.—1965. gadam» un republikas partijas organizācijas uzdevumiem. Kongress rezumēja gaidāmā PSKP XXI kongresa materiālu plašas apspriešanas rezultātus Padomju Latvijā un noteica, kādu ieguldījumu septiņgades plāna izpildē apņēmušies dot Padomju Latvijas komunisti, visi darbaļaudis.

LKP XVI kongress no republikas partijas organizācijas ievēlēja 13 PSKP XXI kongresa delegātus;

12 — ar lēmēja balsstiesībām un 1 — ar padomde-
vēja balsstiesībām.

Padomju Savienības Komunistiskās partijas XXI kongress notika 1959. g., no 27. janvāra līdz 5. febru-
ārim. PSKP XXI kongress rezumēja sociālisma vēs-
turiskos sasniegumus, noteica partijas un tautas uz-
devumus septiņgadē, izskatīja PSKP organizatoriskā
un ideoloģiskā darba, kā arī starptautiskās darbības
jautājumus.

Vispusīgi izskatījis mūsu zemes ekonomikas un
kultūras tālākās augšupejas uzdevumus, PSKP XXI
kongress apstiprināja PSRS tautas saimniecības at-
tīstības kontrolskaitļus 1959.—1965. gadam.

Raksturojot sociālisma vēsturiskos sasniegumus,
PSKP XXI kongress uzsvēra, ka šie sasniegumi ir
padomju tautas paveiktā milzīgā radošā darba likum-
sakarīgs rezultāts.

Padomju Latvija uz sociālistiskās attīstības ceļa
galīgi un negrozāmi nostājās 20 gadus vēlāk nekā
padomju republiku vairākums. Un tomēr, kā to savā
runā PSKP XXI kongresā uzsvēra J. Kalnbērziņš,
republika, «pateicoties nesatricināmajai padomju
tautu draudzībai un padomju republiku brālīgajai
palīdzībai, iet kopsolī ar visām savienotajām republi-
kām...»¹.

Radikālie pārveidojumi Latvijas ekonomikā un
sociāli šķiriskajā struktūrā nodrošināja sociālisma
politiskās sistēmas tālāku attīstīšanu, tās de-
mokrātisko principu paplašināšanu, padziļināšanu,
tautas varas nostiprināšanu republikā. Uz sociālisma
bāzes notika latviešu sociālistiskās nācijas konsoli-
dācija, sociālistiskās kultūras revolūcijas īstenošana.

¹ Kalnbērziņš J. Runa PSKP XXI kongresā. —
Cīņa, 1959, 31. janv.

Latvijas komunisti cīnā par attīstīta sociālisma sabiedrības uzcelšanu

Latvijas Komunistiskā partija — viens no PSKP kaujas pulkiem — sagaidīja XX gadsimta sešdesmito gadu sākumu, organizatoriski izaugusi un nostiprinājusies, idejiski norūdījusies, cieši saliedējusies ap PSKP ļeņinisko Centrālo Komiteju, gatava sekmīgi risināt jaunus atbildīgus komunisma celtniecības uzdevumus.

Īstenojot PSKP XXI kongresa un LKP XVI kongresa lēmumus, LKP mobilizēja republikas darbaļaudis septiņgades (1959.—1965. g.) uzdevumu sekmīgai izpildei, republikas ekonomikas tālākas augšupejas nodrošināšanai, iedzīvotāju materiālās labklājības un kultūras līmeņa kāpināšanai. Tika veikti nozīmīgi pasākumi zinātnes un tehnikas progresa veicināšanai. Lielu uzmanību LKP pievērsa pareizai kadru izvietojšanai, to sagatavošanai un audzināšanai, partijas ļeņiniskās nacionālās politikas konsekventai īstenošanai republikas apstākļos, visa partijas organizatoriskā un ideoloģiskā darba pilnveidošanai. Šie jautājumi tika risināti LKP XVII, XVIII un XIX kongresā, LKP CK, partijas pilsētu un rajonu komiteju plēnumos un biroju sēdēs, partijas aktīva sanāksmēs, partijas pirmorganizācijās.

1960. g., no 16. līdz 17. februārim, notika LKP XVII kongress. Tā darbā piedalījās 482 delegāti ar lēmēja balsstiesībām un 65 — ar padomdevēja balsstiesībām, kas pārstāvēja 65 947 republikas komunis-

tus. Pārskata referātu kongresā nolasīja LKP CK pirmais sekretārs A. Pelše. Kongress apsprieda arī LKP revīzijas komisijas pārskatu un ievēlēja LKP vadošos orgānus. LKP CK sastāvā tika ievēlēti 93 locekļi un 40 locekļa kandidātu. LKP CK I plēnumā par LKP pirmo sekretāru ievēlēja A. Pelši.

Kongress konstatēja, ka republikas darbaļaužu pašizliedzīgo pūliņu rezultātā, plaši izvēršot sociālistisko sacensību, komunistiskā darba kustību, partijas vadībā tika nodrošināta septiņgades pirmā gada plāna sekmīga izpilde. Rūpnieciskās ražošanas apjoms 1959. gadā pieauga par 11%, ievērojami pārsniedzot septiņgades plānā paredzētos gada vidējos tempus. Arī lauksaimniecībā republikas darbaļaudis pirmo septiņgades gadu pabeidza ar labiem rādītājiem. Balstoties uz gūtajiem panākumiem un novērtējot esošās rezerves, kongress izvirzīja uzdevumu izpildīt septiņgadi piecos gados. Tas bija grūts, taču pilnīgi reāls uzdevums. Latvija padomju varas gados bija pārvērtusies par vienu no ekonomiski visattīstītākajām republikām ar spēcīgu ražošanas bāzi.

Laikā, kad notika Latvijas Komunistiskās partijas XVII kongress, vairāk nekā 30 tūkst. republikas darbaļaužu bija iesaistījušies komunistiskā darba kustībā; 300 brigādēm tika piešķirts komunistiskā darba brigādes nosaukums; pāri par 50 darba darītāju, atsaucoties uz Valentīnas Gaganovas aicinājumu, pārgāja uz atpalikušām brigādēm un panāca to darba uzlabošanu. Visas republikas uzņēmumos pletās plašumā cīņa par tehnikas progresu. 1959. gadā bija iesniegti vairāk nekā 43 tūkst. racionalizatoru un izgudrotāju priekšlikumu. Tālu aiz republikas robežām kļuva pazīstami tādi ražošanas novatori kā Voldeņars Bušs, Jāzeps Luriņš, Irma Dāvida, Otilija Zagata, Emīlija Siliņa, Tatjana Barinova un daudzi citi. Lauksaimniecībā Antons Bārtulis kļuva par iniciatoru cūku nobarošanai lielās grupās un nodeva valstij 1960. gadā 4015 cūku, ievērojami samazinot iegūtās produkcijas pašizmaksu. Tajā pašā gadā pēc Bārtuļa metodes republikā strādāja jau 447 cūkkopji, bet 1961. gadā — 580 cūkkopju. Slaucēja Felicija Čuplinskiene ierosināja govju turēšanu bez piesiešanas, lietojot mehānisko slaukšanu. Desmiti viņas

sekotāju sāka apkalpot 50 līdz 100 govju lielas grupas, nodrošinot augstu piena izslaukumu. Šajos piemēros spilgti atspoguļojas visas tautas rūpes par sociālistiskās Dzimtenes interesēm, par mūsu sabiedrības uzplaukumu.

Pildot PSKP CK lēmumu «Par propagandas uzdevumiem mūsdienu apstākļos» (1960. g.), republikas partijas organizācija pilnveidoja kadru un visu darbaļaužu idejiski politisko, internacionālistisko, tikumisko un estētisko audzināšanu. Sevišķa uzmanība tika veltīta vadošo kadru ekonomiskajai izglītībai, tautas universitāšu un citu masu propagandas formu darba aktivizēšanai. Latvijas KP Centrālā Komiteja sistemātiski rūpējās par masu informācijas līdzekļu kaujinieciskuma un iedarbīguma palielināšanu.

1961. gadā republikas partijas organizācijas uzmanības centrā bija PSKP CK sagatavotā partijas Programmas projekta apspriešana. Programmas izskaidrošanā piedalījās 30 tūkst. aģitatoru, 8,5 tūkst. propagandistu, apmēram 11 tūkst. lektoru un referentu. Notika darbaļaužu mītiņi, atklātas partijas sapulces, partijas pilsētu un rajonu komiteju konferences. Republikas komunisti, visi darbaļaudis vienprātīgi atbalstīja PSKP Programmas projektu, izteica savus priekšlikumus un papildinājumus. Sociālistiskajā sacensībā par godu PSKP XXII kongresam iesaistījās 175 tūkst. pilsētu un lauku darbaļaužu.

1961. g., no 26. līdz 28. septembrim, notika LKP XVIII kongress. Tajā piedalījās 533 delegāti ar lēmēja balsstiesībām un 65 — ar padomdevēja balsstiesībām, kas pārstāvēja 76 642 komunistus. Kongress vienprātīgi atbalstīja PSKP Programmas un Statūtu projektu, pieņēma lēmumu par LKP CK pārskatu, ievēlēja LKP CK 105 locekļu un 45 locekļa kandidātu sastāvā, kā arī 45 delegātus uz PSKP XXII kongresu. LKP CK I plēnumā par LKP CK pirmo sekretāru ievēlēja A. Pelši.

PSKP XXII kongresā, kas notika Maskavā 1961. g. 17.—31. oktobrī, tika apspriesta un pieņemta partijas trešā Programma. Programmā izvirzīti partijas un visas padomju sabiedrības uzdevumi komunisma materiāli tehniskās bāzes radīšanā, komunistisko sabiedrisko attiecību veidošanā, jaunā cilvēka audzinā-

šanā. Kongress apsprieda arī PSKP CK un Centrālās revīzijas komisijas pārskatus, izdarīja grozījumus PSKP Statūtos, ievēlēja partijas vadošos orgānus. No republikas partijas organizācijas par PSKP CK locekļiem tika ievēlēti J. Kalnbērziņš un A. Pelše, par PSKP CK locekļa kandidātu — J. Peive.

Pēc PSKP XXII kongresa LKP CK mobilizēja republikas darbaļaudis kongresa izvirzīto ekonomisko, sociālo un politisko uzdevumu sekmīgai izpildei. Tika veikti pasākumi partijas organizatoriskā un idejiskās audzināšanas darba pilnveidošanai atbilstoši jaunajiem uzdevumiem.

Uz PSKP XXII kongresa lēmumu pamata padziļinājās sociālistiskās demokrātijas attīstība visās valsts un sabiedriskās dzīves sfērās. Partija konsekventi realizēja V. I. Ļeņina norādījumus, ka pašiem darbaļaudīm sociālisma un komunisma celtniecības procesā vajag arvien plašāk piedalīties saimniecības pārvaldīšanā, ražošanas attīstīšanā un visu sabiedrisko lietu vadīšanā. Tiešā kongresa lēmumu ietekmē republikā vērsās plašumā izgudrotāju un racionalizatoru kustība, organizējās sabiedriskie konstruktoru, tehnologu un ekonomiskās analīzes biroji. Sociālistiskās likumības un sabiedriskās kārtības nostiprināšanas nolūkā masveida raksturu ieguva brīvprātīgo kārtības sargu vienību un biedru tiesu organizēšana un to darbības paplašināšana. Sabiedrisko komisiju izveidošana pie vietējām darbaļaužu deputātu padomēm, plaša sabiedriskā aktīva piesaistīšana pie komjaunatnes, arodbiedrību un citām masu organizācijām ievērojami veicināja padomju cilvēku radošās un sabiedriskās aktivitātes izpausmi un tās tālāku izkopšanu.

Šajā laikā tautas saimniecības vadīšanā notika arī daudzas reorganizācijas, kas ne vienmēr sevi attaisnoja. Tika pieļautas arī atsevišķas voluntāristiska un subjektivistiska rakstura kļūdas, kuras sakņojās atsevišķu vadošu partijas un valsts darbinieku vēlmē apsteigt sabiedrības ekonomiskās un politiskās attīstības objektīvās iespējas. Tā rezultātā partijas Programmas konkrētajā daļā iekļuva arī atsevišķi pietiekami nepamatoti formulējumi un secinājumi.

Republikas partijas organizācijas darbības rezul-

tātus PSKP XXII kongresa lēmumu īstenošanā izskatīja LKP XIX kongress, kas notika 1963. g. 24.—25. decembrī. Kongresa darbā piedalījās 551 delegāts ar lēmēja balsstiesībām un 58 — ar padomdevēja balsstiesībām, kas pārstāvēja 87 482 partijas biedrus un kandidātus. Kongress apsprieda LKP CK un revīzijas komisijas pārskata referātus, ievēlēja republikas partijas organizācijas vadošos orgānus. LKP CK sastāvā tika ievēlēti 121 loceklis un 49 locekļa kandidāti. 25. decembrī notikušajā LKP CK plēnumā par LKP CK pirmo sekretāru tika ievēlēts A. Peļše.

Latvijas Komunistiskās partijas XIX kongress ar lielu gandarījumu atzīmēja, ka rūpnieciskās ražošanas līmenis republikā 1,6 reizes pārsniedzis 1958. gada līmeni. Latvijas PSR rūpniecība, izpildot sociālistiskās sacensības saistības pirms termiņa — piecos gados, bija sasniegusi septiņgades plānā paredzēto līmeni. Tā bija izcila republikas partijas organizācijas un visas republikas darbaļaužu uzvara.

Svarīga robežlīnija republikas partijas organizācijas, tāpat kā visas Padomju Savienības Komunistiskās partijas dzīvē bija PSKP CK 1964. gada oktobra plēnums. Plēnums atbalstīja PSKP XX, XXI un XXII kongresa kursu uz partijas iekšējās demokrātijas tālāku attīstību, ļeņiniskā kolektīvās vadības principa konsekventu ievērošanu, nosodīja subjektīvismu un voluntārismu ekonomikas jautājumu risināšanā. Padomju Latvijas komunisti, visi darbaļaudis pilnībā atbalstīja oktobra plēnuma lēmumus. LKP vadībā republikā operatīvi tika novērsti trūkumi, kas bija saistīti ar atsevišķiem nepamatotiem partijas, padomju, arodbiedrību, komjaunatnes un saimniecisko orgānu pārkārtojumiem 50. gadu beigās un 60. gadu sākumā. Tika veikti svarīgi pasākumi partijas iekšējās dzīves aktivizēšanai, ļeņiniskā darba stila pilnīgai ievērošanai.

1965. gada martā notika PSKP CK plēnums, kas apsprieda jautājumu «Par neatliekamiem pasākumiem PSRS lauksaimniecības tālākai attīstīšanai». Plēnums izstrādāja plašu lauksaimnieciskās ražošanas kāpināšanas programmu. Vienlaikus plēnuma lēmumi tālu pārsniedza lauksaimniecības vadīšanas problēmu ietvarus. Galvenā to būtība bija nodrošināt

pilnīgāku sociālisma ekonomisko likumu izmantošanu visā saimnieciskajā darbībā, palielināt ekonomisko metožu lomu un sekmēt darbaļaužu materiālo ieinteresētību sava darba rezultātos, pilnveidot tautsaimniecības plānošanu un paplašināt ražošanas kolektīvu operatīvo saimniecisko patstāvību.

Šīm problēmām tika veltīts arī PSKP CK 1965. gada septembra plēnums, kurš izskatīja jautājumu par rūpniecības vadīšanas uzlabošanu, plānošanas pilnveidošanu un rūpnieciskās ražošanas ekonomiskās stimulēšanas pastiprināšanu. Plēnums atzina par nepieciešamu atjaunot nozaru principu rūpniecības vadīšanā.

PSKP CK 1965. gada marta un septembra plēnuma lēmumi un no tiem izrietošie republikas partijas organizācijas uzdevumi tika vispusīgi apspriesti republikāniskajā partijas aktīva sanāksmē (1965. g. aprīlī) un LKP CK plēnumā (1965. g. oktobrī). LKP CK, partijas rajonu un pilsētu komitejas, partijas pirmorganizācijas izvērta plašu darbu, propagandējot un īstenojot PSKP ekonomisko un sociālo politiku.

Aktivizējās LKP organizatoriskā un ideoloģiskā darbība. LKP CK, partijas pilsētu un rajonu komiteju plēnumos un biroju sēdēs regulāri izskatīja jautājumus, kas saistīti ar partijas rindu augšanu, tās kvalitatīvā sastāva uzlabošanu, darbaļaužu idejiski politisko un tikumisko audzināšanu, cīņas pastiprināšanu pret buržuāzisko ideoloģiju un morāli. 1960.—1965. gadā republikas partijas organizācija palielinājās par 36 859 komunistiem. Uz 1966. g. 1. janvāri LKP sastāvā darbojās 7 pilsētu, 6 Rīgas pilsētas rajonu, 21 lauku rajonu partijas organizācija, 3842 pirmorganizācijas, 3711 partijas grupas. Republikas komunistu skaitā bija 34,7% strādnieku, 16,4% zemnieku, 48,9% kalpotāju, 82% no visiem partijas biedriem un kandidātiem bija ar augstāko un vidējo (pabeigto un nepabeigto) izglītību. LKP sastāvā bija 31,1% sieviešu. Republikas partijas organizāciju raksturo tās internacionālais sastāvs — LKP rindās 1960. gadā bija 59, 1965. gadā — 68 nāciju un tautību pārstāvji.

Vadoties pēc PSKP CK norādījumiem, 1965./66. mācību gadā tika pārkārtota partijas politiskās iz-

glītības sistēma. Šī pasākuma galvenais mērķis bija nodrošināt visu marksisma-ļeņinisma sastāvdaļu sistemātisku un pēctecīgu apgūšanu un uz šī pamata — zinātniskā pasaules uzskata veidošanu. Tika novērsti tādi iepriekšējo gadu trūkumi kā revolūcionārās teorijas apgūšanas aizstāšana ar konkrētās ekonomikas studijām, atsevišķu valsts iekšējās dzīves un ārpolitikas problēmu mācīšanu, biežā programmu, mācību plānu maiņa. Nostiprinājās politiskās izglītības sistēmas teorētiskā bāze. Vienlaikus ar V. I. Ļeņina Rakstu 4. izdevuma tulkošanu latviešu valodā tika izdoti arī svarīgākie K. Marksa un F. Engelsa darbi, PSKP un LKP dokumentu krājumi. 1961. gadā latviešu valodā nāca klajā «Latvijas Komunistiskās partijas vēstures apcerējumu» I daļa, bet 1965. gadā — II daļa.

Latvijas Komunistiskā partija veica svarīgus pasākumus arī masu propagandas un aģitācijas efektivitātes celšanā. Partijas vadībā pieauga Zinību biedrības loma sabiedriski politisko zināšanu propagandā, plašu popularitāti ieguva tautas universitātes, aktivizējās klubu un bibliotēku darbs. Masu informācijas līdzekļi — prese, radio, televīzija — sāka kvalificētāk apgaismot aktuālos komunisma celtniecības uzdevumus, operatīvāk reaģēt uz trūkumiem un kļūdām.

1965. gadā republikas darbaļaudis svinīgi atzīmēja 25. gadadienu kopš padomju varas atjaunošanas Latvijā. Partijas komitejas, sabiedriskās organizācijas, kultūras iestādes organizēja tautu draudzības vakarus, sabiedriski politiskos lasījumus, zinātniski praktiskās konferences, darbaļaužu mītiņus un sapulces, veltītas republikas gadadienai. Latvijas PSR tika apbalvota ar Ļeņina ordeni, ko 1965. gada 18. jūlijā LKP CK un Latvijas PSR Augstākās Padomes svinīgās sēdes laikā pasniedza PSRS Ministru Padomes priekšsēdētājs A. Kosigins. Par īstu tautas talantu skati, padomju tautu draudzības manifestāciju izvērtās Padomju Latvijas 25. gadadienai veltītie republikas Dziesmu un deju svētki. Svarīgi notikumi republikas dzīvē bija arī V. I. Ļeņina skolnieka un līdzgaitnieka P. Stučkas un Tautas dzejnieka Raiņa 100. dzimšanas dienu svinības jūlijā un septembrī.

Pilnveidojot ekonomikas un sociālo procesu vadī-

bas formas un metodes, uzlabojot kadru izvietojanas un audzināšanas darbu, palielinot partijas pirmorganizāciju un grupu lomu darba kolektīvu dzīvē, LKP nodrošināja partijas vadošās lomas tālāku pieaugumu, sekmīgu septiņgades galveno uzdevumu izpildi.

Republikas darbaļaužu augstas politiskās un darba aktivitātes apstākļos 1966. g. 2. martā Rīgā sāka darbu LKP XX kongress. Tā darbā piedalījās 594 delegāti ar lēmēja balsstiesībām un 55 — ar padomdevēja balsstiesībām, kas pārstāvēja 102 816 komunistus. Kongress apsprieda republikas tautsaimniecības, zinātnes un kultūras attīstības rezultātus septiņgadē, pozitīvi novērtēja LKP CK organizatorisko un ideoloģisko darbību laikā pēc iepriekšējā kongresa, pilnīgi atbalstīja PSKP CK direktīvu projektu astotajai piecgadei. Tika ievēlēta LKP Centrālā Komiteja 125 locekļu un 25 locekļa kandidātu sastāvā, kā arī 48 delegāti uz PSKP XXIII kongresu. Pēc kongresa notikušajā LKP CK plēnumā par LKP CK pirmo sekretāru ievēlēja A. Pelši.

Rezūmējot septiņgades plāna izpildi mūsu republikā, kongress atzīmēja, ka rūpniecības kopprodukcija palielinājusies 2 reizes plānā paredzēto 1,6 reižu vietā. Līdz ar kvantitatīvo pieaugumu republikas ekonomikā bija notikušas arī lielas kvalitatīvas pārmaiņas. Tikai trīs pēdējos septiņgades gados vien bija sākušas strādāt vairāk nekā 70 automātiskās un pusautomātiskās līnijas, 500 plūsmas un konveijeru līnijas, realizēta 109 cehu un iecirkņu kompleksā mehanizācija. Ievērojami uzlabojās produkcijas kvalitāte. Daudzi Padomju Latvijas rūpniecības ražojumi pelnīti atzinību ieguva tiklab iekšzemē, kā arī pasaules tirgū. Septiņgades beigās Latvijas uzņēmumu produkciju eksportēja uz 70 valstīm.

Attīstīdamās pēc vienotā tautas saimniecības plāna, Padomju Latvijas rūpniecība guva panākumus, pirmām kārtām attīstīdama tālāk ciešos sociāli ekonomiskos sakarus ar visām brālīgajām republikām. Tā jau septiņgades sākumā iekārtas republikas rūpniecībai pienāca no 45, naftas produkti — no 22 un melnais metāls — no 20 mūsu zemes rajoniem.

Septiņgades laikā republikā tika nodoti ekspluatācijā pamatfondi 2,3 mljrd. rubļu vērtībā. Starp ievērojamākām tā laika jaunceltnēm var minēt Daugavpils sintētiskās šķiedras rūpnīcu, Valmieras stikla šķiedras rūpnīcu, Pļaviņu HES pirmo kārtu un daudzas citas.

Neskatoties uz to, ka republikas lauksaimniecība septiņgadē iēplānotos kontroloskaitļus nenasniedza, tās panākumi bija visai ievērojami. 1965. gadā tika iegūta līdz tam visaugstākā graudaugu raža — 15,1 cnt no hektāra. Sistemātiski palielinājās piena izslaukumi. Lauksaimniecības tehniskā apgādātība uz vienu strādājošo 1965. gadā bija pieaugusi līdz 7,5 zirgspēkiem salīdzinājumā ar 3,9 zirgspēkiem 1958. gadā.

Visa tā rezultātā ievērojami pieauga iedzīvotāju materiālā labklājība un iespējas arvien plašāk apmierināt savas garīgās un kultūras vajadzības.

1966. g., no 23. marta līdz 8. aprīlim, notika PSKP XXIII kongress. Kongress pilnīgi atbalstīja PSKP CK politisko līniju un praktisko darbību, tos priekšlikumus un secinājumus, kas tika izteikti PSKP CK pārskata referātā, apstiprināja PSKP CK direktīvas PSRS tautas saimniecības attīstības astotās piecgades plānam, izdarīja atsevišķus grozījumus PSKP Statūtos.

Sakarā ar A. Pelšes ievēlēšanu par PSKP CK Politbiroja locekli un PSKP CK Partijas kontroles komitejas priekšsēdētāju kārtējā LKP Centrālās Komitejas plēnumā 1966. g. 15. aprīlī viņš tika atbrīvots no LKP CK pirmā sekretāra pienākumiem. Par Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas pirmo sekretāru plēnums ievēlēja A. Vosu.

Pildot PSKP XXIII kongresa lēmumus, republikas partijas organizācija aktivizēja savu darbību svarīgāko tautas saimniecības, sociālo un kultūras attīstības jautājumu risināšanā. Astotajā piecgadē notika pāreja uz jaunu plānošanas un ekonomiskās stimulēšanas sistēmu, kura prasīja visu partijas organizāciju darba pārkārtošanu atbilstoši ekonomiskās reformas prasībām. LKP CK rūpējās, lai ekonomiskā reforma republikā tiktu īstenota plānveidīgi, pakāpeniski, ņemot vērā katras nozares un atsevišķu uz-

ņēmumu īpatnības. Šo jautājumu apsprieda LKP CK plēnumā, kas notika 1967. g. 30. oktobrī, partijas pil-sētu un rajonu komiteju plēnumos, partijas un saim-nieciskā aktīva sanāksmēs. Sevišķu uzmanību repub-likas partijas organizācija pievērsa Padomju Latvi-jas lauksaimniecības attīstībai. Tā rūpējās par ekonomisko stimulu lomas palielināšanu lauksaim-niecības produkcijas kāpināšanā, kolhoznieku garan-tētās darba apmaksas ieviešanu, lauku darbu meha-nizācijas un elektrifikācijas, zemju meliorācijas iz-vēršanu. Ar partijas organizāciju gādību, sākot ar 1966. gadu, tika ieviesta kolhoznieku darba garantētā apmaksā, radīta kompleksa lauksaimniecības kadru apmācības un kvalifikācijas celšanas sistēma, veikti citi svarīgi pasākumi republikas lauksaimniecības attīstībā.

1967. gada janvārī PSKP CK pieņēma lēmumu «Par gatavošanos Lielās Oktobra sociālistiskās re-volūcijas 50. gadadienai». 1967. gada jūnijā tika publicētas PSKP CK tēzes «Lielās Oktobra sociālis-tiskās revolūcijas 50 gadi». Gatavošanās Padomju valsts pusgadsimta jubilejai radīja republikā jaunu darba un sabiedriskās aktivitātes kāpinājumu. Vēr-sās plašumā sociālistiskā sacensība. Desmitiem tūk-stošu rūpniecības, celtniecības, transporta, lauksaim-niecības darbinieku ziņoja par jubilejas saistību pirmstermiņa izpildi. Jubilejas gads atnesa padomju cilvēkiem materiālās un garīgās dzīves uzlabojumus. 1967. gada martā PSKP CK, PSRS Ministru Pa-dome un VACP pieņēma lēmumu par pāreju uz piecu darbadienu nedēļu, bet septembrī PSKP CK un PSRS Ministru Padome — lēmumu par pasākumiem padomju tautas labklājības tālākai kāpināšanai, ar kuru tika noteikta virkne pasākumu darba algas un pensiju minimālās likmes paaugstināšanai, nodokļu samazināšanai, atvaļinājumu pagarināšanai. Pa-domju Latvija, tāpat kā visas brālīgās padomju re-publikas, tika apbalvota ar Piemiņas karogu, kas tika nodibināts sakarā ar Padomju valsts jubileju, simtiem republikas revolūcijas veterānu un darba pirmrindnieku saņēma ordeņus un medaļas.

1967. g. 3.—4. novembrī Maskavā notika Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 50. gadadienai vel-

titā svinīgā sēde. Tajā tika rezumēti padomju tautas vēsturisko uzvaru un diženo sasniegumu rezultāti, kas gūti Komunistiskās partijas vadībā. Kopā ar visu padomju tautu pārstāvjiem šajās svinībās piedalījās viesi no 107 ārvalstīm.

1968. g. 23. jūlijā PSKP CK pieņēma lēmumu «Par gatavošanos Vladimira Iljiča Ļeņina 100. dzimšanas dienai», un 1969. g. 23. decembrī tika publicētas PSKP CK tēzes «Sakarā ar Vladimira Iljiča Ļeņina 100. dzimšanas dienu». Balstoties uz PSKP CK lēmumu un tēzēm, partijas organizācijas republikā izvērta plašu politiskā un idejiskās audzināšanas darba kampaņu. Partijas komitejas organizēja ļeņiniskos lasījumus, zinātniski praktiskās konferences, tikšanās ar V. I. Ļeņina laikabiedriem, partijas veterāniem. Masu tirāžās izdeva V. I. Ļeņina darbus, zinātniskās publikācijas, atmiņu krājumus, kas bija veltīti Ļeņina dzīvei un darbībai. Republikas darba kolektīvi stājās ļeņiniskajā darba sardzē, aktivizēja savus pūliņus cīņā par astotās piecgades pirmstermiņa izpildi. 1970. g. 11. aprīlī simtiem tūkstošu Padomju Latvijas darbaļaužu, studējošā un skolu jaunatne piedalījās komunistiskajā sestdienas talkā. Desmitiem Latvijas PSR uzņēmumu tika piešķirti Ļeņina jubilejas Goda raksti, tūkstošiem darba pirmrindnieku apbalvoti ar medaļu «Par varonīgu darbu», ko nodibināja par godu V. I. Ļeņina 100. dzimšanas dienai. 1970. g. 17. aprīlī Rīgā notika V. I. Ļeņina jubilejai veltīta LKP CK un Latvijas PSR Augstākās Padomes kopīgā svinīgā sēde, kurā referātu lasīja Latvijas KP CK pirmais sekretārs A. Voss.

Pildīdamas PSKP XXIII kongresa norādījumus, republikas partijas organizācijas sāka vērigāk pietert uzņemšanai partijā un jauno komunistu audzināšanai. Tā rezultātā uzlabojās LKP kvalitatīvais sastāvs. Pēc sociālā stāvokļa uz 1971. g. 1. janvāri LKP sastāvā bija 51,8% strādnieku un kolhoznieku. Vairāk nekā pusei komunistu bija augstākā vai vidējā izglītība, vairāk nekā divas trešdaļas komunistu strādāja materiālās ražošanas sfērā, to skaitā pāri par 56 tūkst. — rūpniecībā, celtniecībā, transportā, vairāk nekā 20 tūkst. komunistu strādāja lauksaimniecībā. Svarīga nozīme LKP organizatoriskā darba

tālākā uzlabošanā bija PSKP CK lēmumam «Par partijas sapulču rīkošanas praksi Jaroslavļas pilsētas partijas organizācijā» (1969. g.). Tā izpildes gaitā pieauga republikas komunistu politiskā un sabiedriskā aktivitāte, attīstījās partijas iekšējā demokrātija, kritika un paškritika. LKP CK un vietējās partijas organizācijas pastiprināja uzmanību pret kritiku un ierosinājumiem, kas tika izteikti darbaļaužu vēstulēs. 60. gadu otrajā pusē tika izveidota republikas partijas organizācijas informācijas sistēma, ieviesta partijas darba perspektīvā plānošana, pilnveidota partijas, padomju un saimniecisko kadru apmācības prakse.

Idejiskās audzināšanas darbā astotā piecgade iezīmējās ar tālāku propagandas un politiskās aģitācijas sistēmas pilnveidošanu. Atbilstoši PSKP XXIII kongresa prasībām tika izveidots politisko informatoru institūts, kas nodrošināja visu republikas iedzīvotāju labāku informētību par svarīgajām aktuālajām partijas iekšējās un ārējās politikas problēmām. Tika veikti svarīgi pasākumi sabiedrisko zinātņu tālākai attīstībai republikā. Pamatojoties uz PSKP CK lēmumu «Par partijas vēstures institūtu un partijas arhīvu uzdevumiem, struktūru un štatiem» (1969. g.) un analogu LKP CK lēmumu, savu darbību marksisma-leņinisma klasiķu propagandā, LKP vēstures izpētē, aktuālo partijas celtniecības jautājumu risināšanā aktivizēja LKP CK Partijas vēstures institūts.

1969. gada jūnijā LKP CK plēnumā tika izskatīts jautājums par preses, radio, televīzijas un kino lomas palielināšanu republikas darbaļaužu komunistiskajā audzināšanā. Plēnums izstrādāja ilgtermiņa programmu masu informācijas līdzekļu iedarbīguma kāpināšanai, to materiālās bāzes nostiprināšanai, darbības formu un metožu pilnveidošanai.

Republikas partijas organizācijas plašās un daudzpusīgās darbības, strādnieku šķiras, kolhozu zemniecības un inteliģences pūliņu rezultātā astotās piecgades galvenie uzdevumi tika sekmīgi izpildīti. Rūpnieciskās ražošanas apjoms Latvijas PSR pieauga par 56% plānoto 50% vietā, pie tam 95% tā pieauguma sasniegti uz darba ražīguma celšanas rēķina. Plašu izplatību guva ražošanas apvienības, kas piecgades

beigās deva 19% no rūpniecības kopējās produkcijas. Lauksaimniecības produkcijas apjoms caurmērā gadā bija par 24% augstāks nekā iepriekšējā piec gadē. Tika gūti svarīgi sasniegumi arī sociālo jautājumu risināšanā, darbaļaužu komunistiskajā audzināšanā. Jūtami pieauga republikas ekonomiskais un garīgais potenciāls, nostiprinājās tās sakari ar brālīgajām padomju republikām.

Latvijas Komunistiskā partija attīstīta sociālisma apstākļos

Attīstīta sociālisma sabiedrības uzcelšana 60. un 70. gadu mijā iezīmēja jaunu periodu republikas, tāpat kā visas Padomju valsts, sociāli ekonomiskajā un garīgajā dzīvē. Runājot par attīstīta sociālisma teorētiskās koncepcijas izstrādāšanu un par būtisko tās saturā, J. Andropovs uzsvēra, ka attīstīta sociālisma koncepcijā «pārlicinoši parādīts, ka dialektiskā vienībā saistīti gan reālie panākumi sociālisma celtniecībā, daudzu komunisma pirmās fāzes ekonomisko, sociālo un kultūras uzdevumu realizēšanā, gan aizvien spēcīgākie komunistiskās nākotnes asni, gan vēl neatrisinātās problēmas, kas mums palikušas no vakardienas... Kompleksā ņemti, šie uzdevumi reducējami uz to, ko varētu nosaukt par attīstītā sociālisma pilnveidošanu, kurai turpinoties arī notiks pakāpeniska pāreja uz komunismu. Mūsu zeme atrodas šā ilgā vēstures posma sākumā, un šis posms savukārt, dabiski, iezīmēsies ar saviem periodiem, savām augsmes pakāpēm. Cik tās būs ilgas, kādās konkrētās formās izpaudīsies, rādīs tikai pieredze, dzīvā prakse.»¹

Ekonomikas jomā republikas partijas organizācija 70. gados konsekventi cīnījās par tautas saimniecības pārkārtošanu uz intensīvas attīstības ceļa, ekonomikas vadības efektivitātes un produkcijas kvalitātes paaugstināšanu. Garīgās dzīves

¹ Padomju Latvijas Komunisti, 1983, № 3, 13. lpp.

sfērā par galveno uzdevumu izvirzījās darbaļaužu komunistiskās audzināšanas iedarbīguma kāpināšana, balstoties uz komplekso pieeju ideoloģiskajam darbam.

Sie jautājumi tika vispusīgi analizēti LKP XXI kongresā, kas notika 1971. g. 25.—26. februārī. Kongresa darbā piedalījās 605 delegāti ar lēmēja balsstiesībām un 51 delegāts ar padomdevēja balsstiesībām, kas pārstāvēja 127 753 komunistus. Kongress apsprieda LKP CK un LKP revīzijas komisijas pārskatus, Direktīvu projektu par PSRS tautas saimniecības attīstības piecgadu plānu 1971.—1975. gadam. Kongress vienprātīgi atzina par pareizu LKP CK darbību pārskata periodā, ievēlēja LKP CK 135 locekļu un 61 locekļa kandidāta sastāvā, LKP revīzijas komisiju, kā arī 50 delegātus PSKP XXIV kongresam. Pēc kongresa notikušajā LKP CK plēnumā par LKP CK pirmo sekretāru ievēlēja A. Vosu.

1971. g., no 30. marta līdz 9. aprīlim, notika PSKP XXIV kongress. Kongress pilnībā atzina par pareizu PSKP CK politisko līniju un praktisko darbību, vienbalsīgi pieņēma rezolūciju par PSKP CK pārskata referātu, apstiprināja Direktīvas par PSRS tautas saimniecības attīstības piecgadu plānu 1971.—1975. gadam, ievēlēja partijas vadošos orgānus. No republikas partijas organizācijas par PSKP CK locekli tika ievēlēts A. Voss, PSKP CK locekļa kandidātiem — N. Beluha, A. Majorovs, J. Rubenis un V. Rubenis. Kongresa nospraustais Padomju zemes ekonomiskās un sociālās attīstības kurss un tā izstrādātā Miera programma kļuva par svarīgu robežlīniju gan Komunistiskās partijas un padomju sabiedrības dzīvē, gan arī visas pasaules mērogā.

Pamatojoties uz partijas XXIV kongresa lēmumiem, PSKP CK 1971.—1975. gadā pieņēma vairākus svarīgus lēmumus, kuros uz zinātniskās analīzes pamata tika apkopota partijas darba pieredze, atsegti trūkumi, konkretizēti un izvirzīti jauni uzdevumi visos partijas, saimniecības un kultūras celtniecības jautājumos. Pildot PSKP CK lēmumu «Par sociālistiskās sacensības organizēšanas tālāku uzlabošanu» (1971. g.), republikas partijas organizācija mobili-

zēja pilsētu un lauku darbaļaudis cīņā par zinātniski tehniskā progresa paātrināšanu, darba ražīguma celšanu, produkcijas kvalitātes uzlabošanu, taupības režīma pastiprināšanu. Plašu atbalstu guva Rīgas pilsētas pirmrindas kolektīvu iniciatīva ar lozungu «Visas ražošanas rezerves devītās piegādes fondā», citas patriotiskas ierosmes. Tā kā republikā veidojās saspringta darbaspēka resursu bilance, svarīgu nozīmi ieguva cīņa par ekonomikas attīstības nodrošināšanu, balstoties uz intensīvajiem faktoriem. LKP pastiprināja saimniecisko kadru atbildību par uzticēto darba sektoru, organizētību un disciplīnu visās darbības jomās. Turpinājās rūpnieciskās ražošanas tālākas koncentrācijas process. Piegādē tika izveidotas 47 ražošanas apvienības, uzlaboja darbu to partijas komitejas. Turpinājās lauksaimniecības specializācija piena un gaļas ražošanas virzienā. Tās bruto produkcijas apjoms sabiedriskajā sektorā, salīdzinot ar iepriekšējo piegādi, palielinājās par 22 procentiem.

Devītajā piegādē tika tālāk pilnveidoti LKP organizatoriskā un ideoloģiskā darba zinātniskie pamati. Plaši izvērsās dažādu partijas darba aspektu konkrētie socioloģiskie pētījumi, notika zinātniski praktiskās konferences, tika izstrādātas konkrētas rekomendācijas partijas organizāciju darbības tālākai uzlabošanai. Tā 1971. gada vasarā ar PSKP CK Sabiedrisko zinātņu akadēmijas aktīvu līdzdalību tika veikti plaši ideoloģiskā darba efektivitātes pētījumi Rīgas pilsētas Proletāriešu rajonā. To rezultātus apsprieda partijas Rīgas pilsētas komitejas plēnumā un republikāniskajā zinātniskajā konferencē «Partijas organizāciju ideoloģiskā darba teorijas un prakses jautājumi PSKP XXIV kongresa lēmumu gaismā», kas notika Rīgā 1972. gada februārī.

Svarīga loma ideoloģiskās dzīves aktivizēšanā republikā bija PSKP CK lēmumam «Par ideoloģisko kadru izraudzīšanas un audzināšanas darbu Baltkrievijas partijas organizācijā» (1974. g.). Tā īstenošanas rezultātā tika būtiski uzlabota ideoloģisko darbinieku apmācības, kvalifikācijas celšanas un audzināšanas sistēma. Vienlaikus ar partijas politiskās izglītības tālāku pilnveidošanu devītajā piegādē bū-

tībā no jauna tika izveidota darbaļaužu ekonomiskās izglītības sistēma. 1971.—1975. gadā republikā 42% no visiem strādājošajiem materiālās ražošanas sfērā apguva ekonomisko teoriju. Pilnveidojās masu propagandas un politiskās aģitācijas formu un līdzekļu darbība. Piecgades beigās Zinību biedrības rindās darbojās pāri par 30 tūkst. cilvēku, tautas universitātes mācījās 180 tūkst., dažādos mākslinieciskās pašdarbības veidos bija iesaistīti 300 tūkst. republikas iedzīvotāju.

Viens no galvenajiem republikas partijas organizācijas ideoloģiskā darba virzieniem bija darbaļaužu internacionālā audzināšana, padomju patriotisma un tautu draudzības propaganda. Sevišķi plaši un daudzveidīgi šis darbs tika izvērsti sakarā ar PSRS nodibināšanas 50. gadadienu (1972. g.) un padomju tautas uzvaras Lielajā Tēvijas karā 30. gadskārtu (1975. g.). Tāpat kā visas padomju republikas, arī Padomju Latvija 1972. gadā tika apbalvota ar Tautu Draudzības ordeni.

Republikas partijas organizācijas galvenie uzdevumi darbaļaužu komunistiskajā audzināšanā, pildot PSKP XXIV kongresa lēmumus, tika apspriesti LKP CK plēnumā, kas notika 1973. gada oktobrī. Plēnums norādīja, ka visu audzināšanas darbu nepieciešams ciešāk saistīt ar reālo dzīvi, praktiskajiem komunisma celtniecības uzdevumiem, nepieciešams pastiprināt cīņu pret naidīgās ideoloģijas ietekmi padomju cilvēku apziņā un darbībā. Īpaši tika uzsvērtā nepieciešamība pilnveidot jaunatnes politisko, tiesisko un tikumisko audzināšanu, celt mācību iestāžu partijas un komjaunatnes organizāciju lomu.

Lielu darbu LKP CK, partijas pilsētu un rajonu komitejas, partijas pirmorganizācijas veica, pildot PSKP CK lēmumu «Par kritikas un paškritikas stāvokli partijas Tambovas apgabala organizācijā» (1975. g.). Kļuva par tradīciju partijas komiteju plēnumos un pirmorganizāciju sapulcēs noklausīties informāciju par agrāk pieņemto lēmumu izpildi, komunistu kritisko piezīmju un priekšlikumu ievērošanu. Tika radīti labvēlīgi apstākļi kritikas un paškritikas tālākai attīstībai. Komunistu atbildības un aktivitātes palielināšanos, visa partijas darba uzlabošanos sek-

mēja partijas dokumentu apmaiņa, kas notika, sākot ar 1973. gada martu.

1975. gada augustā PSKP CK pieņēma lēmumu «Par partijas darbu tautas kontroles orgānu vadīšanā Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā». Lēmumā tika atzīmēts, ka republikas tautas kontrolieru saime, kas apvieno 100 tūkst. cilvēku, sniedz lielu palīdzību partijas, padomju un saimnieciskajām organizācijām valsts plāna izpildes nodrošināšanā, pārvaldes aparāta pilnveidošanā un palētināšanā, cīnās pret nesaimniecisku rīcību un izšķērdību, par sociālistiskā īpašuma saglabāšanu. Vienlaikus tika norādīts, ka vēl nepilnīgas ir kontroles darba formas un metodes, zema veikto pārbaužu efektivitāte, nav nodrošināta nepieciešamā saskaņotība starp dažādiem kontroles orgāniem. Šie jautājumi tika apspriesti LKP CK plēnumā, partijas pilsētu un rajonu komitejās un pirmorganizācijās, republikas tautas kontroles orgānos un izstrādāti konkrēti pasākumi kontroles efektivitātes paaugstināšanai. Republikas partijas organizācijas pieredze, īstenojot minēto PSKP CK lēmumu, tika apkopota LKP CK Partijas vēstures institūta sagatavotajā rakstu krājumā «Par partijas praksi tautas kontroles orgānu vadīšanā», kas nāca klajā 1977. gadā.

Laikā pēc LKP XXI kongresa norisinājās republikas partijas organizācijas kvalitatīvā sastāva tālāka uzlabošana un partijas organizāciju nostiprināšana. Uz 1976. g. 1. janvāri LKP kvalitatīvo sastāvu raksturoja šādi dati. Pēc sociālā stāvokļa partijā bija 52,1% strādnieku un kolhoznieku, 47,3% kalpotāju, no tiem 71,1% inženiertehniskā inteligence un dažādu tautas saimniecības nozaru speciālisti. Gandrīz divas trešdaļas komunistu bija ar augstāko un vidējo izglītību. No tiem, kas piecgadē tika uzņemti par PSKP biedra kandidātiem, 52,7% bija strādnieki. Uzlabojās vadošo kadru kvalitatīvais sastāvs. Piecgades beigās 82% pilsētu un rajonu komiteju pirmo sekretāru bija rūpniecības vai lauksaimniecības speciālisti, visi ar augstāko izglītību. Pieauga republikas partijas organizācijas loma padomju, arodbiedrību, komjaunatnes organizāciju vadīšanā, svarīgāko ekonomikas un kultūras dzīves problēmu risināšanā.

Gatavojoties PSKP XXV kongresam, LKP vadībā republikā notika plaša PSKP CK projekta «PSRS tautas saimniecības attīstības pamatvirzieni 1976.—1980. gadā» apspriešana. Republikas darbaļaudis vispusīgi novērtēja sava darba rezultātus devītajā piecgadē un nosprauda jaunas robežlīnijas. Partijas pilsētu un rajonu atskaites konferencēs, pārskata un vēlēšanu sapulcēs piedalījās 93% republikas komunistu, debatēs runāja katrs trešais klātesošais.

LKP XXII kongress notika 1976. g. 22.—23. janvārī. Tā darbā piedalījās 657 delegāti, kas pārstāvēja 143 305 republikas komunistus. Kongress vienprātīgi atzina par pareizu LKP CK darbību pārskata periodā, ievēlēja LKP CK 138 locekļu un 63 locekļa kandidātu sastāvā, LKP revīzijas komisiju, kā arī 51 PSKP XXV kongresa delegātu. 23. janvārī notikušajā LKP CK plēnumā par LKP CK pirmo sekretāru ievēlēja A. Vosu.

1976. g., no 24. februāra līdz 5. martam, notika PSKP XXV kongress. Kongress pilnībā atzina par pareizu PSKP CK politisko līniju un praktisko darbību, apstiprināja «PSRS tautas saimniecības attīstības pamatvirzienus 1976.—1980. gadam», ievēlēja partijas vadošos orgānus. No republikas partijas organizācijas par PSKP CK locekli tika ievēlēts A. Voss, locekļa kandidātiem — N. Beluha, A. Majorovs un J. Rubenis, par Centrālās revīzijas komisijas locekli — P. Strautmanis.

Realizējama partijas ekonomisko politiku, kuras augstākais mērķis ir tautas materiālās labklājības un kultūras līmeņa nemitīga celšana, LKP desmitajā piecgadē koncentrēja republikas darba kolektīvu, arodbiedrību un komjaunatnes organizāciju, padomju un saimniecisko orgānu pūliņus tādu kardinālu ekonomisko problēmu risināšanai kā ražošanas efektivitātes paaugstināšana un darbā ražīguma kāpināšana, zinātniski tehniskā progresa paātrināšana, produkcijas kvalitātes uzlabošana, taupības režīma pastiprināšana, ražošanas vadības un darba organizācijas pilnveidošana. Šie jautājumi tika regulāri izskatīti LKP CK plēnumos, biroja un sekretariāta sēdēs, republikas partijas un saimnieciskā aktīva sanāksmēs, zinātniski praktiskajās konferencēs. Pēc komunistu

iniciatīvas tālāk attīstījās ražošanas rezervju sabiedriskā skate, kustība par augstu kvalitāti katrā darba vietā. Ar Valsts kvalitātes zīmi atestētās produkcijas īpatsvars produkcijas kopapjomā 5 gados palielinājās 3 reizes un 1980. gadā sasniedza 21,3 procentus. Republikas partijas organizācijas pūliņi darba efektivitātes un kvalitātes paaugstināšanā desmitajā piecgadē guva augstu novērtējumu PSKP XXVI kongresā.

Realizējot PSKP agrāro politiku, LKP galveno vērību veltīja lauksaimnieciskās ražošanas specializācijai un koncentrācijai uz starpsaimniecību kooperēšanās un agrorūpnieciskās integrācijas bāzes. Jau 1976. gadā tika izveidota — viena no pirmajām visā valstī — Talsu agrāri rūpnieciskā apvienība. Neskatoties uz krasi nelabvēlīgajiem laika apstākļiem trijos piecgades gados, ar PSKP CK un PSRS Ministru Padomes palīdzību izdevās vājināt dabas stihijas sekas un panākt lauksaimniecības bruto produkcijas kāpinājumu salīdzinājumā ar iepriekšējo piecgadi vidēji par 7% gadā.

Materiālās ražošanas intensīvā attīstība ļāva desmitajā piecgadē republikā veikt plašus sociālos pasākumus, sekmīgi attīstīt tautas izglītību, zinātņi un kultūru. Republikas partijas organizācijas un visu darbaļaužu pašizliedzīgais darbs desmitajā piecgadē guva augstu novērtējumu. 1980. gadā Latvijas PSR tika apbalvota ar Oktobra Revolūcijas ordeni.

Ideoloģiskās darbības jomā LKP konsekventi vadījās pēc PSKP XXV kongresa norādījumiem par idejiski politiskās audzināšanas, darbaudzināšanas un tikumiskās audzināšanas uzdevumu kompleksu risināšanu, ņemot vērā dažādu iedzīvotāju kategoriju īpatnības. Īpaša nozīme bija PSKP CK 1979. g. 26. aprīļa lēmumam «Par ideoloģiskā un politiskās audzināšanas darba tālāku uzlabošanu». LKP CK savā plēnumā 1979. gada jūlijā izskatīja republikas partijas organizācijas uzdevumus šā lēmuma realizēšanā. Īstenojot plēnuma lēmumus, kā arī LKP CK ideoloģiskā darba perspektīvo plānu 1976.—1980. gadam, republikas partijas organizācija veica veselu pasākumu kompleksu, kas ļāva tālāk pilnveidot visu

komunistiskās audzināšanas darbu, paaugstināt tā efektivitāti, nostiprināt tā sakarus ar dzīvi.

Republikas darbaļaužu idejiskās pārliecības un aktīvas dzīves pozīcijas formēšanā liela loma bija ideoloģisko kadru kvalitatīvā sastāva uzlabošanai. Tika nostiprināta partijas organizāciju sekretāru vietnieku kategorija, kas pārzina ideoloģiskā darba jautājumus, no partijas biroju sastāva izraudzīti tikumiskās audzināšanas organizētāji. Piecgades beigās audzināšanas darbu republikā veica vairāk nekā 100 tūkst. propagandistu, referentu, lektoru, politinformatoru un aģitatoru. To skaitā arvien vairāk iesaistījās atbildīgi partijas un padomju darbinieki, saimnieciskie vadītāji, speciālisti. Vairāk nekā 8 tūkst. ideoloģisko un saimniecisko darbinieku ik gadus papildināja savas zināšanas un propagandas darba prasmi LKP CK Marksisma-ļeņinisma universitātē, rajonu un pilsētu ideoloģiskā aktīva skolās. Pāri par 21 000 propagandistu iesaistījās kustībā «Propagandists — efektivitātes un kvalitātes piecgadei». 1979.—1980. gadā notika lektoru un citu ideoloģisko kadru atestācija. Plašu popularitāti ieguva vienotās politdienas, kuru pasākumos aktīvi piedalījās republikas vadošie darbinieki. Lielu uzmanību LKP CK veltīja masu informācijas un propagandas līdzekļu darba vadišanai, to materiālās bāzes nostiprināšanai. Republikā laikrakstu un žurnālu vienreizējais metiens desmitās piecgades beigās sasniedza 3 milj. 200 tūkst. eksemplāru. Šinī laikā tika uzcelts jauns Preses nams, pabeigta krāsu televīzijas ieviešana, sākta liela televīzijas kompleksa celtniecība Rīgā. Tomēr, kā tika atzīmēts LKP XXIII kongresā, aģitācijas un propagandas darba līmenis visur vēl neatbilda mūsdienu prasībām, pieaugušajam darbaļaužu izglītības un kultūras līmenim un viņu vajadzībām.

70. gadu otrajā pusē republikā tika gūti nopietni panākumi LKP vēstures un aktuālo sociāli ekonomiskās dzīves problēmu izpētē. Nāca klajā virkne svarīgu monogrāfisku darbu, tika pabeigts darbs pie «LKP vēstures apcerējumu» III daļas (1940.—1959. g.) un uzsākta «Apcerējumu» IV daļas sagatavošana. Notika plaši lauku iedzīvotāju sociālās struktūras un garīgās dzīves pētījumi, kuru rezultāti

tika apkopoti republikāniskajā zinātniski praktiskajā konferencē un rakstu krājumā «Lauku iedzīvotāju labklājības un garīgās kultūras izaugsme» (1979. g.).

Lielā Oktobra 60. gadskārtas gadā svarīgākais politiskais notikums visas Padomju valsts dzīvē bija jaunās PSRS Konstitūcijas pieņemšana (1977. g. 7. oktobrī). LKP veica plašu organizatorisko un ideoloģisko darbu Konstitūcijas projekta apspriešanā, Latvijas PSR Konstitūcijas izstrādāšanā un pieņemšanā (1978. g. 18. aprīlī). Attīstīta sociālisma sabiedrības Konstitūcija fiksēja Padomju Savienības vēsturiskos sasniegumus, kas gūti Komunistiskās partijas vadībā padomju varas pastāvēšanas 60 gados, un plašās un vispusīgās sociālistiskās visas tautas valsts pilsoņu tiesības, partijas avangarda lomu mūsu sabiedrības dzīvē.

Istenojot PSKP CK lēmumus, LKP veica plašu politisko un organizatorisko darbu, kas saistīts ar Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 60. gadadienu, V. I. Ļeņina 110. dzimšanas dienu, kā arī sakarā ar 60. gadadienu kopš padomju varas nodibināšanas Latvijā un tās atjaunošanas 40. gadskārtu. 1979. gadā svinīgi tika atzīmēta arī LKP nodibināšanas 75. gadadiena.

Ideoloģiskās cīņas saasināšanās apstākļos LKP aktivizēja republikas iedzīvotāju patriotisko un internacionālo audzināšanu, veica pasākumus, lai dotu pretsparu buržuāziskās propagandas izdomājumiem, nostiprinātu politisko modrību un neiecietību pret jebkādām idejiski politiskā ziņā neveselīgām parādībām.

Balstoties uz PSKP XXV kongresa un LKP XXII kongresa lēmumiem, republikas partijas organizācija konsekventi ieturēja kursu uz partijas rindu tālāku nostiprināšanu, partijas organizāciju cīņaspēju paaugstināšanu, komunistu avangarda lomas palielināšanu. Pārskata periodā republikas partijas organizācija pieauga par 17 959 cilvēkiem. No jaunuzņemtajiem partijas biedriem un kandidātiem strādnieki desmitajā piecgadē sastādīja 59%. Pieauga jauniešu īpatsvars vecumā līdz 30 gadiem, kā arī sieviešu īpatsvars LKP sastāvā.

Realizējot PSKP CK lēmumu «Par Kirgīzijas partijas organizācijas darbu, kas saistīts ar uzņemšanu partijā un PSKP kandidātu audzināšanu» (1976. g.), tika pastiprinātas prasības jauno komunistu idejiski teorētiskās sagatavotības, politiskās un darba aktivitātes, kā arī uzvedības jautājumos. Cīņā par partijas rindu tīrību lielu darbu veica LKP CK, pilsētu un rajonu komiteju partijas komisijas. Pieaugot ražošanas apvienību skaitam un daudzveidojoties to darbības formām, radās nepieciešamība radīt šo apvienību sekretāru padomes; to skaits piecgades beigās republikā sasniedza 20. Tās sāka darboties arī pirmajās rajonu agrāri rūpnieciskajās apvienībās.

Uz 1981. g. 1. janvāri republikas partijas organizācijas sastāvā bija 3757 partijas pirmorganizācijas, 2976 partijas cehu organizācijas un 5183 partijas grupas, kas darbojās visās ekonomikas, zinātnes un kultūras dzīves sfērās. LKP CK turpināja darbu vadošo kadru izraudzīšanā, izvietojšanā, sagatavošanā un audzināšanā, cenšoties panākt, lai tie savā darbībā organiski savienotu kompetenci un atbildību par uzticēto darba iecirkni ar dziļu politisko pārliecību, iniciatīvu un radošu pieeju darbam.

Desmitās piecgades veikumu visās republikas dzīves jomās LKP uzskatīja par svarīgu pamatu tālākai Padomju Latvijas augšupejai 80. gados. Visā republikā ar dziļu ieinteresētību tika apspriests PSKP CK projekts partijas XXVI kongresam «PSRS ekonomiskās un sociālās attīstības pamatvirzieni 1981.—1985. gadā un laika posmā līdz 1990. gadam». Vērsās plašumā sociālistiskā sacensība par kongresa cienīgu sagaidīšanu.

1981. g. 29.—30. janvārī notika LKP XXIII kongress. Tā darbā piedalījās 680 delegāti, kas pārstāvēja 161 264 republikas komunistus. Kongress vienprātīgi atzina par pareizu LKP CK darbību pārskata periodā, ievēlēja LKP CK 141 locekļa un 65 locekļa kandidātu sastāvā, LKP revīzijas komisiju, kā arī 52 delegātus uz PSKP XXVI kongresu. 30. janvārī sanākušajā LKP CK plēnumā par LKP CK pirmo sekretāru ievēlēja A. Vosu, otro sekretāru — V. Dmitrijevu, sekretāriem — I. Andersonu, E. Auškapu un V. Čemmu. Par LKP CK biroja locekļiem tika ievēlēti

A. Voss, I. Andersons, Ē. Auškaps, V. Čemms, V. Dmitrijevs, A. Ikaunieks, S. Postņikovs, J. Rubenis, P. Strautmanis, J. Vagris un R. Verro; par biroja locekļa kandidātiem — E. Ozols, B. Pugo un A. Zitmanis.

Kongress ar jaunu spēku demonstrēja Latvijas Komunistiskās partijas pieaugošo politisko aktivitāti un kaujasspējas, tās uzticību PSKP ļeņinskajam politiskajam kursam. Vienlaikus kongress norādīja uz nepieciešamību arī turpmāk strādāt spraigi, radoši, lai novērstu esošos trūkumus un kļūdas, nodrošinātu vienpadsmītās piegades saimniecisko un sociāli politisko uzdevumu īstenošanu.

1981. g., no 23. februāra līdz 3. martam, notika PSKP XXVI kongress. Kongress visā pilnībā atzina par pareizu Centrālās Komitejas ļeņinisko kursu un praktisko darbību, apstiprināja PSKP CK projektu «PSRS ekonomiskās un sociālās attīstības pamatvirzieni 1981.—1985. gadā un laika posmā līdz 1990. gadam», pieņēma lēmumu par PSKP Programmas jaunas redakcijas sagatavošanu, ievēlēja PSKP vadošos orgānus. No republikas partijas organizācijas par PSKP CK locekli tika ievēlēts A. Voss, locekļa kandidātiem — V. Dmitrijevs un J. Rubenis, PSKP Centrālās revīzijas komisijas locekli — P. Strautmanis.

Kongress uzsvēra, ka partijas, visas padomju tautas radošie spēki 80. gados jākoncentrē divos savstarpēji saistītos virzienos. Viens no tiem ir komunistiskā jauncelsme, otrs — miera nostiprināšana. *«Vienpadsmītās piegades galvenais uzdevums ir nodrošināt padomju cilvēku labklājības tālāku celšanos, balstoties uz stabilitu, augšupejošu tautas saimniecības attīstību, zinātniski tehniskā progresa paātrināšanu un ekonomikas ievirzišanu intensīvā attīstības ceļā, mūsu zemes ražošanas potenciāla vēl racionālāku izmantošanu, visu resursu veidu maksimālu taupīšanu un darba kvalitātes uzlabošanu.»*¹ Pēc partijas XXVI kongresa PSKP CK savos

¹ PSKP XXVI kongresa materiāli. R., 1981, 51. lpp.

lēmumos konkretizēja un detalizēja kongresā izvirzīto komplekso programmu īstenošanu.

Kā vienu no pašiem svarīgākajiem un neatliekamajiem uzdevumiem partijas XXVI kongress izvirzīja Pārtikas programmas īstenošanu. Šo jautājumu speciāli apsprieda PSKP CK 1982. gada maija plēnums. Vadoties pēc maija plēnuma lēmumiem, 1982. gada jūnijā Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas kārtējā plēnumā tika apspriesti pasākumi, kas saistīti ar republikas Pārtikas programmas īstenošanu.

Latvijas KP CK pirmā sekretāra A. Vosa referātā plēnumā uzsvērts, ka partijas veiktie pasākumi pēdējos piecpadsmit gados, kolhoznieku, padomju saimniecību un šefības organizāciju strādnieku neatlaidīgais darbs, neskatoties uz sistemātiskām laika apstākļu kaprīzēm, nodrošināja visu svarīgāko lauksaimniecības produktu ražošanas ievērojamu pieaugumu. Tā desmitajā piecgadē (1976.—1980. g.) lauksaimnieciskās ražošanas bruto produkcija caurmērā vienā gadā palielinājās salīdzinājumā ar septīto piecgadi (1961.—1965. g.) par 45 procentiem. Rēķinot caurmērā uz vienu republikas iedzīvotāju, šis pieaugums sasniedza 28 procentus.

Taču nemitīgi augošās vajadzības un iedzīvotāju sastāva strukturālās pārmaiņas izvirza Padomju Latvijas tautsaimniecībai arvien jaunus, sarežģītākus uzdevumus. Savu atspoguļojumu ievērojamā mērā tie rod republikas Pārtikas programmā. Tajā plānots palielināt gaļas ražošanu vienpadsmitajā piecgadē (1981.—1985. g.) līdz 300—310 tūkst. tonnu (kautsvarā) un līdz 340—345 tūkst. tonnu divpadsmitajā (1986.—1990. g.) piecgadē. Piena ražošanu plānots attiecīgi palielināt līdz 1,8—1,9 un 1,9—2 milj. tonnu; graudu — līdz 2—2,1 un 2,1—2,3 milj. tonnu. Paredzēts kāpināt arī kartupeļu, sakņu, augļu ieguvī, panākt visu veidu lopbarības ražošanas pieaugumu desmitgadē 1,3 līdz 1,4 reizes.

Vienlaikus ar lauksaimnieciskās ražošanas kāpināšanu paredzēts veikt lielu darbu Latvijas lauku tālākas sociālās attīstības veicināšanā. Republikā intensīvi turpināsies labiekārtotu lauku ciematu izveidošana, kā rezultātā lauku iedzīvotājiem vēl labāk

tiks nodrošināta darba apstākļu, atpūtas, sadzīves un kultūras vajadzību apmierināšana un saskaņotība.

Šie partijas izvirzītie uzdevumi ir vērienīgi, taču tajā pašā laikā tie ir reāli. Un nav šaubu, ka arī šoreiz, tāpat kā visos līdzšinējos sociālisma celtniecības posmos, tie tiks veiksmīgi īstenoti.

Vadoties pēc PSKP XXVI un LKP XXIII kongresa lēmumiem, republikas partijas organizācija tālāk pilnveido savu organizatorisko un ideoloģisko darbību. Saskaņā ar PSKP CK norādījumiem tika radikāli pārkārtota partijas politiskās izglītības un ekonomisko mācību sistēma. Jaunā partijas izglītības sistēma ietver sevī jauno komunistu, marksisma-ļeņinisma pamatu, zinātniskā komunisma, partijas un saimnieciskā aktīva skolas, teorētiskos un metodoloģiskos seminārus, marksisma-ļeņinisma universitātes. Īpaša uzmanība tika pievērsta propagandistu kadru izraudzīšanai un sagatavošanai, komunistu un bezpartejisko aktivistu patstāvīgajam darbam sava idejiski teorētiskā līmeņa celšanā. 1982.—1983. mācību gadā visās partijas, komjaunatnes un ekonomiskās izglītības sistēmās republikā strādāja 28 tūkst. propagandistu, to skaitā 22,5 tūkst. komunistu. Vairāk nekā 85% propagandistu bija ar augstāko izglītību. Marksistiski ļeņinisko teoriju patstāvīgi apguva vairāk nekā 39 tūkst. cilvēku, to skaitā teorētiskajos un metodoloģiskajos semināros — 8,2 tūkstoši cilvēku.

1982. gadā viss LKP politiskais un idejiskās audzināšanas darbs tika vērsts uz PSRS nodibināšanas 60. gadadienas cienīgu sagaidīšanu, darbaļaužu patriotiskās un internacionālistiskās audzināšanas tālāku pastiprināšanu. Šajos jautājumos notika partijas komiteju plēnumi, partijas sapulces, darbaļaužu mītiņi; tika organizēti tematiskie vakari, zinātniski teorētiskās un praktiskās konferences, tikšanās ar revolūcijas, kara un darba veterāniem. 1982. g. 28.—30. jūnijā Rīgā notika Vissavienības zinātniski praktiskā konference «Nacionālo attiecību attīstība briedumu sasnieguša sociālisma apstākļos. Patriotiskās un internacionālistiskās audzināšanas pieredze un problēmas», kurā piedalījās vadošie partijas, padomju, arodbiedrību un komjaunatnes darbinieki, zinātnieki

un augstskolu mācību spēki no visām brālīgajām republikām, kā arī viesi no daudzām ārvalstīm.

1982. g. 14. decembrī notika LKP CK un Latvijas PSR Augstākās Padomes kopējā svinīgā sēde, veltīta Padomju valsts jubilejai. Tajā tika īpaši uzsvērts, ka vienotajā brāļu saimē Komunistiskās partijas vadībā Padomju Latvija sasniegusi nebijušus apvēršņus visās dzīves sfērās. Republikas rūpniecības produkcijas apjoms padomju varas gados pieaudzis 47 reizes, radikāli mainījusies lauksaimnieciskā ražošana, krasi izaudzis iedzīvotāju materiālās labklājības un kultūras līmenis.

1982. g. 10. novembrī mira ievērojamais partijas un Padomju valsts darbinieks L. Brežņevs. Republikas darbaļaudis, tāpat kā visa padomju tauta, vēl ciešāk saliedējās ap ļeņinisko partijas Centrālo Komiteju, pilnīgi atbalstīja partijas politiskā kursa pēctecību, PSKP CK 1982. g. 12. novembra plēnuma lēmumu par J. Andropova ievēlēšanu par PSKP CK ģenerāļsekretāru.

PSKP CK 1982. gada novembra plēnumā tika nosprausti Padomju Savienības ekonomiskās un sociālās attīstības galvenie uzdevumi, konkretizētas partijas darba formas un metodes cīņā pa PSKP XXVI kongresā nospraustā ļeņiniskā kursa īstenošanu. Īpašu uzmanību plēnumš pievērsa saimnieciskās un darba disciplīnas, kadru un visu komunistu personiskās atbildības tālākajai nostiprināšanai, ekonomikas iekšējo rezervju pilnīgai izmantošanai.

1982. g. 21. decembrī Maskavā notika PSKP CK, PSRS un KPFSR Augstākās Padomes kopīgā svinīgā sēde, kas bija veltīta PSRS nodibināšanas 60. gadadienai. Kopā ar visu padomju republiku pārstāvjiem sēdē piedalījās 134 aizrobežu delegācijas no 112 valstīm. Referātu «PSRS sešdesmit gadi» nolasīja PSKP CK ģenerāļsekretārs J. Andropovs. Tajā tika apkopoti padomju tautas noietā ceļa galvenie rezultāti, formulēti partijas nacionālās politikas uzdevumi mūsdienu apstākļos, izvirzīti konkrēti priekšlikumi cīņai par stabilu mieru un tautu drošību.

1983. gada jūnijā notika kārtējais PSKP CK plēnumš, kas apsprieda partijas ideoloģiskā, politiskā masu darba aktuālos jautājumus. Ar referātu plē-

numā uzstājās PSKP CK Politbiroja loceklis, PSKP CK sekretārs K. Čerņenko. Caur ideoloģiskā darba prizmu tajā izskatīti daudzi svarīgi un aktuāli padomju sabiedrības pašreizējā attīstības posma jautājumi. Plēnumā plašu runu teica PSKP CK ģenerālsekretārs J. Andropovs. Tajā radoši attīstīta marksisma-ļeņinisma teorija, izvirzīti liela mēroga novatoriski uzdevumi, kas saistīti ar PSKP Programmas jaunās redakcijas izstrādāšanu, ar attīstīta sociālisma sabiedrības tālāku pilnveidošanu.

Runājot par partijas ideoloģisko darbu, J. Andropovs īpaši uzsvēra: «Viss mūsu ideoloģiskais, audzināšanas un propagandas darbs enerģiski jāpaceļ to lielo un sarežģīto uzdevumu līmenī, kurus risina partija attīstīta sociālisma pilnveidošanas procesā. Visu pakāpju partijas komitejām, katrai partijas organizācijai jāsaprot, ka ideoloģiskais darbs, lai cik svarīgi būtu citi tām risināmie jautājumi (saimnieciskie, organizatoriskie un pārējie jautājumi), aizvien vairāk izvirzās priekšplānā.»¹

PSKP CK 1983. gada jūnija plēnums izvirzīja konkrētus ideoloģiskā darba uzdevumus: efektīvāk izmantot mūsu rīcībā esošo bagāto izglītošanas un audzināšanas līdzekļu arsenālu; visnotaļ paaugstināt ideoloģisko kadru kvalifikāciju; pacelt jaunā, krietni augstākā pakāpē idejiski teorētisko darbu sabiedrisko un pirmām kārtām ekonomisko zinātņu jomā; kardināli mainīt darba stilu masu politisko mācību sistēmā, izskaužot formālismu un ceļot politiskās izglītības efektivitāti; izveidot dinamisku un efektīvu kontrpropagandas sistēmu; prasmīgi atmaskot melīgo, graužošo imperiālistisko propagandu, kas šobrīd sakāpināta līdz ideoloģiskās intervences līmenim. «Notiek cīņa,» uzsvēra J. Andropovs, «par mūsu planētas cilvēku miljardu prātu un sirdi. Un cilvēces nākotni lielā mērā nosaka šīs ideoloģiskās cīņas iznākums.»²

Partija, visa padomju tauta ar lielu interesi sekoja plēnuma darbam, vienprātīgi atbalstot tajā izteiktos programmatiskos atzinumus un secinājumus.

¹ PSKP Centrālās Komitejas 1983. gada 14.—15. jūnija plēnuma materiāli. R., 1983, 6. lpp.

² Turpat, 8. lpp.

1983. g. 5. jūlijā notika Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas plēnums. Tas apsprieda jautājumu par PSKP CK 1983. gada jūnija plēnuma rezultātiem un republikas partijas organizācijas uzdevumiem, kas izriet no plēnuma lēmuma un PSKP CK ģenerāļsekretāra J. Andropova runas plēnumā. Savā referātā PSKP CK loceklis, Latvijas Komunistiskās partijas CK pirmais sekretārs A. Voss uzsvēra, ka J. Andropova runā PSKP CK jūnija plēnumā «izteiktie politiskie principi un teorētiskie atzinumi skar mūsu priekšstatus par jauno sabiedrisko iekārtu pašā to būtībā. Tajos no principiālām marksistiski leņiniskām pozīcijām atsegts darba un sadales raksturs, parādīti to pilnveidošanas ceļi briedumu sasnieguša sociālisma posmā. Milzīga praktiska vērtība ir sociālisma politiskās sistēmas attīstības, sociālo un nacionālo attiecību dinamikas, kardinālo komunistiskās audzināšanas problēmu un PSKP starptautiskās darbības analīzei. Tas viss apbruņo komunistus, padomju, saimnieciskos, zinātniskos un ideoloģiskos kadrus ar precīziem orientieriem, palīdz tiem skaidri izprast patiesi novatoriskos, vērienīgos uzdevumus, kas pēdējā laikā nosprausti partijas dokumentos.»¹

Apsprietajā jautājumā plēnums pieņēma plašu lēmumu. Tajā atzīmēts, ka idejiski politisko situāciju mūsu zemē raksturo padomju cilvēku tālāka saliedēšanās ap Padomju Savienības Komunistisko partiju, tās Centrālo Komiteju. Padomju Latvijā, tāpat kā visā mūsu zemē, darbaļaudis vienprātīgi atbalsta PSKP iekšpolitiku un ārpolitiku, partijas kursu uz ražošanas intensifikāciju, tautas materiālās labklājības un kultūras līmeņa paaugstināšanu, sociālistiskās demokrātijas padziļināšanu, padomju dzīves veida pamatu nostiprināšanu, miera saglabāšanu un kodoltermiskā kara draudu novēršanu. Viņi ar konkrētiem darbiem atbild uz partijas aicinājumu visnotaļ nostiprināt disciplīnu un kārtību, strādāt organizētāk un efektīvāk, sekmīgi izpildīt PSKP XXVI kongresa un PSKP CK 1982. gada maija un novembra plēnuma lēmumus. Latvijas Komunistiskās partijas CK plēnums vienprātīgi atbalstīja PSKP CK jūnija

¹ Cīņa, 1983, 6. jūl.

plēnumā izteiktos atzinumus un pieņemtus lēmumus. Tie ir kļuvuši par visu republikas partijas organizāciju darbības pamatu.

Latvijas Komunistiskās partijas CK plēnuma dalībnieki apliecināja PSKP Centrālajai Komitejai, ka republikas partijas organizācija, viss tās ideoloģiskais aktīvs veltīs visas pūles, lai nodrošinātu ideoloģiskā, politiskā masu darba ciešu vienotību ar dzīvi, ar saimnieciskās un kultūras celtniecības praksi, darīs visu nepieciešamo, lai vairotu katra Padomju Latvijas kolektīva, katra darbacilvēka ieguldījumu visas tautas komunistiskās jauncelsmes darbā.

1983. g. 26.—27. decembrī notika PSKP CK plēnums, kas izskatīja 1984. gada PSRS ekonomiskās un sociālās attīstības valsts plāna un PSRS valsts budžeta projektus. Plēnums izstrādāja konkrētus pasākumus 1984. gada un visas piegādes saimniecisko uzdevumu sekmīgai izpildei.

1984. gada 10. janvārī notika Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas plēnums, kas apsprieda PSKP CK 1983. gada decembra plēnuma darba rezultātus. Tajā pieņemtajos lēmumos uzsvērts, ka Padomju Latvijas komunisti, tās darbaļaudis, tāpat kā visi padomju cilvēki, ar vienprātīgu piekrišanu uzņēmuši PSKP CK 1983. gada decembra plēnuma lēmumu, tajā izteiktos atzinumus un secinājumus, visā pilnībā atbalsta Komunistiskās partijas un Padomju valsts tālredzīgo leņinisko iekšpolitiku un ārpolitiku, kas vērsta uz padomju tautas materiālās labklājības un kultūras līmeņa paaugstināšanu, miera saglabāšanu uz Zemes.

9. februārī 1984. gadā partija un visa padomju tauta cieta smagu zaudējumu. No dzīves šķīrās izcilais Komunistiskās partijas un Padomju valsts darbinieks, kvēls patriots, leņinietis, nerimtīgs cīnītājs par mieru un komunismu Jurijs Andropovs.

1984. gada 13. februārī sanāca PSKP CK ārkārtējais plēnums, kas par PSKP CK ģenerāļsekretāru ievēlēja ievērojamu mūsu partijas un Padomju valsts darbinieku, L. Brežņeva un J. Andropova ilggadīgu līdzgaitnieku Konstantīnu Čerņenko. Padomju Latvijas komunisti, republikas darbaļaudis tāpat kā visa

padomju tauta izteica vienprātīgu atbalstu plēnuma lēmumiem.

Apbruņota ar PSKP XXVI kongresa un tam sekojošo CK plēnumu lēmumiem un balstoties uz republikas iedzīvotāju darba un politiskās aktivitātes pacēlumu, Latvijas Komunistiskā partija turpina cīņu par ekonomikas efektivitātes un produkcijas kvalitātes tālāku paaugstināšanu, partijas organizatoriskā darba pilnveidošanu, darbaļaužu audzināšanu komunistisko ideju garā.

* * *

Padomju Savienības Komunistiskā partija ir atzīts vadītājs un virzītājs spēks, padomju sabiedrības politiskās sistēmas kodols, kurš ar likumu nostiprināts PSRS Konstitūcijā. Partijas vadošās lomas palielināšanās sociālistiskajā sabiedrībā ir objektīva vēsturiska likumsakarība, kas ir spēkā visos partijas darbības virzienos.

Latvijas Komunistiskā partija bija un ir viens no Padomju Savienības Komunistiskās partijas uzticamiem kaujas pulkiem. Savu 80. gadskārtu republikas partijas organizācija sagaida radošo spēku briedumā. Balstīdamās uz PSKP pieredzi, Latvijas Komunistiskā partija savā praktiskajā darbībā konsekventi īsteno marksisma-ļeņinisma principus, cīnās par savu rindu tīrību un saliedētību, pastāvīgi nostiprina internacionālos sakarus ar brālīgo padomju sociālistisko republiku komunistiskajām partijām. Latvijas Komunistiskās partijas spēks un dzīvīgums ir tās ciešie sakari ar masām, atbalsts, ko tā rod republikas darbaļaudīs.

Padomju Latvijas darbaļaudis, tāpat kā visi padomju cilvēki, droši un ar entuziasmu īsteno miermīlīgo jauncelsmes politiku, ko nospraudusi dižā Ļeņina partija, pavērdama visas pasaules tautām reālu ceļu uz komunismu.

Pielikumi

1. tabula

Latvijas Komunistiskās partijas
skaitliskais sastāvs
uz tās kongresu sanākšanas laiku

Sanākšanas laiks	Kongresi	Komunistu skaits
1904. g. jūnijs	LSDSP I kongress	ap 2500
1905. g. jūnijs	LSDSP II kongress	ap 10 000
1906. g. jūlijs	LSDSP III kongress	ap 11 000
1907. g. maijs	LSD II kongress	ap 14 000
1908. g. oktobris	LSD III kongress	ap 5000
1914. g. janvāris	LSD IV kongress	ap 3500
1917. g. jūlijs	LSD V kongress	7672
1919. g. marts	LKP VI kongress	7564
1923. g. februāris	LKP VII kongress	845
1931. g. janvāris	LKP VIII kongress	ap 1000
1940. g. decembris	LK(b)P IX kongress	2800
1949. g. janvāris	LK(b)P X kongress	31 203
1951. g. decembris	LK(b)P XI kongress	39 950
1952. g. septembris	LK(b)P XII kongress	42 030
1954. g. februāris	LKP XIII kongress	43 013
1956. g. janvāris	LKP XIV kongress	48 548
1958. g. janvāris	LKP XV kongress	57 305
1959. g. janvāris	LKP XVI kongress	61 414
1960. g. februāris	LKP XVII kongress	65 947
1961. g. septembris	LKP XVIII kongress	76 642
1963. g. decembris	LKP XIX kongress	87 482
1966. g. marts	LKP XX kongress	102 816
1971. g. februāris	LKP XXI kongress	127 753
1976. g. janvāris	LKP XXII kongress	143 305
1981. g. janvāris	LKP XXIII kongress	161 264

Latvijas Komunistiskās partijas skaitliskais sastāvs
(uz 1984. gada 1. janvāri)

Pavisam organizācijā: pilsētas komitejas — 7, pilsētu rajonu komitejas — 6, lauku rajonu komitejas — 26, partijas komitejas, kas pielīdzinātas rajonu komitejām, — 1.

№ p/k	Partijas komitejas	Partijas pirmorgani- zāciju skaits	Pavisam komunistu
1.	Rīgas pilsētas komiteja (PK) ieskaitot: Kirova rajona komiteju (RK) Ļeņina RK Ļeņingradas RK Maskavas RK Oktobra RK Proletāriešu RK Latvijas Jūras kuģniecības komiteju	1290 280 115 109 229 153 213 189	73190 14574 6915 7279 12844 11380 16430 3601
2.	Daugavpils PK	161	8617
3.	Jelgavas PK	88	4273
4.	Jūrmalas PK	105	3501
5.	Liepājas PK	133	6639
6.	Rēzeknes PK	81	3394
7.	Ventspils PK	74	3047
8.	Alūksnes RK	56	1460
9.	Balvu RK	61	1729
10.	Bauskas RK	85	2649
11.	Cēsu RK	102	3071
12.	Daugavpils RK	73	3108
13.	Dobeles RK	64	2342
14.	Gulbenes RK	73	1802
15.	Jēkabpils RK	91	3404
16.	Jelgavas RK	57	2400
17.	Krāslavas RK	69	2368
18.	Kuldīgas RK	65	2308
19.	Liepājas RK	84	2548

№ p/k	Partijas komitejas	Partijas pirmorgani- zāciju skaits	Pavisam komunistu
20.	Limbažu RK	60	2222
21.	Ludzas RK	84	2681
22.	Madonas RK	78	2631
23.	Ogres RK	65	2960
24.	Preiļu RK	63	2273
25.	Rēzeknes RK	81	2924
26.	Rīgas RK	133	6789
27.	Saldus RK	62	2220
28.	Stučkas RK	76	2515
29.	Talsu RK	61	2443
30.	Tukuma RK	80	2877
31.	Valkas RK	65	2221
32.	Valmieras RK	88	3046
33.	Ventspils RK	41	1112
	Pavisam	3849	170764

Personu rādītājs

A

- Ameriks E. — 55.
Andersons I. — 113.
Andropovs J. — 7, 103,
116, 117, 118, 119.
Ankupe E. — 59, 62.
Antonovs-
Ovsejenko N. — 38.
Apine E. — 57.
Auguste O. — 58, 59,
63.
Auškaps E. — 113.

B

- Bagramjans I. — 80
Barbāns V. — 21.
Barinova T. — 91.
Bārtulis A. — 91.
Bastjānis V. — 35.
Beika D. — 36, 45, 49.
Bērce (Arājs) A. — 48.
Bērziņš J. — 68.
Bērziņš
(Andersons) J. — 35,
49, 53.
Bērziņš (Ziemeļis) J. —
21, 24, 25, 26, 28, 29,
35, 36, 37, 45.
Blaus P. — 58.
Brežņevs L. — 116.
Briņķis A. — 55.
Budjonnis S. — 47.
Buševics A. — 13.
Bušs V. — 91.

Ā

- Cemms V. — 113.
Cuče M. — 48.
Cuplinskiene F. — 92.

D

- Daniševskis J. — 21, 22,
35, 36, 45, 46, 50.

- Dauge P. — 19, 21, 33,
45.
Dāvida I. — 91.
Deglavs F. — 55, 58,
62.
Dermanis V. — 13.
Dmitrijevs V. — 113.
Doks P. — 21.
Dubelšteins J. — 21.
Dzenis O. — 50, 53.

E

- Eferts E. — 36.
Eihe R. — 25, 26, 35.
Endrups R. — 21, 22.
Engelss F. — 44, 73, 96.

F

- Fogelis J. — 68.

G

- Gailis F. — 57.
Gailis K. — 35, 36, 38,
45.
Gavēnis J. — 21.
Gorbatovs A. — 85.
Grīniņš F. — 19, 21.
Gruzdiņš A. — 68.
Gulbis O. — 54.

Ģ

- Ģipslis J. — 25.

H

- Hermanis J. — 25.

I

- Ikaunieks A. — 113.

J

- Jablonska L. — 59.
 Jablonskis A. — 59.
 Jagars J. — 58.
 Jansons (Brauns) J. —
 13, 19, 22, 26.
 Jeršovs V. — 79.

K

- Kalnberziņš J. — 58, 59,
 62, 63, 76, 77, 78, 79,
 80, 83, 85, 86, 87, 88,
 89, 93.
 Kalniņš P. — 35.
 Kalniņš T. — 21, 22.
 Kārklīņš O. — 19, 21,
 45.
 Karlsons K. — 25, 58.
 Kaufmanis
 (Soms) K. — 55.
 Kauliņš K. — 35, 45.
 Kažmers J. — 13, 21.
 Kirhenšteins A. — 58.
 Kobozevs P. — 21.
 Korņilovs L. — 37.
 Kosigins A. — 97.
 Kovaļevskis J. — 22.
 Krastiņš (Viktors) K. —
 49, 50.
 Kronbergs J. — 21, 22.
 Krūmiņš I. — 68.
 Krūmiņš J. — 77.
 Krūmiņš (Pilāts) J. —
 38, 45, 53.
 Krūms M. — 57.

L

- Lācis J. — 58.
 Lācis V. — 58, 62, 79,
 80, 85.
 Laicens L. — 54.
 Lapiņš R. — 59.
 Laroze J. — 53.
 Latkovskis V. — 58.
 Lencmanis J. — 13, 19,
 21, 22, 23, 35, 36, 45,
 50.
 Luriņš J. — 91.
 Luters J. — 13, 19, 21.

Ļ

- Ļeņins V. I. — 5, 6, 7,
 11, 13, 14, 18, 19, 20,
 22, 23, 24, 25, 26, 27,
 28, 29, 31, 32, 33, 36,
 37, 38, 39, 43, 44, 45,
 49, 53, 61, 73, 78, 93,
 96, 97, 100, 111.
 Ļestjevs D. — 63.

M

- Majorovs A. — 104,
 108.
 Markss K. — 44, 73, 96.
 Menders F. — 35.
 Mežiņš J. — 45.

N

- Nahimsons S. — 38.
 Neilands R. — 55, 59,
 62, 63.
 Noviks A. — 63.
 Novovs M. — 25.

O

- Ozols E. — 113.
 Ozols F. — 25.
 Ozols J. — 11, 13, 19,
 21, 23.
 Ozols M. — 55, 57.
 Ozols (Ziedonis) J. —
 48.
 Orlovs M. — 68.
 Oškals O. — 68.
 Ozoliņš A. — 57.
 Ozoliņš E. — 53.
 Ozoliņš K. — 25.

P

- Paazers F. — 57.
 Pečaks K. — 26.
 Peive J. — 93.
 Peļše A. — 91, 92, 93,
 94, 97, 98.
 Peļše R. — 21, 22, 24.

Peterse G. — 59.
Pētersons K. — 39.
Petrevics A. — 35.
Plēsums P. — 59, 63.
Postņikovs S. — 113.
Priedkalns A. — 23.
Pugo B. — 113.
Pugo K. — 63.
Puriņš P. — 68.

R

Rainis — 97.
Reinbergs J. — 68.
Riekstiņš J. — 21.
Rimša K. J. — 36.
Roziņš F. — 11, 13, 19,
21, 22, 24, 28, 42, 45.
Rubenis J. — 99, 104,
108, 113.
Rubenis V. — 104.

S

Salna R. — 50, 53.
Sālnis J. — 58.
Samsons A. — 53.
Samsons V. — 68.
Siliņa E. — 91.
Silvins M. — 32.
Sproģis A. — 24.
Spure Z. — 59, 63.
Staļins J. — 64.
Strautmanis P. — 108,
113.
Stučka P. — 10, 13, 19,
21, 24, 28, 33, 35, 36,
39, 41, 42, 43, 45, 46,
49, 50, 53, 55, 97.
Sudmalis E. — 54.
Sudmalis I. — 68.
Sukuts A. — 48.
Sverdlovs J. — 43.

Š

Šamaņins F. — 63.
Šilfs (Jaunzems) J. —
25, 26, 35, 45, 48.
Štroms A. — 55.
Šulcs K. — 22.

T

Tabaks A. — 58, 59.
Tiesnieks F. — 22, 24.
Tinis J. — 21, 22.
Treimanis J. — 13, 19.

V

Vagris J. — 113.
Vanags J. — 58.
Vasiļjevs A. — 38.
Verro R. — 113.
Vilhelms J. — 68.
Vintēns J. — 48.
Voss A. — 65, 99, 101,
104, 108, 113, 114,
118.

Z

Zaļkalne L. — 59.
Zandreiters E. — 13, 19,
21, 22, 24, 51, 53.
Zarkevičs Ā. — 45.
Zīle V. — 26.
Zitmanis A. — 113.
Znotiņš P. — 21.
Zutis K. — 11.
Zvirbulis E. — 21, 24,
25, 26.

Z

Zagata O. — 91.

Saturs

Ievadam	5
Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas nodibināšana (1900.—1904. g.) . . .	9
Partija cīņā par carisma gāšanu (1905. g.—1917. g. februāris)	16
Latvijas boļševiki cīņā par Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvaru	31
Latvijas boļševiki — pirmo sociālistisko pārveidojumu organizētāji (1917. g. novembris — 1920. g. janvāris)	40
Latvijas Komunistiskā partija nacionālistiskās buržuāzijas kundzības laikā (1920. g. — 1940. g. jūnijs)	48
Latvijas Komunistiskā partija sociālistiskās revolūcijas un pirmo sociālistisko pārveidojumu laikā (1940. g. jūnijs — 1941. g. jūnijs)	59
Latvijas komunisti Padomju Savienības Lielā Tēvijas kara laikā (1941. g. jūnijs — 1945. g. maijs)	64
Latvijas Komunistiskā (boļševiku) partija cīņā par tautas saimniecības atjaunošanu un sociālistiskās sabiedrības uzcelšanu republikā (1945.—1953. g.)	69
Latvijas Komunistiskā partija sociālistiskās sabiedrības nostiprināšanās un attīstības periodā republikā (1954.—1961. g.)	82
Latvijas komunisti cīņā par attīstīta sociālistiska sabiedrības uzcelšanu	90
Latvijas Komunistiskā partija attīstīta sociālistiska apstākļos	103
Pielikumi	
Tabulas	121—123
Personu rādītājs	124

210132

Zile Любовь Яковлевна
КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ЛАТВИИ — 80
Рига «Авотс» 1984
На латышском языке
Художник К. Голдманис

ИБ № 1345
Ļubova Zile
LATVIJAS KOMUNISTISKAJAI PARTIJAI — 80

Redaktors F. Stepanovs
Mākslinieciskais redaktors E. Garkevičs
Tehniskā redaktore V. Dārziņa
Korektors J. Līcītis

Nodota salikšanai 12.12.83. Parakstīta iespiešanai 11.03.84. JT 10056. Formāts 84×100/32. Tipogrāfijas papīrs № 1. Literatūras garnitūra. Augstspiedums. 6,42 uzsk. iespiedl.; 12,66 uzsk. kr. nov.; 6,34 izdevn. l. Metiens 2000 eks. Pasūt. № 2175-3. Cena 55 kap. Izdevniecība «Avots», 226047 Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. № 431/Sp-580. Iespiesta Latvijas PSR Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas tipogrāfijā «Cīņa», 226011 Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.

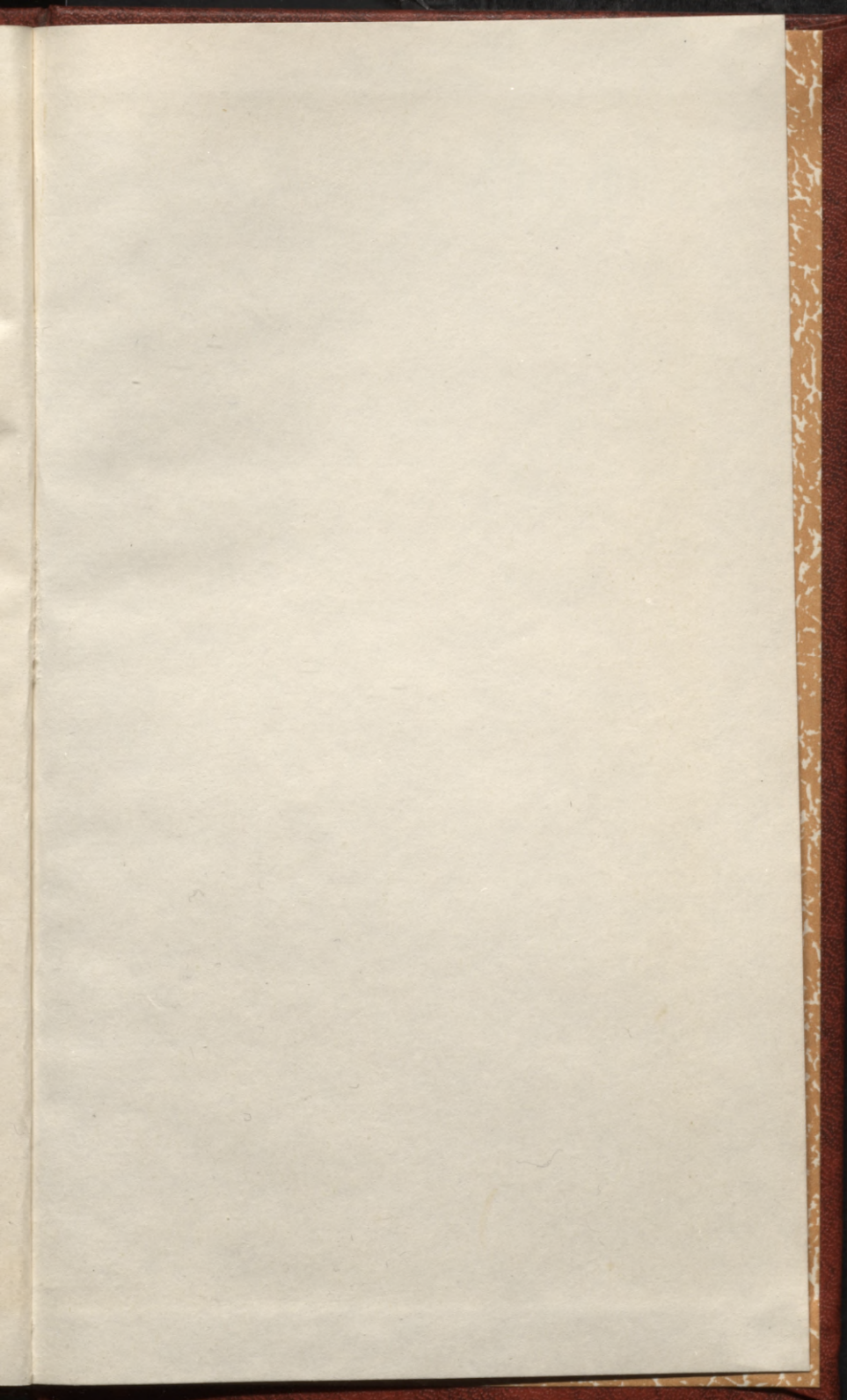
Zile Ļ.
Zi 470 **Latvijas Komunistiskajai partijai — 80.** —
R.: Avots, 1984. — 127 lpp. Virstit.: Latvijas
KP CK Partijas vēst. inst. — PSKP CK
Marksisma — ļeņinisma ins-ta fil. — Piel.
121—126.

Vēstures zinātņu doktores Ļ. Ziles grāmata veltīta Latvijas Komunistiskās partijas 80. gadadienai. Tajā stāstīts par Latvijas KP slaveno cīņu ceļu un ieguldījumu sociālisma un komunisma celtniecībā. Darbs paredzēts vēsturniekiem, pasniedzējiem, propagandistiem un studentiem.

0902020000—431
Z M 803(11)—84⁸⁴

66.61(2L)

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307098978

65